

Редакційна колегія:

СЕНИЦЬ П.М. (голова)

ВОРОНОВА Л.В.

ГАЙДАР Є.Т.

ГАЛЬ В.М.

ГЕЄЦЬ В.М.

ГРЕБЕНИК Н.І.

ГРУШКО В.І.

ДОМБРОВСЬКИ Марек

ІЛАРІОНОВ А.М.

КАНДИБКА О.М.

КІРЄЄВ О.І.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТЮК В.Л.

ЛИСИЦЬКИЙ В.І.

МАТВІЄНКО В.П.

МОРОЗ А.М.

ОСАДЕЦЬ С.С.

ПАСІЧНИК В.В.

ПАТРИКАЦ Л.М.

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

САВЛУК М.І.

САВЧЕНКО А.С.

СМОВЖЕНКО Т.С.

СМОЛІЙ Я.В.

СОЛТИС Я.Ф.

СОРОКІН О.М.

СТЕПАНЕНКО А.І.

ФЕДОСОВ В.М.

ЧЕРНИК І.П.

ШАПОВАЛОВ А.В.

ШАРОВ О.М.

ЮЩЕНКО В.А.

Номер підготовлено редакцією

періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора

КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики

та банківського нагляду

Редактор відділу **ПАПУША А.В.**

Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків

та інформаційно-програмного забезпечення

Редактор відділу **КОМПАНИЄЦЬ С.О.**

Відділ валютного регулювання

та міжнародних банківських зв'язків

Редактор відділу **БАКУН О.В.**

Відділ економіки, законодавчого

забезпечення та комерційних банків

Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**Головний художник **КОЗИЦЬКА С.Г.**Літературний редактор **КУХАРЧУК М.В.**Дизайнер **ПЛАТОНОВА Н.Г.**Коректор **СІЛЬВЕРСТОВА А.І.**Оператор **ЛИТВИНОВА Н.В.**

Реклама і розповсюдження:

ГРЕБІШКОВ В.І., ФЕСЕНКО Н.М.Фото **НЕГРЕБЕЦЬКОГО В.С.,****КРИВЕНКА В.Н.**

Черговий редактор

Бакун О.В.**Четверта сторінка обкладинки:**

Бучач, Ратуша, 1751 р.

Фото **КРИВЕНКА В.Н.****Адреса редакції:**

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна

тел./факс: (044) 264-96-25

тел.: (044) 267-39-44

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавком України

09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Журнал рекомендовано до друку

Вченою радою Київського національного

економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною

комісією України визнано фаховими

Передплатний індекс "Вісника НБУ"

та додатка "Законодавчі і нормативні акти

з банківської діяльності" 74132

Дизайн**Редакція періодичних видань НБУ****Надруковано з готового оригінал-макета****Господарсько-експлуатаційним****управлінням НБУ**

Формат 60 × 90 / 8. Друк. офсетний.

Фіз. друк. арк. 9.0

Умовн. друк. арк. 9.0. Обл.-вид. арк. 12.6

При передруку матеріалів, опублікованих у

журналі, посилання на "Вісник Національного

банку України" обов'язкове. Редакція може

публікувати матеріали в порядку обговорення,

не поділяючи думку автора. Відповідальність

за точність викладених фактів несе автор,

а за зміст рекламних матеріалів —

рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2003

Вісник

2 / 2003

Національного банку України

Щомісячний науково-практичний журнал Національного банку України

Видається з березня 1995 року

№ 2 (84) ♦ Лютий 2003

ЗМІСТ

Номер підписано до друку 07.02.2003 р.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

В.Галь Приєднання України до Спеціального стандарту поширення даних МВФ 2

МАКРОЕКОНОМІКА

Монетарні підсумки року 3

О.Арсенюк, А.Патенко Правда і вигадки про монетизацію 4

Індекси споживчих цін та цін виробників промислової продукції України у 1991—2002 рр. 7

А.Скрипник, Г.Варваренко Доларизація економіки та динаміка валютних активів

домашніх господарств 8

БАНКИ УКРАЇНИ

О.Заруцька Особливості управління процентними банківськими операціями 16

Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2003 року 20

Г.Карчева, А.Камінський, О.Юрчук Рейтингові оцінки надійності банків та їх роль

у підвищенні капіталізації банківської системи 22

Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків, та перелік

операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл

Національного банку України на здійснення операцій 28

Нумерація операцій, на які Національний банк України надає банкам банківську ліцензію та

письмовий дозвіл на здійснення операцій 40

Банки, вилучені з Державного реєстру банків України (1991—2002 рр.) 41

Ю.Потійко Особливості бізнес-планування діяльності комерційного банку .....43**І.Волошин** Аналіз грошових потоків комерційного банку 46

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

А.Арістова Особливості кредитування банками фізичних осіб 49

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у грудні 2002 року 51

Динаміка облікової та ломбардної ставок НБУ в 1992—2002 рр. 52

Динаміка ломбардної ставки Національного банку України у 2001 і 2002 рр. 53

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

О.Береславська Тенденції розвитку фінансових ринків у 2002 році та їх вплив

на економіку України 54

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним

банком України щоденно (за грудень 2002 року) 58

Офіційний курс гривні щодо євро, долара США та російського рубля у 2002 р.,

встановлений Національним банком України 60

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним

банком України один раз на місяць (за грудень 2002 року) 61

МІЖДЕРЖАВНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Вікно в Європу 62

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ринок державних цінних паперів України у грудні 2002 року 63

НАГЛЯД, АУДИТ, КОНТРОЛЬ

М.Богомазов Методика розрахунку суттєвості й побудови вибірки при аудиті

кредитних операцій 64

НОВІ КНИГИ

О.Єременко Актуальне дослідження з питань співробітництва України

з міжнародними фінансовими організаціями 67

В.Сторіжко Розум переможе .....69**М.Гриценко** Донкіхотство чи глобальне застереження? 69

ЛІТОПИС БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

П.Гай-Нижник Український державний банк 70**АНОТАЦІЇ** 72

Віра Галь

Директор економічного департаменту
Національного банку України.
Кандидат економічних наук

Приєднання України до Спеціального стандарту поширення даних МВФ

10 січня 2003 року Україна приєдналася до Спеціального стандарту поширення даних (ССПД) Міжнародного валютного фонду. Ця подія підвела підсумок дворічній роботі Державного комітету статистики, Національного банку та Міністерства фінансів України. Ми стали першою серед країн СНД і 52 державою світу, що приєдналася до ССПД. Починаючи з 10 січня 2003 року, на веб-сторінці МВФ у міжнародній комп'ютерній мережі Інтернет публікуються показники економічного та фінансового розвитку України. Цю інформацію подано на дошці Бюлетеня стандартів поширення даних МВФ за адресою: <http://dsbb.imf.org>.

Приєднання України до Спеціального стандарту поширення даних МВФ — ще один крок до забезпечення прозорості статистичних даних про економічне та фінансове становище держави.

Спеціальний стандарт поширення даних, створений Міжнародним валютним фондом, уведено в дію 1996 року як керівництво для країн-членів, що мають доступ до міжнародних ринків капіталів чи прагнуть його отримати, надаючи широкий громадськості економічні та фінансові показники про свій розвиток. До такого кроку спонукали дедалі частіші та гостріші кризи на міжнародних фінансових ринках на зразок тієї, що виникла наприкінці 1994 — на початку 1995 рр. Стало очевидним, що на масштаб криз та їх поширення впливають недоліки в розповсюдженні економічних і фінансових показників. Виникла нагальна потреба у підготовці всебічної економічної та фінансової інформації про окремі країни, а також у вільному та своєчасному доступі до неї. Розробляючи стандарти, МВФ провів консультації з користувачами та укладачами даних, які підтвердили: застосування відповідної статистичної практики має велике значення. Стандарти формувалися на засадах єдиного підходу до охоплення, своєчасного розповсюдження та забезпечення прозорості статистичної інформації.

ССПД МВФ — це стандарт, який визначає оптимальні методи поширення даних стосовно розвитку чотирьох секторів економіки за чотирма параметрами. Він забезпечує прозорість цих даних і сприяє прийняттю користувачами зважених рішень на підставі якісних і достовірних статистичних показників.

ССПД МВФ охоплює дані щодо розвитку реального, податково-бюджетного, фінансового та зовнішньоекономічного секторів економіки країни; в додатку до стандарту подається інформація про населення.

Спеціальний стандарт поширення

даних затверджено Міжнародним валютним фондом 29 березня 1996 року, а у вересні 1996 року видано Бюлетень стандартів поширення даних, який містив метадані 18 країн — як промислово розвинутих, так і тих, де ринкові відносини лише формуються.

Розповсюдження інформації відповідно до ССПД МВФ ґрунтується на чотирьох принципах:

- ♦ охоплення, періодичність і своєчасність;
- ♦ доступ громадськості;
- ♦ достовірність;
- ♦ якість даних.

Реалізуючи намір України приєднатися до ССПД МВФ, Національний банк постановою Правління, прийнятою у вересні 2002 року, визначив комплекс робіт щодо забезпечення своєчасної підготовки фінансових показників та опублікування їх на веб-сторінці НБУ. Відтак із кінця вересня 2002 року на офіційній сторінці НБУ за адресою www.bank.gov.ua публікуються дані щодо розвитку фінансового та зовнішньоекономічного секторів, графік поширення цих даних, а також метадані з окремих категорій згідно з рекомендаціями МВФ.

Координатором робіт із підготовки та ведення систем статистичної інформації відповідно до ССПД МВФ Кабінет Міністрів України визначив Державний комітет статистики України, який складає і публікує таблицю "Економічні та фінансові показники України". Таблиця містить дані щодо реального сектору економіки, які готує Державний комітет статистики, показники податково-бюджетного сектору, які складає Міністерство фінансів, та показники фінансового і зовнішньоекономічного секторів економіки, які складає і надає Національний банк України. Цю інформацію Державний комітет статистики публікує на своїй веб-сторінці за адресою www.ukrstat.gov.ua, а також надсилає Міжнародному валютному фонду для розміщення на веб-сторінці МВФ.

Система статистичних показників розвитку фінансового сектору, які готує Національний банк України, включає дані стосовно аналітичних рахунків банківського сектору та аналітичних рахунків центрального банку, процентних ставок, міжнародних резервів, а також індекс фондового ринку на підставі інформації, що надходить від Першої фондової торговельної системи.

Крім зазначених даних, Національний банк складає та поширює показники щодо зовнішньоекономічного сектору, в тому числі дані стосовно платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції та офіційного обмінного курсу гривні відносно іноземних валют, який встановлює НБУ.

Яке практичне значення для України має приєднання до Спеціального стандарту поширення даних МВФ? До переваг передусім необхідно віднести поліпшення інвестиційного клімату, яке досягатиметься шляхом:

- ♦ повнішого інформування іноземних та вітчизняних інвесторів про економічну політику та умови економічного розвитку країни;
- ♦ розширення доступу країни до глобальних потоків капіталу.

Крім того, поліпшиться інформаційне забезпечення користувачів,

чому сприятиме:

- ♦ надання розробникам економічної політики в державі доступу до якісних статистичних даних, що підвищить рівень координації дій між відомствами;
- ♦ отримання суб'єктами господарювання достовірнішої інформації про внутрішньоекономічні тенденції розвитку в державі;

- ♦ задоволення потреб користувачів щодо охоплення, періодичності та своєчасності складання економічних і фінансових даних тощо.

У чому значення Спеціального стандарту поширення даних МВФ для країн, що приєдналися до нього?

1. Приєднання країн до ССПД МВФ позитивно впливає на роботу фінансових ринків, оскільки систематичне оновлення та надання учас-

никам ринку повної, своєчасної і точної інформації є необхідною умовою для надійного управління ризиками та стабільного функціонування міжнародних фінансових ринків. Прозорість статистичних даних дає учасникам ринку змогу своєчасно отримувати інформацію про економічний та фінансовий стан у тій чи іншій країні.

2. Країни з перехідною економікою розглядають підвищення прозорості даних як фактор, що сприяє поліпшенню іміджу держави та збільшенню припливу інвестицій в економіку.

3. Як виявилось, можливість раннього реагування з метою переорієнтації економічної політики держави справді є реальною. Відомо, що найслабшою ланкою серед заходів щодо подолання фінансових криз середини 1990-х років

був брак прозорих статистичних даних.

4. Дотримання країнами вимог Спеціального стандарту поширення даних МВФ є важливою складовою оцінки ризику країни рейтинговими компаніями.

Звичайно, Спеціальний стандарт поширення даних МВФ — не панацея від фінансових криз, які є вельми складним економічним явищем. Приєднання країни до ССПД МВФ не означає, що вона цілковито убезпечена від впливу фінансової кризи. Та водночас прозорість статистичних даних щодо економічного і фінансового становища інших країн дає змогу своєчасно прийняти правильні координативні рішення щодо подальшого економічного співробітництва.

□

МАКРОЕКОНОМІКА

Хроніка/

Монетарні підсумки року

15 січня 2003 року в Національному банку України відбулася прес-конференція, на якій представники Ради НБУ та центрального банку країни підбили підсумки виконання Основних засад грошово-кредитної політики на 2002 рік.

Основними доповідачами на прес-конференції, присвяченій попереднім підсумкам року в монетарній сфері, були Голова Ради НБУ **А.С.Гальчинський** і член Правління, директор департаменту монетарної політики НБУ **Н.І.Гребеник**.

Характерною ознакою сучасної грошово-кредитної сфери, зазначив **А.С.Гальчинський**, є стабільність національної грошової одиниці на фоні триваючого економічного зростання. За попередніми оцінками, реальний приріст ВВП у 2002 р. становив 4.1%. Це створило умови для зростання попиту на гроші, зниження ставок за кредитами, підвищення довіри суб'єктів господарювання та населення до банківської системи.

Стабільність обмінного курсу гривні, дотримання темпів зростання грошових агрегатів, визначених Основними засадами грошово-кредитної політики на 2002 рік, та прогнозоване зростання цін виробників дали змогу зберегти цінову стабільність на споживчому ринку. Індекс споживчих цін за рік становив 99.4%.

Серед головних чинників дефляційного характеру динаміки споживчих цін — інтенсивне насичення ринку товарами (переважно продовольчої

групи) та істотне посилення відпливу грошей із ринку продовольства у споживчому секторі, зумовлене прискореним зростанням грошових доходів значної частини населення і можливістю поступової реалізації відкладеного попиту на товари та послуги великої ціни. Певною мірою дефляції сприяла й активізація процесів заощадження коштів населення у банках. Так, обсяги залишків на депозитах фізичних осіб у банках протягом року зросли на 19 млрд. грн., або на 70.1%, зокрема в національній валюті — на 11.4 млрд. грн., або на 76.5%.

Дефляція минулого року монетарної основи не мала, наголосила **Н.І.Гребеник**.

Та позитивний розвиток грошово-кредитної сфери у 2002 році ще не дає підстав вважати її стан цілком задовільним, застеріг **А.С.Гальчинський**. Висока ризиковість банківської діяльності та недосконалість законодавчої бази, що її регулює, не дають змоги довести процентні ставки банків до рівня, адекватного ціновій, курсовій та економічній динаміці. Нерозвинутість фондового ринку і певні диспропорції трансмісійних механізмів стримують рух коштів, що обслуговують економічні процеси в країні.

Дефляційні ознаки в динаміці споживчих цін за окремими товарними групами та відмінності у характері ціноутворення в різних галузях господарства створюють ризики появи нових цінових диспропорцій. А тенденція до сповільнення темпів зростання ВВП може зрештою послабити попит на гроші в економіці та призвести до їх надлишкової ліквідності. Подальший розвиток грошово-кредитної сфери значною мірою залежатиме від вирішення цих проблем.

— Вочевидь, виконати завдання грошово-кредитної політики у 2003 році буде складніше, ніж торік, — зробив висновок голова Ради НБУ.

Характерною особливістю регулювання грошово-кредитного ринку має бути вплив за допомогою відповідних монетарних механізмів та інструментів на його валютний, кредитний і фінансовий сегменти. Для успішного втілення схвалених Радою НБУ Основних засад грошово-кредитної політики на 2003 рік важливо підтримувати таку зміну монетарних агрегатів, яка, задовольняючи попит економіки на гроші, не створювала б загрози для динаміки споживчих цін.

□

Олександр Арсенюк

Начальник відділу оперативного прогнозування розвитку грошово-кредитного ринку департаменту монетарної політики Національного банку України

Андрій Патенко

Начальник відділу з питань роботи з програмами Міжнародного валютного фонду департаменту монетарної політики Національного банку України

Правда і вигадки про монетизацію

У попередньому номері "Вісника НБУ" в порядку обговорення опубліковано статтю народного депутата України Павла Матвієнка "Монетизація економіки України: реальний рівень та проблеми його визначення". Окремі висновки дослідника мали дискусійний характер, тож, як і передбачалося, спонукали інших фахівців висловити свою точку зору на порушені проблеми. Одну з них пропонуємо увазі читачів.

почасти є виявом елементарного політиканства, намаганням певних сил використати порівняно низьке значення монетизації вітчизняної економіки як аргумент для тиску на Національний банк з метою послаблення ним монетарної політики та "накачування" економіки грішми. Таким чином вони намагаються за рахунок підвищеної монетарної експансії компенсувати негативний вплив на економіку неефективної бюджетно-фіскальної політики та зволікання з проведенням структурних перетворень. Утім, економічна теорія і практика довели оманливість таких прагнень. Лише монетарними методами забезпечити економічне зростання неможливо. Навпаки, неконтрольована емісія може призвести до ще більшої дестабілізації економіки та розкручування інфляційних процесів, як це було в Україні у першій половині 1990-х років.

З іншого боку, доволі часто хибні судження та помилкові висновки щодо значимості монетизації в системі інших індикаторів стану економіки і відповідно практичне застосування цього індикатора в ході регулювання та прогнозування процесів економічного розвитку зумовлюються не зовсім правильним розумінням суті показника монетизації через складність економічних процесів, які він відображає.

У "Віснику Національного банку України" №1 за 2003 рік у порядку обговорення опубліковано статтю Павла Матвієнка "Монетизація економіки України: реальний рівень та проблеми його визначення", в якій автор дає власне бачення суті монетизації, аналізує її динаміку в Україні, а також розглядає методологічні засади визначення цього показника. Багато тверджень та висновків, що містяться в статті, видаються нам досить спірними і спонукали висловити свою

точку зору щодо зазначених питань.

Уже в преамбулі до згаданої статті містяться тези, які, на наш погляд, свідчать про не зовсім правильне розуміння суті монетизації. Причому, зауважимо, подібна точка зору доволі поширена як у популярній літературі та періодиці, так і в спеціальній.

У преамбулі зокрема зазначається, що "достатній рівень монетизації економіки є надзвичайно важливою умовою успішного розвитку економіки в усіх її сферах", і що "лише за цієї передумови можна забезпечити своєчасну і повну реалізацію виробленого валового внутрішнього продукту, успішно сформувати фінансові фонди загальнодержавного призначення, наростити достатні заощадження, розвивати фінансовий ринок, банківський сектор, мінімізувати обсяги заборгованості між економічними суб'єктами. Інакше на економіку країни очікують тяжкі випробування — періодичні інфляційні кризи (у разі надмірної монетизації); затяжні кризи збуту і платежів, бартеризація товарного обігу, стагнаційний стан товарного, фондового і валютного ринків, незначні обсяги заощаджень та інвестицій (у випадку за низького рівня монетизації)".

На нашу думку, тут переплутано поняття "монетизації економіки" та "пропозиції грошей". Монетизація є категорією, що характеризує попит на гроші, а отже, не може бути збудником явищ, які провокуються змінами у їх пропозиції. Викладені вище тези преамбули до статті П.Матвієнка були б абсолютно правильними, якби в них слово "монетизація" у відповідних відмінках було замінено словами "пропозиція грошей".

З усім відомою формулою Фішера впливає, що монетизація як показник, обернений до швидкості обертання грошей, характеризує попит на гроші, який утворюється під дією чинників,

Аналізуючи процеси, що відбуваються на грошово-кредитному ринку, а також обґрунтовуючи перспективні завдання монетарної політики, вітчизняні науковці та аналітики доволі часто використовують для аргументації своїх висновків показник монетизації економіки. Причому в економічній літературі поширеною є теза про недостатній рівень монетизації економіки України, який буцімто є ледь не головним гальмом на шляху сталого піднесення національної економіки.

Слід зазначити, що у світовій практиці показнику монетизації економіки не приділяють такої великої уваги, як в Україні. В жодній економічно розвинутій країні не ставлять собі за мету досягти того чи іншого рівня монетизації і тим більше не використовують цей показник для оцінки ефективності грошово-кредитної політики центрального банку, як це часом намагаються робити в нас.

Занадто пильна увага до показника монетизації в Україні, на наш погляд,

безпосередньо не пов'язаних із обсягами ВВП та рівнем цін. Монетизація відображає інтенсивність використання грошей суб'єктами економіки. Зміни у динаміці цього показника зумовлюються, з одного боку, розвитком структури споживання, культурних потреб населення та іншими подібними факторами, а з другого — розвитком суспільного виробництва, ринкових відносин, інфраструктури ринку тощо¹. **Тобто показник монетизації за своєю економічною сутністю не може бути чинником розвитку економіки, як це випливає із наведених тверджень. Навпаки, стан розвитку економіки зумовлює зміни тих факторів, які безпосередньо визначають динаміку монетизації.** Отже, надмірна (занизька) монетизація не може бути збудником інфляційної кризи (кризи збуту тощо).

Саме не зовсім правильне розуміння економічної суті показника монетизації, на наш погляд, і зумовлює спірність суджень та висновків П.Матвієнка щодо критерію визначення достатності рівня монетизації економіки.

Зокрема, автор констатує, що *“економічна наука досі не запропонувала чіткого критерію визначення достатності рівня монетизації економіки”*.

Але ж економічна сутність показника монетизації якраз і зумовлює неможливість визначення якогось конкретного критерію його достатності, оскільки зумовити його зміну у той або інший бік можуть як позитивні (з точки зору логіки розвитку економіки) фактори, так і негативні. Скажімо, рівень монетизації може підвищуватися як під впливом зниження рівня доларизації (що, безумовно, є позитивним явищем, яке свідчить про зростання довіри до національної валюти), так і за рахунок трансформації грошей із безготівкової у готівкову форму внаслідок зростання тіншового сектору економіки (що, зрозуміло, є негативним явищем). **Тобто динаміку показника монетизації некоректно розглядати безвідносно до чинників, які зумовлюють його зміну.** Відповідно ймовірність одновекторного впливу як позитивних, так і негативних економічних явищ на показник монетизації робить майже неможливим його використання у практичній діяльності як індикатора стану грошово-кредитного ринку або економіки в цілому.

Відсутність *“чіткого критерію визначення достатності рівня монетизації економіки”* спонукає автора визначати його опосередковано, зокрема *“шляхом порівняння фактичного*

рівня монетизації економіки в даній країні з її рівнем у інших державах або в певний період порівняно з попередніми, методом оцінки динаміки таких грошових індикаторів, як середній рівень цін (рівень інфляції), середній рівень процента, стан платіжної дисципліни, загальний рівень ліквідності банків тощо”.

Утім, на наш погляд, зазначені пропозиції є недостатньо коректними й обґрунтованими. Зокрема, порівняння поточного показника монетизації з аналогічним показником у інших країнах чи в даній країні в минулих роках апіорі свідчить про наявність показника монетизації близького до еталона, інакше сам процес порівняння втрачає сенс. **А наявність певного еталонного показника є не чим іншим, як “чітким критерієм визначення достатності рівня монетизації економіки”.** Визначення ж останнього, як зазначалося вище, не є можливим з огляду на економічну сутність монетизації. Правильність цієї тези підтверджується досвідом функціонування економік різних країн світу. Зокрема, можна навести багато прикладів, коли в країнах, співставних за рівнем економічного розвитку, показники монетизації економіки значно відрізняються.

З огляду на це не можна погодитися з висновком П.Матвієнка про те, що рівень монетизації економіки США є *“дуже бажаним”* для сучасної економіки України. Відповідно не зовсім коректним є також порівняльний аналіз показників безготівкової та готівкової монетизації економік України і США і зроблені на його основі висновки щодо достатності готівкової монетизації в нашій країні та значної недостатності безготівкової. Показники монетизації України і США, на наш погляд, некоректно порівнювати хоча б із тих міркувань, що в Україні значне поширення має обіг іноземної валюти, зокрема — доларів США, тоді як гривня майже не має попиту на зовнішніх ринках. Натомість значна частина доларів США перебуває за межами цієї країни і не бере участі в обслуговуванні ВВП Сполучених Штатів. При цьому іноземна валюта на території США, на відміну від України, майже не використовується.

Навряд чи можна визначити критерій достатності рівня монетизації і за допомогою інших зазначених вище *“опосередкованих”* підходів, оскільки всі вони є чинниками, які зумовлюють зміну показника монетизації. За елементарною логікою, будь-який чинник не може бути критерієм того показника або явища, на який він впливає. Навпаки, показник, який перебуває під впливом іншого, може за певних умов

розглядатися як критерій останнього. Наприклад, інфляція є критерієм достатності кількості грошей в обігу, а не навпаки. З огляду на це висновок автора про те, що *“найоб'єктивнішим критерієм достатності рівня монетизації економіки є динаміка середнього рівня цін на товарних ринках (рівень інфляції)”*, на нашу думку, дещо некоректний.

Розглядаючи інфляцію як *“найоб'єктивніший критерій”* монетизації, автор робить доволі спірний висновок, що гальмування інфляційних процесів у 2001—2002 рр. *“є свідченням наявності потенціалу для підвищення рівня монетизації економіки”*, недооцінка якого *“може призвести до виникнення стагнаційних процесів”*.

На нашу думку, не гальмування інфляційних процесів є *“свідченням наявності потенціалу для підвищення рівня монетизації економіки”*. Навпаки — підвищення рівня монетизації економіки (або сповільнення швидкості обертання грошей) за рахунок зростання реального попиту на гроші дало змогу зберегти цінову стабільність навіть за умов відносно значного (на 42% в 2001 і на 42% в 2002 роках) зростання грошової маси.

Крім того, слід враховувати нюанси діючої в Україні методики розрахунку індексу споживчих цін, особливістю якої є велика частка (близько 63%) продовольчих товарів, вартість котрих суттєво залежить від сезонного й адміністративного факторів. Тобто наявний на сьогодні показник індексу споживчих цін (у 2002 р. він становив 99.4%) практично не враховує ситуації в інших галузях економіки, які, однак, мають значну вагу в структурі ВВП. Решта ж цінових індексів у 2002 р. не виявляла загрози дефляційної стагнації економіки. Зокрема, індекс цін виробників промислової продукції у 2002 році дорівнював 105.7%, індекс-дефлятор ВВП у січні — листопаді 2002 року — 101.1%. Не спостерігалось в економіці й інших специфічних ознак, притаманних дефляції (падіння виробництва, зростання рівня безробіття тощо). **Отже, говорити про загрозу появи стагнаційних процесів у економіці України, на нашу думку, немає підстав.**

Грунтуючись на помилкових (як на наш погляд) уявленнях щодо суті монетизації економіки та критеріїв її оцінки, автор, аналізуючи динаміку цього показника в 1991 — 2001 рр., робить *“важливий висновок”* про те, що *“збільшення обсягу грошової маси за умов заниженого рівня монетизації економіки автоматично не спричиняє інфляційного процесу”*.

Некоректність цього висновку, на

¹ Гроші та кредит: Підручник / М.І.Савлук, А.М.Мороз, М.Ф.Пушковіна та ін.; За заг. ред. М.І.Савлука. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 87.

нашу думку, зумовлена тим, що, оскільки немає “чіткого критерію визначення достатності рівня монетизації економіки”, цей показник не можна наперед вважати завищеним або заниженим. Крім того, *збільшення обсягу грошової маси автоматично не спричиняє інфляційних процесів не лише тоді, коли показник монетизації порівняно низький, а й тоді, коли його значення порівняно високе*. Все залежить від того, які тенденції у динаміці монетизації превалюють в економіці на момент збільшення обсягу грошової маси. Якщо тренд монетизації у період зростання обсягу грошової маси має висхідний напрям, це справді створює умови для поглинання інфляційного потенціалу грошової експансії, причому незалежно від того, відносно низькими чи відносно високими є номінальні значення монетизації. Якщо ж зростання грошової маси супроводжується спадаючою (низхідною) монетизацією, це, навпаки, створює умови для каталізації інфляційних процесів, знову ж таки, незалежно від того, відносно низькими чи відносно високими є номінальні значення монетизації.

Проблема з визначенням критерію показника монетизації економіки, вважає автор, “унеможливує застосування цього важливого показника в практиці грошово-кредитного регулювання”. Цей висновок, на нашу думку, також певною мірою суперечливий. Як уже зазначалося, в практиці грошово-кредитного регулювання провідних країн світу показник монетизації безпосередньо майже не застосовується. Проте одне з чільних місць у системі параметрів, які підлягають аналізу, належить показнику швидкості обертання грошей, котрий, як відомо, є величиною оберненою до показника монетизації. Швидкість обертання є одним із головних показників, які характеризують попит на гроші. Відповідно передбачення його динаміки дає змогу своєчасно реагувати на зміни в інтенсивності використання грошей суб'єктами економіки шляхом коригування їх кількості, що значно підвищує ефективність грошово-кредитної політики. Зауважимо: *показник швидкості обертання не застосовується ні як цільовий орієнтир економічної політики, ні як критерій, що характеризує стан розвитку економіки. Дослідників та аналітиків цікавить лише тенденція зміни його динаміки, що важливо для точнішого визначення майбутнього попиту на гроші*.

Проводячи порівняльний аналіз розрахованих на основі різних агрегатів грошової маси показників моне-

тизації економік України та США, П.Матвієнко робить висновок, що *“шляхи поліпшення структури грошової маси в Україні слід шукати в напрямі збільшення безготівкових грошей в обігу”*; при цьому зменшення обсягу готівкової грошової маси до 5 — 7% від ВВП *“хоча й необхідне, проте не може розглядатися як основний важіль підвищення ефективності грошової системи України”*.

На нашу думку, *для підвищення ефективності грошово-кредитної системи України зусилля треба спрямувати не на збільшення обсягу безготівкових грошей в обігу, а на підвищення частки безготівкових грошей у грошовій масі*, оскільки НБУ підтримує обсяг грошової маси в обігу на рівні, який задовольняє потреби зростаючої економіки і водночас не створює загрози стабільності гривні. Натомість прагнення збільшити кількість безготівкових грошей в обігу при збереженні наявної кількості готівкових може призвести до перевищення пропозиції грошей над попитом, наслідком чого буде прискорення інфляції. До того ж без відповідних заходів щодо підвищення частки безготівкових грошей у грошовій масі додатково емітовані безготівкові платіжні засоби доволі швидко перетворюються на готівку.

Проблема поліпшення структури грошової маси, на наш погляд, має вирішуватися в основному завдяки поліпшенню загального економічного стану держави, зокрема, шляхом зменшення масштабів “тіньової економіки”, розрахунки між суб'єктами якої здійснюються у готівковій формі, а також шляхом подальшого підвищення довіри суспільства до банківської системи, одним із результатів чого є збільшення вкладів населення в банках, а не готівкових заощаджень у “панчохах”.

Окрім інших зауважень до статті П. Матвієнка, слід також звернути увагу на тезу про те, що нерівномірність зростання обсягу грошової маси та її

циклічні коливання упродовж року *“ускладнюють обслуговування руху товарної маси”* через надлишок або нестачу в банках вільних коштів.

На наш погляд, таке твердження свідчить про недостатнє розуміння автором ролі центрального банку країни. Адже головною метою НБУ є забезпечення стабільності гривні як монетарної умови сталих темпів економічного розвитку. Досягається ця мета шляхом регулювання грошово-кредитного ринку через його валютний, кредитний та фондовий сегменти з використанням відповідних монетарних механізмів та інструментів. Проводячи адекватну загальноекономічну ситуації грошово-кредитну політику, Національний банк коригує монетарні параметри відповідно до динаміки економічних показників, забезпечуючи при цьому досягнення основної цілі — стабільності національної грошової одиниці. Банки, які потребують поповнення своєї ліквідності, завжди мають змогу зробити це на міжбанківському ринку або звернутися до Національного банку як кредитора останньої інстанції.

Виникають запитання і щодо спроби автора визначити ступінь достатності грошової маси відносно розвитку продуктивних сил регіону, а також оцінити грошове забезпечення окремих галузей. Будь-які розрахунки в такому контексті, на нашу думку, некоректні, адже *грошово-кредитна політика за своєю суттю має глобальний характер і не може вибірково впливати на окремі галузі або регіони*.

Регулюючи грошово-кредитний ринок, Національний банк України не повинен опікуватися ліквідністю окремих галузей чи регіонів — кошти надаються банківській системі, яка спрямовує їх на потреби всієї економіки. Згідно із законами ринкової економіки банки самі вирішують, кому надавати кредити, зважаючи на надійність позичальників, забезпечення кредиту та враховуючи багато інших факторів ризику. □

На початку 1890-х років активну діяльність на території України розгортають Санкт-петербурзькі і московські банки. Зокрема, в 1914 році Азовсько-Донський комерційний банк мав в Україні 23 філії, одну з них — у Кривому Розі (на фото). Знімок зроблено до 1917 року.

Індекси споживчих цін та цін виробників промислової продукції України у 1991–2002 рр.

У 2002 році вперше за всю історію державної незалежності в Україні зафіксовано дефляцію: індекс споживчих цін за рік у цілому (грудень щодо грудня попереднього року) становив 99.4%. Публікуємо дані щодо індексів споживчих цін та цін виробників промислової продукції за всі роки спостережень.

Індекси споживчих цін України												
Період	Індекси споживчих цін ринку, % до попереднього місяця / % до грудня попереднього року											
	1991 р.	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Січень		385.2 / 385.2	173.2 / 173.2	119.2 / 119.2	121.2 / 121.2	109.4 / 109.4	102.2 / 102.2	101.3 / 101.3	101.5 / 101.5	104.6 / 104.6	101.5 / 101.5	101.0 / 101.0
Лютий		115.3 / 444.1	128.8 / 223.1	112.6 / 134.2	118.1 / 143.1	107.4 / 117.5	101.2 / 103.4	100.2 / 101.5	101.0 / 102.5	103.3 / 108.1	100.6 / 102.1	98.6 / 99.6
Березень		112.1 / 497.9	122.1 / 272.4	105.7 / 141.9	111.4 / 159.5	103.0 / 121.0	100.1 / 103.5	100.2 / 101.7	101.0 / 103.5	102.0 / 110.2	100.6 / 102.7	99.3 / 98.9
Квітень		107.6 / 535.7	123.6 / 336.7	106.0 / 150.4	105.8 / 168.7	102.4 / 123.9	100.8 / 104.4	101.3 / 103.0	102.3 / 105.9	101.7 / 112.1	101.5 / 104.3	101.4 / 100.3
Травень		114.4 / 612.9	127.6 / 429.6	105.2 / 158.2	104.6 / 176.5	100.7 / 124.8	100.8 / 105.2	100.0 / 103.0	102.4 / 108.5	102.1 / 114.4	100.4 / 104.7	99.7 / 100.0
Червень		126.5 / 775.3	171.7 / 737.6	103.9 / 164.4	104.8 / 184.9	100.1 / 124.9	100.1 / 105.3	100.0 / 103.0	100.1 / 108.6	103.7 / 118.7	100.6 / 105.3	98.2 / 98.2
Липень		122.1 / 946.6	137.6 / 1014.9	102.1 / 167.8	105.2 / 194.6	100.1 / 125.0	100.1 / 105.4	99.1 / 102.1	99.0 / 107.5	99.9 / 118.6	98.3 / 103.5	98.5 / 96.7
Серпень	104.0	108.3 / 1025.2	121.7 / 1235.2	102.6 / 172.2	104.6 / 203.5	105.7 / 132.2	100.0 / 105.4	100.2 / 102.3	101.0 / 108.6	100.0 / 118.6	99.8 / 103.3	99.8 / 96.5
Вересень	104.5	110.6 / 1133.8	180.3 / 2227.0	107.3 / 184.8	114.2 / 232.4	102.0 / 134.8	101.2 / 106.7	103.8 / 106.2	101.4 / 110.1	102.6 / 121.6	100.4 / 103.7	100.2 / 96.7
Жовтень	105.9	112.4 / 1274.4	166.1 / 3699.1	122.6 / 226.5	109.1 / 253.5	101.5 / 136.8	100.9 / 107.6	106.2 / 112.8	101.1 / 111.3	101.4 / 123.3	100.2 / 103.9	100.7 / 97.4
Листопад	116.5	122.0 / 1554.8	145.3 / 5374.8	172.3 / 390.3	106.2 / 269.3	101.2 / 138.5	100.9 / 108.6	103.0 / 116.2	102.9 / 114.5	100.4 / 123.8	100.5 / 104.5	100.7 / 98.1
Грудень	124.6	135.1 / 2100.0	190.8 / 10256.0	128.4 / 501.0	104.6 / 281.7	100.9 / 139.7	101.4 / 110.1	103.3 / 120.0	104.1 / 119.2	101.6 / 125.8	101.6 / 106.1	101.4 / 99.4
За рік у цілому*	390.0**	2100.0	10256.0	501.0	281.7	139.7	110.1	120.0	119.2	125.8	106.1	99.4
Середньомісячний темп зростання	112.0	128.9	147.1	114.4	109.0	102.8	100.8	101.6	101.5	101.9	100.5	99.9
Середньорічний темп зростання	—	1627.0	4835.0	991.2	477.0	180.3	115.9	110.6	122.7	128.2	112.0	100.8

* Грудень щодо грудня попереднього року.

** Визначено експертним шляхом.

Індекси цін виробників промислової продукції України											
Період	Індекси цін виробників промислової продукції, % до попереднього місяця / % до грудня попереднього року										
	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Січень	852.3 / 852.3	218.2 / 218.2	134.1 / 134.1	129.2 / 129.2	103.4 / 103.4	100.4 / 100.4	100.8 / 100.8	100.8 / 100.8	103.2 / 103.2	100.8 / 100.8	99.6 / 99.6
Лютий	129.4 / 1102.9	120.8 / 263.6	121.3 / 162.7	111.4 / 143.9	102.9 / 106.4	100.4 / 100.8	100.9 / 101.7	101.1 / 101.9	101.8 / 105.1	100.6 / 101.4	100.7 / 100.3
Березень	114.9 / 1267.2	111.6 / 294.2	108.3 / 176.2	109.3 / 157.3	102.9 / 109.5	100.6 / 101.4	100.7 / 102.4	100.4 / 102.3	102.7 / 107.9	99.5 / 100.9	99.2 / 99.5
Квітень	119.3 / 1511.8	118.1 / 347.5	105.4 / 185.7	105.1 / 165.3	101.5 / 111.1	100.9 / 102.3	100.5 / 102.9	101.7 / 104.0	102.0 / 110.1	100.2 / 101.1	101.2 / 100.7
Травень	108.4 / 1638.8	152.2 / 528.8	102.4 / 190.1	107.1 / 177.1	100.8 / 112.0	100.3 / 102.6	100.0 / 102.9	100.5 / 104.5	100.6 / 110.8	100.0 / 101.1	101.5 / 102.2
Червень	117.4 / 1923.9	190.1 / 1005.2	103.0 / 195.8	108.6 / 192.3	100.4 / 112.5	100.4 / 103.0	100.2 / 103.1	100.8 / 105.4	100.9 / 111.8	100.2 / 101.3	102.2 / 104.4
Липень	99.2 / 1908.5	131.0 / 1316.8	104.4 / 204.5	104.3 / 200.6	100.6 / 113.1	100.4 / 103.4	100.6 / 103.7	101.3 / 106.8	101.4 / 113.4	100.1 / 101.4	101.0 / 105.4
Серпень	109.0 / 2080.3	133.0 / 1751.4	111.9 / 228.8	106.5 / 213.6	100.4 / 113.6	100.0 / 103.4	101.2 / 104.9	103.5 / 110.5	100.7 / 114.2	99.9 / 101.3	99.6 / 105.0
Вересень	108.6 / 2259.2	176.5 / 3091.2	112.8 / 258.1	109.9 / 234.7	101.0 / 114.7	100.1 / 103.5	109.4 / 114.8	100.8 / 111.4	101.2 / 115.6	100.1 / 101.4	100.3 / 105.3
Жовтень	125.1 / 2826.3	134.2 / 4148.4	120.4 / 310.7	108.4 / 254.4	100.1 / 114.8	101.1 / 104.6	110.7 / 127.1	100.7 / 112.2	101.3 / 117.1	99.3 / 100.7	100.2 / 105.5
Листопад	117.8 / 3329.3	133.1 / 5521.5	209.3 / 650.3	104.2 / 265.1	101.2 / 116.2	99.8 / 104.4	103.5 / 131.5	101.4 / 113.8	101.0 / 118.3	100.7 / 101.4	100.2 / 105.7
Грудень	127.2 / 4228.5	176.9 / 9767.5	134.4 / 874.0	102.6 / 272.1	100.9 / 117.3	100.5 / 105.0	102.9 / 135.3	101.7 / 115.7	102.1 / 120.8	99.5 / 100.9	100.0 / 105.7
За рік у цілому*	4228.5	9767.5	874.0	272.1	117.3	105.0	135.3	115.7	120.8	100.9	105.7
Середньомісячний темп зростання	136.7	146.5	119.8	108.9	101.3	100.4	102.6	101.2	101.6	100.1	100.5
Середньорічний темп зростання	—	4798.3	1234.5	588.9	152.0	107.7	113.0	131.1	120.8	108.7	103.0

Індекс цін виробників промислової продукції за 1991 рік становив 263.4%.

* Грудень до грудня попереднього року.

За даними Держкомстату України.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками економічного департаменту Національного банку України.

Андрій Скрипник

Професор кафедри математики та математичних методів в економіці Академії державної податкової служби України.
Кандидат фізико-математичних наук

Геннадій Варваренко

Аспірант Академії державної податкової служби України

Доларизація економіки та динаміка валютних активів домашніх господарств

Через процес доларизації так чи інакше проходили всі країни перехідної економіки. Розгорнуте дослідження вітчизняного варіанта доларизації розкриває її чинники та наслідки і забезпечує підґрунтя для прийняття адекватних рішень щодо протидії цьому явищу.

операцій. Причиною заміни активів є прагнення населення уникнути значних ризиків при оцінці активів у нестабільній національній валюті.

Психологічні витоки доларизації у нашій країні лежать у недалекому соціалістичному минулому, коли населення поділяло грошові знаки на валюту з високим рівнем купівельної спроможності та свої “дерев’яні рублі”. Ця тенденція закріпилася під час лібералізації ринку — приведення цін внутрішнього ринку до рівня світових. Навіть у повністю лібералізованих фінансових системах індивідуум для досягнення бажаного рівня безпеки та прибутковості прагне тримати переважну частину своїх активів у твердій іноземній валюті. Слід враховувати, що готівкові долари є також основним розрахунковим засобом тіньової економіки [21]. У країнах, де інфляційні очікування зруйнували довіру до національної валюти, доларизація сприяє демонетизації економіки, відновленню фінансових зв’язків, призупиненню впливу капіталу.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ФОРМАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ДОЛАРИЗАЦІЇ

У міжнародній практиці використовуються три види активів, деномінованих в іноземній валюті [20, 16]:

- ♦ депозити в іноземній валюті на рахунках у банках (FCD);
- ♦ іноземна валюта в обігу в межах національної економіки (DSS);
- ♦ міжнародні депозити на рахунках за кордоном (CBD).

Найдоступнішою є статистична інформація про депозити в іноземній валюті (FCD). Даних про обіг готівкової іноземної валюти в межах національної економіки, як правило, немає.

Рівень доларизації економіки за ме-

тодікою МВФ визначають на основі відношення величини депозитів у іноземній валюті до широких грошей [16]. Економіка країн із рівнем доларизації понад 30% вважається високодоларизованою (ступені доларизації різних країн наведено в таблиці 1).

Високий рівень доларизації (заміни валюти), як правило, свідчить про макроекономічну нестабільність і диспропорції на фінансовому ринку [14]. Крім того, коли використовується іноземна валюта, попит на національну валюту зменшується, що призводить до зниження доходу, який держава отримує від сеньйоражу. Процес доларизації має і позитивні сторони: сприяє інтеграції національної економіки у світовий ринок, розширює можливості щодо диверсифікації капіталу.

Заміна валюти (доларизація) характерна для всіх країн СНД і Балтії. Кожна з них, здобувши незалежність, запроваджувала валютні обмеження з метою становлення власної національної грошової системи, але ці обмеження несуттєво впливали на процес заміни валюти. Так, рівень доларизації у країнах СНД і Балтії швидко підвищився — фактично від нуля у 1991 році до близько 35% на кінець 1995 року. Рівень заміни валюти в окремих країнах цієї групи коливається від нижче 25% в Естонії, Молдові, Узбекистані, Туркменістані до понад 50% у Вірменії, Азербайджані, Латвії, Грузії. На середину 1998 року в семи країнах групи рівень доларизації зріс (суттєво — у Вірменії, Азербайджані, Грузії і Туркменістані), а в шести — знизився (особливо у Білорусі, Казахстані та Україні). Загалом незважене середнє рівня доларизації країн групи підвищилось приблизно до 40% [17].

Країни СНД і Балтії вдавалися до різних методів, аби знизити рівень до-

Доларизація зумовлена реакцією суб’єктів господарювання на економічну нестабільність і високу інфляцію, а також бажанням резидентів диверсифікувати портфелі активів. Особливо вона зростає в умовах гіперінфляції: фізичні та юридичні особи прагнуть зберегти вартість своїх активів. Однак не можна стверджувати, що зі стабілізацією економіки рівень доларизації знижується. Так, у ряді країн Латинської Америки в ході стабілізаційних процесів він, навпаки, зростав [16]. Глибину впливу доларизації на темпи розвитку або економічну стабільність досліджувати доволі складно.

Слід розрізняти два мотиви попиту суб’єктів економічних відносин на іноземну валюту:

- ♦ заміна національної валюти;
- ♦ заміна активів.

Заміна національної валюти відбувається тоді, коли іноземна валюта використовується як основний платіжний засіб, а також унаслідок високих темпів інфляції та пов’язаного з нею зростання вартості трансакційних

Таблиця 1. Відношення депозитів у іноземній валюті (FCD) до широких грошей у країнах, де діють програми МВФ*

Країна	1990 р.	1991 р.	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.
Високодоларизовані економіки (FCD / M2 > 30 %)						
Азербайджан	...	...	...	14.8	58.9	50.3
Білорусь	...	...	...	40.6	54.3	30.7
Грузія	...	...	...	...	80.1	30.8
Латвія	...	...	...	27.2	27.5	31.1
Таджикистан	...	...	...	...	...	33.7
Туреччина	23.2	29.7	33.7	37.9	45.8	46.1
Хорватія	...	...	...	53.8	50.2	57.4
Помірно доларизовані економіки (FCD / M2 < 30 %)						
Албанія	2.1	1.3	23.8	20.4	18.5	...
Вірменія	...	...	...	...	41.6	20.4
Болгарія	12.0	33.4	23.4	20.3	32.6	28.4
Чехія	...	...	...	...	7.2	5.9
Естонія	...	...	23.0	3.8	9.9	11.4
Угорщина	12.2	16.5	14.3	18.7	20.4	26.6
Литва	...	...	...	...	27.0	25.9
Молдова	...	...	...	...	10.3	11.0
Польща	31.4	24.7	24.8	28.8	28.5	20.4
Румунія	...	3.9	17.9	29.0	22.1	21.7
Росія	...	...	...	29.5	28.8	20.6
Словаччина	...	...	...	11.5	13.0	11.1
Україна	...	...	...	19.4	32.0	26.9
Узбекистан	...	...	20.1	5.1	22.5	15.5
Рівень доларизації деяких інших країн						
Греція	11.5	13.2	14.8	16.6	15.0	21.6
Нідерланди	8.7	7.2	7.2	3.9	4.7	4.4
Великобританія	11.4	7.7	10.5	10.9	12.6	15.4

* Джерело: IMF Staff Country Reports and International Financial Statistics [16].

ларизації. Білорусь та Україна, скажімо, жорстко обмежили валютні запаси. Казахстан і держави Балтії швидко провели грошові реформи та запровадили жорстку фінансову й валютну політику. Литва та Естонія запровадили систему “валютного бюро” (currency board), що ефективно уповільнило зростання інфляції [17]. Зауважимо, що в країнах Балтії в умовах доволі ліберального валютного законодавства заміна валюти сягнула досить високого рівня.

Скориставшись економетричним аналізом Мюллера [18] та включивши ефект гальмування зворотного руху (ratchet effects), можна змодельовати так званий “гістерезис”. Це змінна, яка передбачає асиметричну інерційну заміну національної грошової одиниці іноземною валютою. Необоротність процесу доларизації зумовлена кінцевою ціною переходу від схильної до інфляції грошової одиниці до стабільної валюти. Коли цей процес уже завершено, зворотний перехід стає практично малоімовірним, навіть якщо країна вже досягла макроекономічної стабільності.

У літературі, присвяченій цій проблемі, є кілька визначень рівня дола-

ризації [11, 16, 17]:

♦ відношення депозитів у іноземній валюті до загальної суми депозитів;

♦ відношення депозитів і готівки в іноземній валюті до широких грошей та готівки в іноземній валюті.

Зазвичай готівкою в іноземній валюті нехтують; однак в Україні її обсяги не поступаються обсягам готівки в національній валюті.

До економічних факторів, які стримують зростання рівня доларизації, належать:

♦ помірна інфляція;

♦ відновлення економічного зростання;

♦ стабільність обмінного курсу;

♦ стабільність політичного становища.

Країни СНД і Балтії мають досвід, відмінний від досвіду деяких країн Центральної та Східної Європи. Так, у Польщі після успішної макроекономічної стабілізації рівень заміни валюти знизився, тоді як у країнах СНД і Балтії — ні, аналогічно латиноамериканському варіанту, коли фактори зниження рівня доларизації спрацювали з довгим лагом [17].

Нині рівень заміни валюти оцінюють шляхом, аналогічним використо-

ваному в моделі оцінки капітальних активів (CAPM). Тому вибір банківських активів визначається умовою хеджування як інфляційного ризику, так і ризику змін обмінного курсу. Рівновага має бути пов'язана з паритетом процентних ставок і, що найважливіше, з мінімумом волатильності (мінливості) валютного портфеля, який визначається за коливаннями курсу та інфляції [15].

Рівновага, пов'язана з мінімумом волатильності, визначається на основі других моментів інфляції та обмінного курсу. При заданому рівні волатильності інфляції (дисперсії), підвищення волатильності обмінного курсу знижує рівень доларизації, оскільки вона обмежує ступінь хеджування доходів від активів, деномінованих в іноземній валюті. Тобто прихована частина доларизації визначається на основі диверсифікації наявних у портфелі валют, включаючи й національну, проведеної на основі мінімізації дисперсії інфляції та девальвації.

Ознакою високодоларизованої економіки є те, що нестабільність (волатильність) обмінного курсу не може суттєво збільшитися без суттєвої зміни темпів інфляції. З іншого боку, доларизація є наслідком природних процесів лібералізації національної економіки та світової економічної інтеграції. З процесом заміни валюти тісно пов'язане поняття ризику країни, зі зменшенням якого потік капіталу в країну збільшується. Зазвичай під ризиком країни розуміють як ризик можливої конфіскації, так і ризик банківської системи. За оцінку ризику країни може слугувати різниця кредитних валютних ставок r_D всередині країни і за кордоном r [15].

Тоді доларизація, пов'язана з процесами переміщення капіталів, визначається як:

$$\lambda = \frac{\text{var}(r_D) - \text{cov}(r_D \times r)}{\text{var}(r_D - r)}, \quad (1)$$

де $\text{var}(r_D) = \sum (r_D - \bar{r}_D)^2$;
 $\text{cov}(r_D \times r) = \sum (r_D - \bar{r}_D)(r - \bar{r})$.

Прихована доларизація економіки визначається на підставі впливу волатильності обмінного курсу на інфляцію [14]:

$$\pi = \alpha \hat{e} + (1 - \alpha)\epsilon, \quad (2)$$

де α — ваговий коефіцієнт, який визначає вплив змін курсу $\hat{e}$ на інфляцію;

ϵ — параметр впливу монетарних та інших факторів на інфляцію.

Введемо змінну s , яка дорівнює:

$$s = \hat{e} - \pi = (1 - \alpha)(\hat{e} - \epsilon). \quad (3)$$

Тоді величина прихованої доларизації визначається так:

$$\lambda^* = \frac{S_{\pi\pi} + S_{\pi s}}{S_{\pi\pi} + S_{ss} + 2S_{\pi s}}, \quad (4)$$

де $S_{\pi\pi} = \sum(\pi_i - \bar{\pi})^2$; $S_{\pi s} = \sum(\pi_i - \bar{\pi})(s_i - \bar{s})$; $S_{ss} = \sum(s_i - \bar{s})^2$.

Аналіз свідчить (див. графік 1, побудований за даними НБУ [1]), що періоди посилення волатильності курсу збігаються з періодами зростання волатильності інфляції; це вказує на значну доларизацію економіки України.

економетричною моделлю.

Модель залежності темпів інфляції від швидкості обігу грошей, темпів зростання курсу та грошової маси має вигляд:

$$\pi(t) = -0.008 + 0.002V + 0.175\hat{e}(t) + t = -1.6 \quad t = 4.3 \quad t = 5.4 + 0.016\hat{M}(t). \quad (5)$$

$$t = 0.2$$

$$R^2 = 0.41$$

$$F = 15.58$$

Зазначимо, що ряди темпів зро-

стання грошової маси має знак, що відповідає теорії, його величина відповідно до t -критерію суттєво не відрізняється від нульового значення. Тобто на тривалому проміжку часу можна вважати, що темпи інфляції цілком визначаються темпами девальвації та швидкістю обігу грошей — це також свідчить про значний рівень доларизації економіки України.

Проаналізувавши процес формування цін на внутрішньому ринку на основі індексу споживчих цін відносно грудня 1995 року та зіставивши його зі зростанням грошової маси й девальвацією, отримаємо:

$$P(t) = 0.775863 + 0.340105E(t) + t = 29.97 \quad t = 14.53 + 0.188523R(t), \quad (6)$$

$$t = 15.94$$

$$R^2 = 0.98 \quad F = 1816.07$$

$$\text{де } E(t) = \frac{e(t)}{e(0)}; \quad R(t) = \frac{M3(t)}{M3(0)}.$$

У цій моделі параметри адекватності значно кращі, ніж у моделі (5), тобто на тривалому проміжку часу суттєвим стає вплив як девальвації, так і зростання грошової маси. Причому еластичність індексу цін за відносним курсом $E_1 = 0.35$, а за відносною величиною грошової маси $E_2 = 0.25$.

ПАРИТЕТ ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК І ДОЛАРИЗАЦІЯ

Для визначення рівня заміни валюти традиційно використовуються два основні показники [6, 20]:

♦ різниця процентних ставок за депозитами в національній та іноземній валютах;

♦ річний рівень знецінення (девальвації) національної грошової одиниці.

Для аналізу використано дані спостережень НБУ та Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства (UEPLAC) за процентними ставками (див. графік 3) та середнього за місяць валютного курсу із січня 1998 року по жовтень 2002 року [1] (до 1998 року комерційні банки не надавали звітності щодо процентних ставок за кредитами і депозитами в іноземній валюті).

Рівняння визначального параметра рівня доларизації економіки згідно з теорією [6] матиме вигляд:

$$R = i_e - i_n + e', \quad (7)$$

$$e' = (e(t) - e(t-12)) / e(t-12) \times 100;$$

де i_e — процентні ставки комерційних банків за депозитами в іноземній валюті;

i_n — процентні ставки комерційних банків за депозитами в національній валюті;

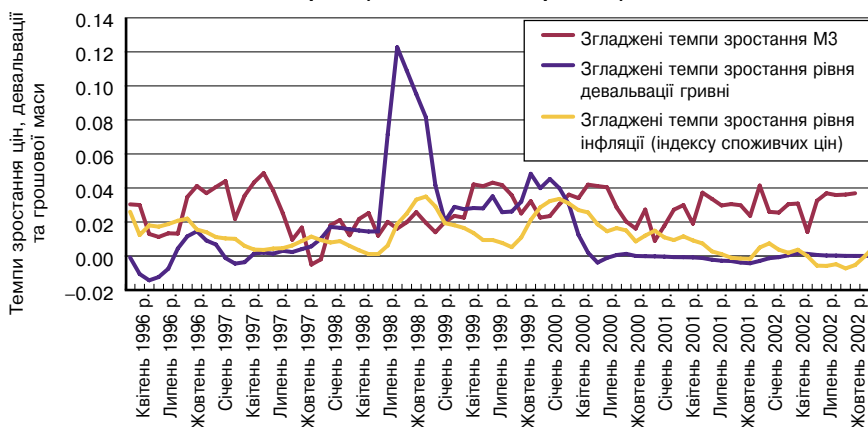
Графік 1. Темпи зростання індексу споживчих цін, девальвації та грошової маси в Україні

Оскільки існуючі взаємозв'язки між процесами нівелюються за рахунок випадкових флуктуацій інфляції та девальвації, часові ряди згладжено центральним ковзним середнім за п'ятьма точками, а потім за згладженими рядами розраховано темпи зростання (див. графік 2).

стання попередньо аналізувалися (на основі розрахунків взаємно-кореляційної функції) на часове запізнення. Виявилося, що максимум взаємно-кореляційної функції знаходиться на нульовому запізненні. Проте відомо: процеси девальвації та інфляції мають часовий лаг [8]. При розрахун-

Графік 2. Темпи зростання індексу споживчих цін, девальвації та грошової маси в Україні (за згладженими рядами)

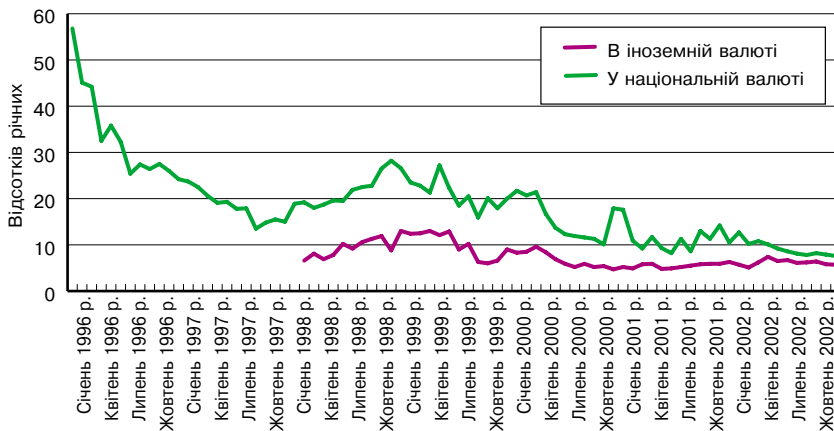

На графіку чітко простежується тенденція зниження темпів девальвації до нульового рівня з березня — квітня 2000 року, яка зумовила, згідно з формулою (2), суттєве зменшення темпів інфляції. При цьому другий член правої частини формули (2) практично не впливає на зміну темпів інфляції, хоча темпи приросту грошової маси залишилися значними. Це підтверджується розрахунками за

ках у часовому інтервалі із січня 1996 року по листопад 2001 року встановлено, що лаг темпів інфляції відносно темпів девальвації дорівнює одному місяцю. Цікаво, що в часовому інтервалі із січня 2000 року характер взаємозв'язку інфляції та девальвації суттєво змінився: по-перше, зменшилися флуктуації процесів; по-друге, лаг процесів став нульовим.

Хоча коефіцієнт при темпах зро-

Графік 3. Річні процентні ставки банків України за депозитами (за даними НБУ)

$e(t)$ — курс долара США на час t .

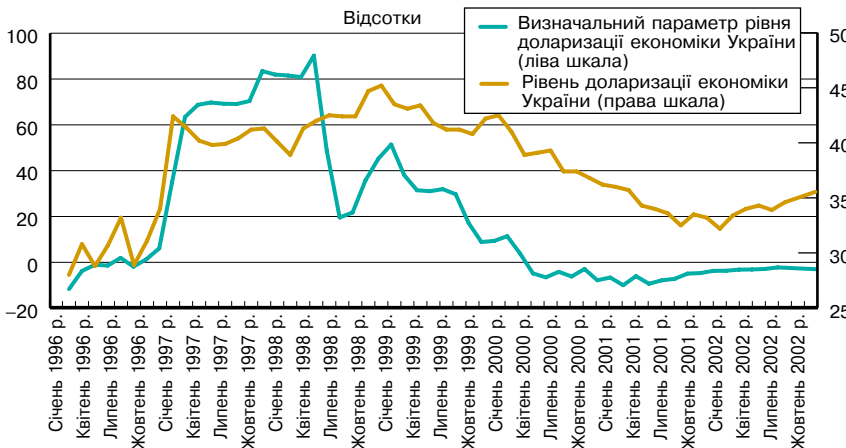
Можна простежити (див. графік 4) певний взаємозв'язок між рівнем доларизації економіки України та визначальним параметром рівня заміни валюти R . Згідно з теорією рівень заміни валюти є зростаючою функцією визначального параметра: $D = f(R)$. За емпіричними даними було побудовано таку лінійну залежність між рівнем доларизації D та визначальним параметром R :

$$D = 35.91 + 0.091 \times R. \quad (8)$$

$$t = 58.37 \quad t = 5.81$$

$$R^2 = 0.40 \quad F = 33.71$$

Графік 4. Визначальний параметр рівня доларизації економіки України за січень 1998 — травень 2002 року (за даними НБУ та UEPLAC)

Схематично розвиток процесу доларизації можна подати так: якщо різниця процентних ставок є величиною сталою, а валютний курс зростає на 10% за рік, то це призведе до підвищення рівня заміни валюти на 0.9%.

Зазначимо, що із січня 2001 року досліджуваного періоду величина R має від'ємне значення. Це свідчить про становлення тенденції до зменшення рівня доларизації і зростання довіри до гривні та банківської системи в цілому. Відтак виникає питання щодо причин збереження суттєвої різниці між процентними ставками за гривневими

та доларовими депозитами.

Варто застерегти, що ці позитивні тенденції можуть легко порушитися будь-яким невдалим втручанням у процес утвердження думки про переваги зберігання заощаджень у банківській системі над зберіганням їх удома. У зв'язку із цим викликають подив деякі заяви державних посадовців¹ про можливість запровадження десятивідсоткового податку на доходи фізичних осіб, отримані від зберігання грошових коштів на депозитних рахунках у комерційних банках. Запровадження цієї пропозиції найвірогідніше призведе

до значного зменшення обсягів банківських ресурсів унаслідок впливу коштів вкладників, які становлять нині третину ресурсної бази вітчизняних банків. Аби утримати своїх вкладників, банківські установи змушені будуть підвищити процентні ставки за депозитами, що призведе до значного подорожчання кредитних ресурсів.

При визначенні номінальної процентної ставки враховуються очікувані темпи інфляції на наступний рік, які за раціональною теорією очіку-

вань визначаються темпами інфляції у попередні роки [13]:

$$\pi(t) = \int_{-\infty}^t \pi(s) \exp b(s-t) ds, \quad (9)$$

де $\pi(s)$ — інфляція у попередні роки;
 $b > 0$ — числовий коефіцієнт, що відображає зростання рівня інфляційних очікувань при збільшенні темпів інфляції на 1%.

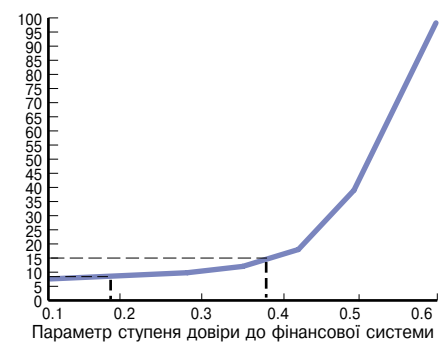
Вираз (9) свідчить, що інфляційні очікування населення залежать від темпів інфляції у попередні роки: якщо кілька років спостерігався значний рівень інфляції (гіперінфляція), то її наслідки будуть доволі тривалими. Для розрахунків краще використати цю залежність у вигляді зваженої суми рівнів інфляції за попередні роки [6]:

$$\hat{\pi}(t) = (1-\lambda) \sum_{i=0}^{\infty} \lambda^i \pi(t-i), \quad (10)$$

де $0 < \lambda < 1$ — параметр ступеня довіри до фінансової системи.

При малих λ ступінь довіри до фінансової системи високий, при збільшенні λ ступінь довіри знижується. На графіку 5 відображено залежність очікуваних темпів інфляції на 2003 рік від параметра λ . Використано дані за період із часу проголошення незалежності України, який охоплює і гіперінфляцію. Виділений проміжок λ від 0.3 до 0.44 відповідає поглядам на інфляцію на наступний рік економічною активною частиною суспільства. У подальшому цей діапазон значень параметра λ можна використовувати для прогнозування очікуваних темпів інфляції.

Графік 5. Очікувані річні темпи інфляції в Україні на 2003 р. залежно від параметра довіри

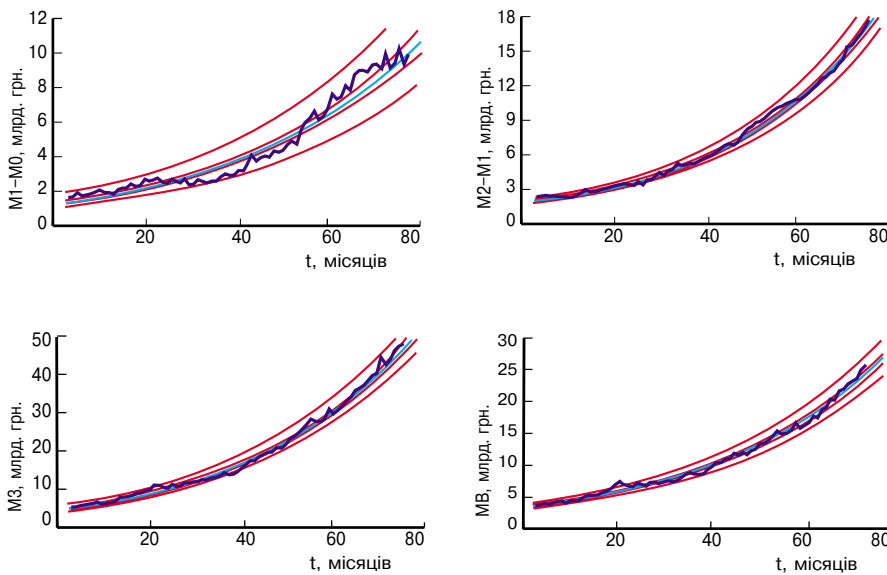

СТАБІЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ І ДОЛАРИЗАЦІЯ

Найбільший інтерес при дослідженні фінансової системи викликають умови виникнення кризових явищ, які дестабілізують усю економіку країни. Для кожної країни існують критичні значення наростання складових грошової маси. Так, якщо на кінець 1999 року накопичення коштів на по-

¹ За інформацією УНІАН (www.unian.net/ukr/news/news-17950.html).

Графік 6. Динаміка грошових агрегатів в Україні (за даними НБУ).

Таблиця 2. Параметри динаміки грошових агрегатів, їх складових та швидкості обігу грошей (V) із січня 1996 року по травень 2002 року

	M0	M1	M2	M3	M1—M0	M2—M1	MB	V
a	7.99	8.42	8.75	8.77	7.36	7.48	8.16	2.51
(t)	(413.5)	(503.7)	(755.9)	(777.7)	(249.6)	(600.8)	(618.8)	(94.4)
b	0.0244	0.0243	0.0261	0.0261	0.0244	0.0297	0.256	-0.0089
(t)	(56.7)	(65.4)	(101.1)	(103.8)	(37.1)	(107.2)	(86.1)	(-14.6)
R ²	0.989	0.991	0.996	0.997	0.948	0.997	0.995	0.745
F	3 210.5	4 273.0	10 213.0	10 767.5	1 373.2	11 491.6	7 414.4	213.4

точних рахунках у національній валюті (M1 — M0) становили 4.5 млрд., то на кінець 2000 року — 7.9 млрд. грн. Маргінальна величина накопичень збільшилася за цей період із 132 млн. до 311 млн. грн. за місяць. Одним із факторів цього явища є масове запровадження суб'єктами господарювання платіжних карток для виплати заробітної плати. Аналогічна тенденція спостерігалася і щодо строкових коштів у національній валюті та валютних коштів (M2 — M1): на кінець 1999 року вони становили 7.6 млрд. грн., а на кінець 2000 р. — 10.7 млрд. грн. (див. графік 6). Експоненційне зростання тривало і в подальшому (параметри експоненційних трендів подано в таблиці 2).

На основі проведених розрахунків встановлено, що практично для всіх грошових агрегатів та їх окремих складових за період із січня 1996 р. по січень 2002 р. найкращою є модель експоненційного тренду $y = \exp(a + bt)$ (див. графік 6). Усі наведені показники свідчать про адекватність підібраних моделей (табл. 2). З огляду на розрахунки за цими моделями можна вважати, що головні складові монетарної маси зростають зі сталою відносною швидкістю — 2.4% за місяць, обсяги строкових депозитів збільшуються швидше. З точки зору

монетаризму [6], як і за результатами аналізу темпів інфляції і темпів зростання грошових агрегатів в Україні за 1996—2000 рр., між цими показниками існує тісний взаємозв'язок [8].

Проте аналіз цінової динаміки за останній рік не підтверджує цього (див. графік 7): збільшення M0 на 33% спричинилося лише до незначного підвищення рівня цін — на 6.1%. Можливі причини — ширше використання гривневої грошової маси у тіньовій економіці [4], та менша швидкість обігу грошей в економіці

країни [11], що підтверджено розрахунками за економетричною моделлю (5). Щодо швидкості обігу грошей, то вона останніми роками зменшується (див. графік 8 і таблицю 2).

Для вивчення впливу валютного ринку на фінансову систему країни використовується індекс тиску валютного ринку (exchange market pressure index (EMP)) [14]:

$$EMP(t) = \alpha \Delta e(t) + \beta \Delta(i(t) - \bar{i}) - \gamma \Delta r(t) - \Delta r, \quad (11)$$

де $e(t)$ — номінальний валютний курс на час t (для валюти, якій населення надає перевагу);

$i(t)$ — короткострокова відсоткова ставка;

$r(t)$ — відношення золотовалютних резервів країни до M1.

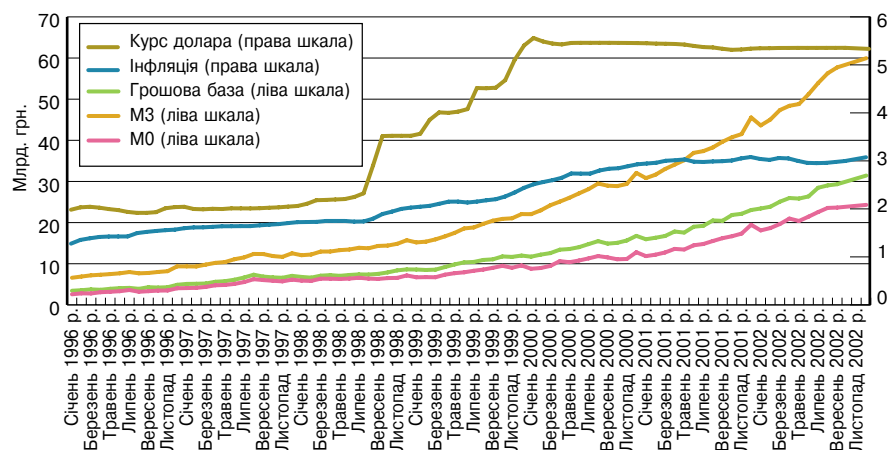
Оператор різниці Δ діє на проміжку в 1 місяць ($\Delta x = x(t) - x(t-1)$); $\bar{x}$ означає усереднення на вибраному проміжку часу; α, β, γ — додатні вагові коефіцієнти, обернені величинам стандартних відхилень на вибраному проміжку часу. Криза навантаження валютного ринку виникає тоді, коли середнє значення EMP перевищується на величину, більшу за 1.645σ , де σ — стандартне відхилення EMP. Надмірний тиск із боку валютного ринку виникає з підвищенням курсу найбільш розповсюдженої валюти та суттєвим зростанням короткострокових процентних ставок. З іншого боку, відносно збільшення обсягу валютних резервів зменшує тиск на валютну систему (на графіку 9 відображено часовий хід EMP для України; значення коефіцієнтів, розраховані за поданим вище алгоритмом, дорівнюють: $\alpha = 0.067, \beta = 0.008, \gamma = 0.92$).

Критичний рівень для параметра EMP визначався на рівні значимості 5%.

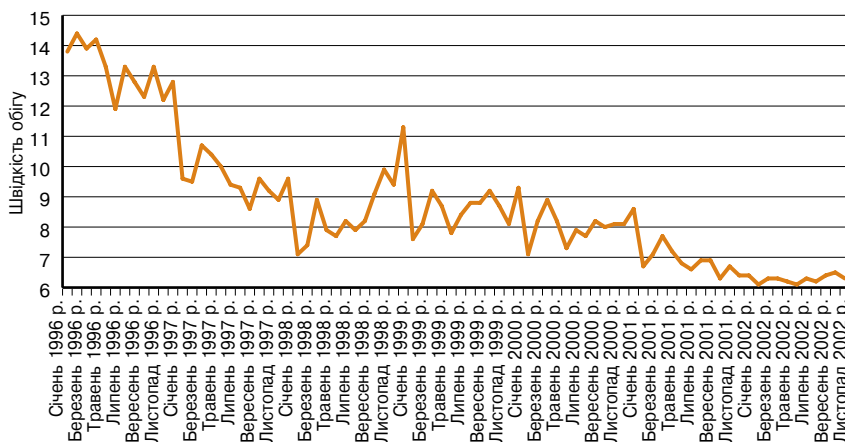
$$EMP_{кр} > \mu_{EMP} + 1.645\sigma_{EMP},$$

де μ_{EMP} — середнє значення;

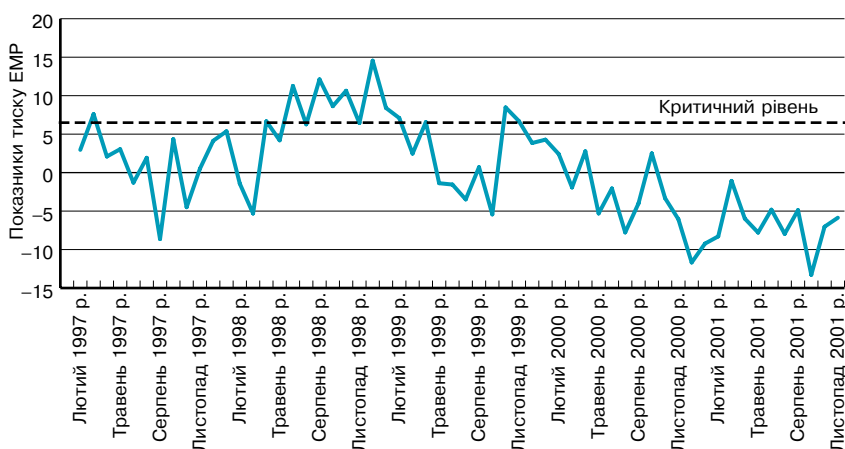
Графік 7. Динаміка грошових агрегатів, індексу споживчих цін в Україні та офіційного курсу долара США щодо гривні

Графік 8. Швидкість обігу грошей в економіці України

Графік 9. Показник тиску валютного ринку на фінансову систему України

σ_{EMR} — середньоквадратичне відхилення параметра ЕМР на досліджуваному проміжку.

Критичні значення параметра ЕМР спостерігалися впродовж більшої частини 1998 року та у жовтні — листопаді 1999 року, що зумовлювалося значними девальваційними процесами.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА ДИНАМІКА ВАЛЮТНИХ АКТИВІВ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ

Наведені характеристики стосуються швидше макроекономічних показників доларизації; при цьому практично не враховується процес накопичення на рівні домашніх господарств.

Домашнє господарство (домогосподарство, сімейне господарство) — це економічна одиниця, що складається з однієї та більше осіб, які ведуть спільне господарство, мають спільний бюджет, який забезпечує економіку факторами виробництва, й використовують зароблені кошти для поточного споживання товарів та послуг і заощадження з метою задоволення своїх майбутніх потреб [12].

Створюючи динамічну модель гро-

шових активів домашніх господарств, слід врахувати кілька факторів. Грошові активи населення можуть бути номіновані як у гривнях, так і в іноземній валюті. Тоді загальна величина активів для i -го домашнього господарства дорівнює сумі заощаджень у гривнях M_i переведених за курсом E , та валютних заощаджень M_i^* :

$$w_i = M_i / E + M_i^* \quad (12)$$

Рівняння швидкості накопичення

активів має вигляд:

$$\frac{dw_i}{dt} = (Y_n - C(w, y, Y)) / E, \quad (13)$$

де t — час; $Y_n = y + Y$ — загальний дохід, який дорівнює сумі офіційних (y) і тінювих (Y) доходів; $C = C(w, y, Y)$ — споживання, яке залежить від заощаджень, а також від рівня офіційних і тінювих доходів.

Маргінальна схильність до споживання додатна за всіма трьома аргументами. Відомо також, що за тінювими доходами вона є найбільшою [21]:

$$\frac{dC}{dY} > \frac{dC}{dy} > \frac{dC}{dw}. \quad (14)$$

Як впливає із досліджень доходів домашніх господарств України [5], тінюві доходи є функцією доходів офіційних; крім того, при збільшенні офіційних доходів тінюві зростають нелінійно:

$$\frac{\Delta Y}{\Delta y} = ky^v \Rightarrow Y = k'y^{v+1} + \varepsilon; M(\varepsilon) = 0, \quad (15)$$

де $k' = \frac{k}{v+1}$; ε — похибка, пов'язана з тінювими доходами, які не залежать від офіційних.

Взагалі фінансовий стан домашнього господарства на час t можна подати у вигляді трикомпонентного вектора (одна з компонент — офіційні доходи $y(t)$, друга — тінюві $Y(t)$, третя — заощадження $w(t)$):

$$\vec{P}(t) = \begin{pmatrix} y(t) \\ Y(t) \\ w(t) \end{pmatrix}. \quad (16)$$

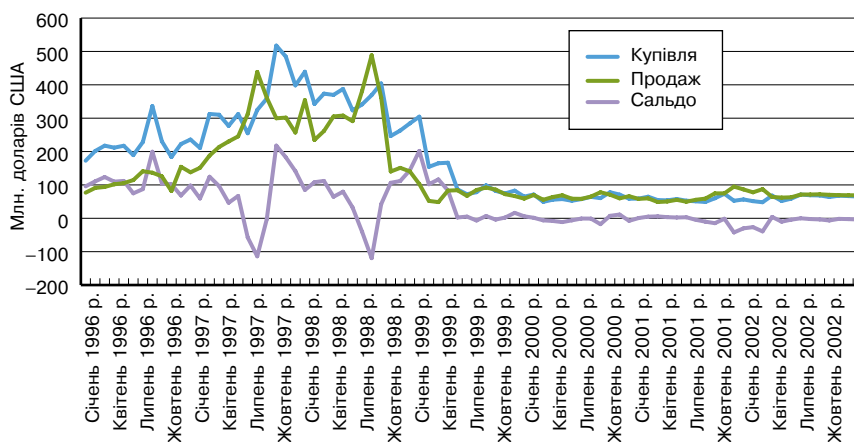
Взаємозв'язок між окремими компонентами визначається рівнянням (13).

Знайдемо маргінальну величину накопичення (12) відносно часу:

$$\frac{dw}{dt} = \frac{dM^*}{dt} + \frac{dM}{dtE} - \frac{dE}{dtE} \times \frac{M}{E}. \quad (17)$$

За сталих величин M^* та M заощадження змінюються внаслідок зміни обмінного курсу (останній член правої частини рівняння (17)).

Графік 10. Купівля та продаж іноземної валюти домашніми господарствами України (за даними UEPLAC)

Крім того, останній член має надзвичайно високе значення під час шоків явищ. Розглянемо період відносної фінансової стабільності ($\frac{dE}{dt} \approx 0$), коли домашні господарства надають перевагу збільшенню власних валютних активів. Залишаючи тільки лінійні члени ряду, подано процес накопичення у вигляді:

$$E \frac{dM^*}{dt} \approx y(I + ky^v) - C(w_0, Y_0, Y_0) - \left(\frac{dC}{dw} \right)_{M_0} (w - w_0) - \left(\frac{dC}{dy} \right)_{M_0} (y - y_0) - \left(\frac{dC}{dY} \right) (Y - Y_0) + \varepsilon. \quad (18)$$

Процес накопичення валюти домашніми господарствами можна проаналізувати за даними її купівлі-продажу в банках та обмінних пунктах (див. графік 10). До середини 1999 року обсяги купівлі валюти значно перевищували обсяги її продажу (за винятком літніх місяців). Упродовж досліджуваного періоду домашні господарства накопичили (сукупне сальдо купівлі-продажу) понад 3 млрд. доларів (див. графік 11). Можна стверджувати, що накопичення відбувалося практично з постійною швидкістю — 84 млн. доларів за місяць — з певними відхиленнями у періоди літніх відпусток та економічних криз. Але після березня 1999 року процес призупинився і сальдо

вої іноземної валюти із позабанківського сектору, оскільки торговці “чорного ринку” здійснюють операції за привабливішим обмінним курсом [3]. Із часу запровадження збору на операції з валютою обсяги легальних купівлі-продажу іноземної валюти суттєво зменшилися (див. графік 11). Також знизилася волатильність процесу продажу валюти. На нашу думку, це свідчить не про реальне скорочення обсягів операцій з валютою через обмінні пункти, а про перехід практично всіх готівкових валютнообмінних операцій у тінь. Нескладні арифметичні підрахунки свідчать про те, що при існуючій маржі купівлі-продажу валюти (в основному менше 5

чення валюти домашніми господарствами, можна стверджувати, що тенденція до зростання кумулятивного сальдо триває, проте держава цілковито втратила контроль над кількісними параметрами цього процесу. Побудувавши лінійний тренд на основі даних спостережень до березня 1999 року, оцінимо величину накопичень домашніх господарств на квітень 2002 р. За наближеною оцінкою, вони становили близько 6 млрд. доларів.

Якщо схематично відобразити основні фінансові потоки (див. схему), то доходи домашніх господарств складаються з оплати праці підприємцями (Y_1) та бюджетними установами (Y_3) і трансфертів від узагальненого уряду (Y_2). Витрати складаються з податків, які сплачуються лише з офіційних доходів (T_2), і витрат на споживання (C_1 ; C_2).

Згідно з рівнянням (13) при підвищенні сумарних доходів над витратами збільшуються заощадження в готівковій іноземній валюті, які в основному не потрапляють до банківської системи. Грошовий обіг тіньової економіки замикається потоками Y_1 та C_1 . Але доходи домашніх господарств від бюджетних установ також мають тіньову компоненту.

ВИСНОВКИ

Доларизація — об'єктивний процес, якого не може цілковито уникнути більшість перехідних економік. Накопичення іноземної валюти здійснюється як у банківській системі, так і домашніми господарствами. Внаслідок пережитої Україною гіперінфляції очікування високих темпів інфляції залишаються значними — звідси істотна різниця між гривневими та валютними процентними ставками. Тобто домашнім господарствам вигідніше зберігати свої заощадження на депозитах, номінованих у гривнях. Це дає підстави

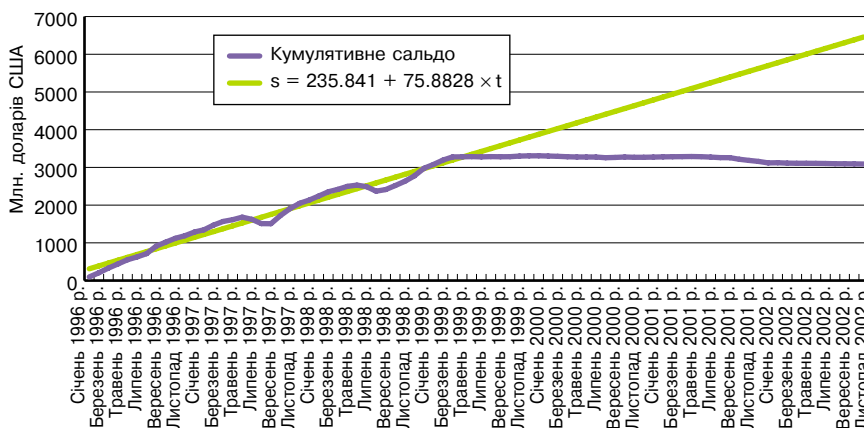
купівлі-продажу іноземної валюти наблизилося до нуля.

Експерти пов'язують це із прийняттям наприкінці 1998 року Закону “Про внесення змін до Закону України “Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування”, який передбачав запровадження збору на операції з валютою в розмірі 1%. Так, на думку директора департаменту валютного регулювання НБУ Сергія Яременка, довготривале застосування даного збору негативно впливає на можливості банків і фінансових установ щодо вилучення готівко-

копійок) неможливо дотримуватися чинного законодавства щодо сплати збору на операції з валютою в розмірі 1% (слід також урахувати, що плата за патент становить 320 грн. за місяць). Із цього випливає, що чинне законодавство призводить до переміщення готівкових валютнообмінних операцій у тінь. Цей факт добре відомий усім контролюючим органам, які в свою чергу встановлюють власні “тарифи” хабарів за те, що заплющують очі на неминучі порушення.

Повертаючись до процесу накопи-

Графік 11. Динаміка кумулятивного сальдо купівлі-продажу іноземної валюти домашніми господарствами України (за даними UEPLAC)

для зниження офіційного рівня доларизації. Проте цей показник жодною мірою не відображає справжнього рівня доларизації.

Формальний процес дедоларизації має також зворотний бік. Значне перевищення гривневих депозитних ставок над ставками за депозитами в іноземній валюті робить гривню дорожчою грошовою одиницею, а відтак — і ризикованішою. При цьому значно збільшується дисконтна ставка, що змушує домогосподарства планувати довгострокові витрати (купівля житла, автомобілів, отримання освіти тощо [7]) у доларовому еквіваленті, а це не може не призводити до підвищення рівня доларизації, зважаючи на обсяги грошових активів на руках у домашніх господарств.

Отже, іноземна валюта накопичується в основному на рівні домашніх господарств. До прийняття Закону "Про внесення змін до Закону України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" швидкість зростання кумулятивного сальдо купівлі-продажу валюти досягала 84 млн. доларів за місяць, а після набрання законом чинності створилися сприятливі умови для практично повної тінізації готівкових валютообмінних операцій. Якщо припустити, що тенденція до накопичення суттєво не змінилася, то за період із 1996 по 2002 рік домашніми господарствами акумульовано близько 6 млрд. доларів.

Можна стверджувати, що накопичення іноземної валюти тісно пов'язане з існуванням потужного сектору тіньової економіки. Обширна сфера грошово-товарних відносин між підприємствами та домашніми господарствами знаходиться поза офіційним контролем. Насамперед це зумовлено значним податковим навантаженням на фонд оплати праці. Зазначену проблему слід вирішувати одночасно зі значним зменшенням ставок прибуткового податку. І звісно, у цій ситуації

було б недоречним запровадження податку на прибуток, отриманий від зберігання грошових коштів на депозитних рахунках.

Література

1. Бюлетень Національного банку України. — 1996—2002 рр.
2. Варваренко Г.О. Особливості процесу доларизації в країнах з перехідною економікою // *Моделювання та інформаційні системи в економіці. (Машинна обробка інформації): Міжвідомчий науковий збірник.* — Вип. 65. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 87—97.
3. Доходы Пенсионного фонда могут быть сокращены // *Украинская инвестиционная газета.* — 2000. — № 18—19. — С. 19.
4. Крючкова И. Экономика в первом полугодии: вопросы и ответы // *Зеркало недели.* — 2002. — № 28. — С. 1, 7.
5. Лоцинин М., Лоцинин И. Предварительные результаты непараметрического моделирования теневой деятельности физических лиц // *Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці та бізнесі: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції.* — Ірпінь, 2002. — С. 77—85.
6. Мишкін Фредерік С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. — К.: Основи, 1998. — 963 с.
7. Скрипник А. Про співвідношення неоподаткованого мінімуму та ставки на прибуток громадян України // *Вісник НБУ.* — 2001. — № 5 — С. 50—53.
8. Скрипник А., Варваренко Г. До питання взаємозв'язку динаміки рівня цін, валютного курсу та обсягу грошової маси // *Вісник НБУ.* — 2000. — № 11. — С. 7—10.
9. Скрипник А., Дудко В. Оцінка тіньового сектора економіки України // *Вісник НБУ.* — 2000. — № 4. — С. 16—19.
10. Скрипник А., Литвиненко С. Оптимізація податкових ставок та їх вплив на детінізацію економіки // *Віс-*

ник НБУ. — 2002. — № 5. — С. 52—58.

11. Тенденції української економіки. Квітень 1998 р. — червень 2002 р. — К.: Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства (UEPLAC), 2002.

12. Ходаківська В.П., Данілов О.Д. Ринок фінансових послуг: Навчальний посібник. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. — 501 с.

13. Blanchard O. J., Fisher S. *Lectures of macroeconomics.* — Massachusetts Institute of Technology, 1989. — 670 p.

14. Gelos R. G., Sahay R. *Financial market spillovers in transition economies // Economics in transition economies.* — V. 9 (1). — 2001. — P. 53—86.

15. Ize A., Yeyati E. L. "Financial Dollarization" *Quintas Jornadas de Economia Monetaria e Internacional, La Plata.* 11 y 12 de mayo de 2000. — P. 1—35.

16. *Monetary policy in dollarized economies / Tomas Balino, Adam Bennett, and Eduardo Borensztein: Occasional paper 171.* — Washington: International Monetary Fund, 1999.

17. Mongardini J., and Mueller J. "Ratchet Effects in Currency Substitution: An Application to the Kyrgyz Republic," *IMF Staff Papers.* — V.47, No. 2. — 2000. — P. 218—237.

18. Mueller J. "Dollarization in Lebanon," *IMF Working Paper 94/126 (Washington: International Monetary Fund).* — 1994.

19. Pentecost Eric J. *Exchange rate dynamics a modern analysis of exchange rate theory and evidence.* — Cambridge: University Press, 1993. — 224 p.

20. Sahay, Ratna, and Carlos A. Vegh, 1996, "Dollarization in Transition Economies: Evidence and Policy Implications", in Paul Mizen and Eric J. Pentecost, eds., *The Macroeconomics of International Currencies: Theory, Policy and Evidence (London: Edward Elgar).* — P. 192—224.

21. Vito Tanzi. *Uses and abuses of estimates of the underground economy // The Economic Journal.* — 1999. — V.109. — P. 338—347.

Напередодні Першої світової війни у Російській імперії діяло понад 70 фондових бірж. Кілька з них функціонували у Києві.

На фото: ліворуч — будинок Київської фондової біржі по вул. Інститутській, 7, споруджений у 1873 р. за проектом архітектора Олександра Шілле (архівне фото), праворуч — сучасний вигляд цього будинку (нині тут розміщується клуб Кабінету Міністрів України).

Олена Заруцька

Головний економіст Управління
Національного банку України
в Дніпропетровській області

Як відомо, в агрегованому показнику середньозважених ставок їх рівень співвідноситься із термінами та обсягами. Розрахунок зазначених ставок для ресурсів, залучених чи розміщених на однаковий термін, нескладний — вони обчислюються пропорційно до обсягів кожної операції. З порівнянням різних за тривалістю ресурсів виникають певні труднощі. Тому в більшості розрахунків строковий чинник аналітиками комерційних банків просто ігнорується, а агреговані середні ставки зважуються лише за обсягами, як це робиться при обчисленні середньої ставки за кредитами й депозитами у статистичній звітності Національного банку України.

На наш погляд, агрегований показник повинен відтворювати головні структурні особливості ринкових умов для коректного їх порівняння й аналізу динаміки. Для цього слід відстежувати, як змінюються фактичні процентні ставки за основними ринковими операціями у разі зростання їх тривалості, прогнозувати результати впливу на довгострокові чи короткострокові ресурси розрахованої середньозваженої агрегованої ринкової ставки.

Теорією кредиту передбачено пряму залежність між строками використання та ціною ресурсів, оскільки разом із терміном зростають і кредитні та курсові ризики, посилюється невизначеність щодо майбутньої інфляції тощо. Зазначена залежність фактично не має конкретного числового виміру у формі певного коефіцієнта пропорційності між строками та ставками. Як свідчить практика, не завжди спостерігається і пряма відповідність між ними.

На прикладі діяльності банків Дніпропетровської області за період із 1999 по 2002 рік розглянемо деякі залежності між термінами, обсягами та ціною кредитних ресурсів у контексті

Особливості управління процентними банківськими операціями

(на прикладі діяльності банківських установ
Дніпропетровської області)

Рівень середньозважених процентних ставок — один із ключових показників, які використовуються для аналізу та планування обсягів операцій із залучення та розміщення банківських ресурсів. Крім того, середньозважені процентні ставки за кредитами й депозитами, обчислені в масштабах усієї банківської системи, — важливий чинник грошово-кредитної політики держави в цілому. Це зумовлює необхідність коректного їх розрахунку. В статті розповідається про основні тенденції в управлінні банківськими процентними операціями у фінансово-кредитних установах Дніпропетровщини.

обчислення середньозважених процентних ставок.

У статистичній звітності Національного банку України строковий розріз кредитів і депозитів враховується за методом групування операцій. У межах кожної строкової групи ресурси вважаються однорідними, тож середньозважену ставку обчислюють, виходячи з обсягів та ставок окремих операцій.

Згідно з алгоритмом середніх ставок за кредитами й депозитами, застосовуваним у статистичній звітності НБУ, середньозважена ринкова ставка обчислюється на базі обсягів і ставок строкових груп без урахування їх термінів. Аналізуючи статистичні дані діяльності банківських установ Дніпропетровської області, скористаємося щомісячними показниками всіх строкових груп для розрахунку двох видів ставок: середньоарифметичних і середньозважених за обсягами. Крім того, введемо так звані агреговані ставки, які обчислюються за показниками груп із неодмінним урахуванням строків (за методом стягнення строкових інтервалів на середину). Результати розрахунків для окремих операцій у національній валюті наведено в таблицях 1—3.

Дані таблиць 1—3 свідчать про значний розрив між ставками, розраховани-

ми за різними методами: як бачимо, рівень середньозважених здебільшого нижчий від рівня середньоарифметичних, що певною мірою пояснюється різною динамікою їх складових — ставок за окремими строковими групами. Коефіцієнти кореляції між ставками окремих груп (див. таблицю 4) свідчать про їх тісний зв'язок і відносно постійний розрив значень, що, на наш погляд, робить коректним і пріоритетним аналіз середньоарифметичних ставок.

Найтісніший зв'язок спостерігається між ставками депозитів фізичних осіб, які встановлюються кожним банком директивно і згідно з нормативом НБУ є єдиними для всіх вкладників банківської установи. Найслабший зв'язок виявляємо між кредитними ставками, які залежать від платоспроможності позичальників, фінансових можливостей, техніко-економічних обґрунтувань кредитних проектів тощо.

Слід зауважити, що тісний зв'язок між рівнем процентних ставок демонструють лише операції небанківського ринку і тільки в національній валюті. Для кредитів та депозитів юридичних осіб у вільно конвертованій валюті кореляція між ставками незначна. На міжбанківському кредитно-депозитному ринку пов'язані ли-

Таблиця 1. Процентні ставки за кредитами у національній валюті

Процентні ставки	Строкові групи (за кількістю днів)					Усього
	До 31	32—92	93—183	184—364	Понад 365	
Середньоарифметичні	45.5	47.3	47.8	44.6	30.9	42.4
Середньозважені	44.4	43.6	40.1	39.8	30.2	38.7
Агреговані						35.4

Таблиця 2. Процентні ставки за депозитами юридичних осіб у національній валюті

Процентні ставки	Строкові групи (за кількістю днів)					Усього
	До 31	32–92	93–183	184–364	Понад 365	
Середньоарифметичні	21.6	24.9	23.7	18.9	20	21.3
Середньозважені	19.2	21.4	13.7	14.5	19	17.5
Агреговані						17

Таблиця 3. Процентні ставки за депозитами фізичних осіб у національній валюті

Процентні ставки	Строкові групи (за кількістю днів)					Усього
	До 31	32–92	93–183	184–364	Понад 365	
Середньоарифметичні	24.3	26.8	28.7	31.6	34.5	29.7
Середньозважені	19.5	26.7	25	26	33.1	26.9
Агреговані						29.1

Таблиця 4. Коефіцієнти кореляції між процентними ставками ресурсів

Зв'язок між групами	Кредитні операції	Депозити юридичних осіб	Депозити фізичних осіб
До місяця — квартал	67.8	78.6	94.7
До кварталу — півроку	77.3	86	95.4
До півроку — рік	81.8	74.1	88.5
До року — понад рік	53.8	74.7	73.9
До місяця — півроку	83.8	84.8	93.6
До кварталу — рік	68	71.7	88.8
До півроку — понад рік	18.9	76.9	81.4
До місяця — рік	79.3	77.3	86
До кварталу — понад рік	34.5	77.5	78.4
До місяця — понад рік	14.4	76	76.5

ше ставки за короткостроковими операціями в національній валюті. Інші сегменти ринку мають майже повністю стохастичні зв'язки між ставками, що свідчить про обмежене цінове управління відповідним банківським процентним продуктом.

Аналіз кореляції ставок слід доповнити характеристикою їх мінливості, яка є важливим ринковим чинником: часта зміна ставок робить ринки ризиковішими та обмежує розвиток довгострокових операцій. Показником мінливості може слугувати середньоквадратичне відхилення ставок, нормоване на їх середній рівень. Найменша мінливість ставок — 26% — притаманна кредитним операціям; для депозитів фізичних осіб цей показник становить 28%. Найбільше коливання ставок характерне для депозитів юридичних осіб, мінливість яких сягає 37%.

Мінливість небанківського ринку зростає адекватно скороченню загальних обсягів операцій. Так, обсяг середньомісячних операцій з депозитами фізичних осіб на Дніпропетровщині за аналізований період дорівнювали 55 млн. грн., що дещо менше від обсягу депозитів юридичних осіб і в 21 раз менше від обсягу наданих кредитів. Отже, в регіоні найрозвинутішим і найбільшою мірою підпорядкованим процентному управлінню є ринок кредитних операцій, ринок же депозитних, навпаки, — відносно нестабільний.

Залежність процентних ставок від термінів відображено на графіках 1 і 2. Помічаємо зменшення ставок за кредитами при одночасному їх збільшенні за депозитами фізичних осіб. Стосовно ставок за депозитами юридичних осіб, то їх динаміка є невизначеною.

Зв'язок між тривалістю операцій

та процентними ставками за прямими позичками в національній валюті можна оцінити за допомогою коефіцієнтів лінійної апроксимації для середньоарифметичних і середньозважених ставок:

$$P1 = 52.8 - 3.2 \times x1 = 49.3 - 3.2 \times x2, \quad (1)$$

де $P1$ — рівень процентної ставки;

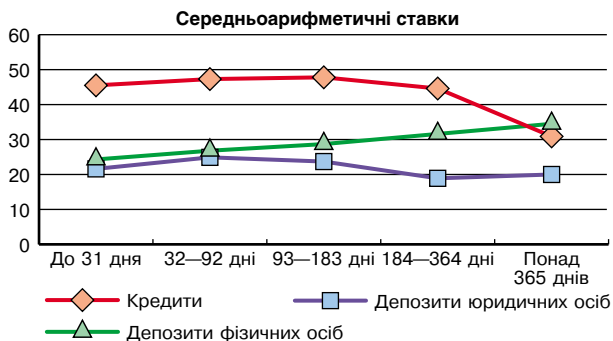
$x1$ — параметри терміну ресурсів для розрахунку середньоарифметичних ставок;

$x2$ — параметри терміну ресурсів для розрахунку середньозважених ставок.

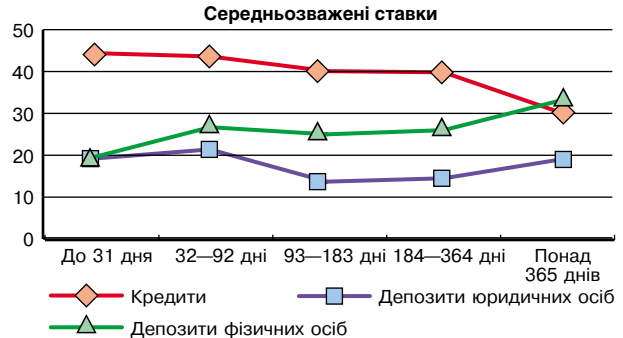
Отже, зазначений зв'язок полягає у залежності ставки від терміну кредиту: ставка за позичками, що входять до групи з більшими строками, на 3.2% нижча, ніж ставка за кредитами, які належать до суміжної групи з меншими термінами. Однак згадана вище залежність — не лінійна, про що свідчать графіки 1 і 2. Так, ставка за квартальними кредитами більша або така ж, як за позичками на строк до місяця. Щодо кредитів із тривалішими термінами спостерігається зменшення ставки.

Обернене співвідношення ставок і строків кредитів пояснюється кількома причинами. Перша з них — активне кредитування у формі овердрафту, яке характеризується відносно низькими ставками за тривалих термінів кредитних угод. Відповідний режим поточного обслуговування рахунків клієнтів не може вважатися середньочисловим довгостроковим кредитуванням, оскільки передбачає щоденне погашення позички за рахунок надходжень. Як свідчать дані статистичної звітності, кредити, надані у формі овердрафту, останнім часом досягли близько 43% від загального обсягу позичкових операцій. Із кінця 2001 року цю групу кредитів у статистичній звітності Національного банку виокремлено, але протягом періоду спостережень (1999—2001 рр.) вони класифікувалися як середньострокові і довгострокові (залежно від загальних термінів угод).

Графік 1. Взаємозв'язок між середньоарифметичними ставками і термінами ресурсів

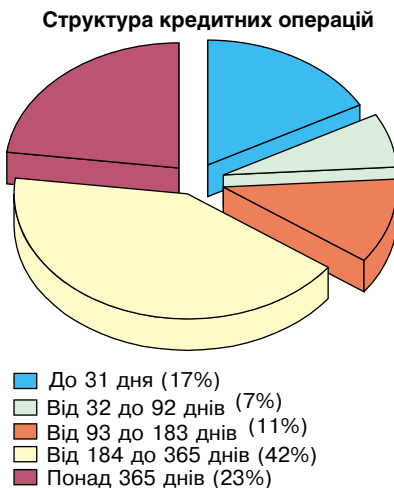

Графік 2. Взаємозв'язок між середньозваженими ставками і термінами ресурсів

Відносне зменшення процентних ставок при збільшенні терміну кредитування пояснюється також особливостями попиту на кредитні ресурси, а крім того, — платоспроможністю потенційних позичальників. За умови зростання невідповідності між банківськими ставками та потребою вітчизняних товаровиробників у довгострокових дешевих кредитах банки відчувають необхідність зменшувати ціну кредитних послуг, доповнюючи їх пакетом фінансових програм комплексного обслуговування позичальників.

Графік 3. Строкові групи кредитів у національній валюті

Для порівняння ринкової динаміки ставок та строкової структури кредитних операцій, здійснюваних банками Дніпропетровської області, розглянемо їхні середні обсяги (див. графіки 3 — 5).

За строками найбільшою є питома вага кредитних операцій термінами від 184 до 365 днів та понад 365 днів, які характеризуються найнижчими процентними ставками. Більшість кредитів цієї групи має форму овердрафту. Обсяги позичок терміном до 3 місяців (щодо яких спостерігається відхилення від лінійної залежності ставок) незначні — близько 7%, тобто вони не відіграють принципового значення на ринку. Це найдорожчі і найменш привабливі кредити. Ставки за операціями інших строкових груп обернено залежні від динаміки їх обсягів.

Регіональний показник зв'язку між термінами та вартістю залучених депозитів юридичних осіб у національній валюті також від'ємний (щоправда, він невеликий за абсолютним значенням). Тобто при зростанні термінів залучення ресурсів спостерігається несуттєве скорочення процентних ставок. Коефіцієнти лінійної апроксимації середньоарифметичних та середньозваже-

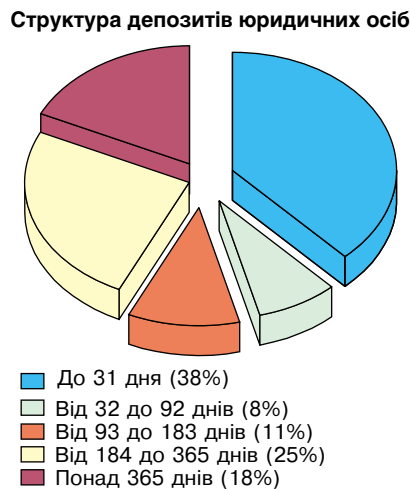
них ставок наведено у формулі (2).

$$P2 = 24.6 - 0.9 \times x1 = 19.8 - 0.7 \times x2. \quad (2)$$

Закономірність нелінійного зв'язку показників характерна і для депозитів юридичних осіб. Дані графіка 4 свідчать, що в банках Дніпропетровської області депозити на термін до 3 місяців становлять лише 8% від загального їх обсягу. Найбільшою ж є питома вага ресурсів строкових груп до місяця та понад півроку.

На відміну від уніфікованої системи процентних ставок закладами фізичних осіб, що обслуговують відносно консервативний сегмент ресурсного ринку, процентна політика за депозитами юридичних осіб пов'язана із пріоритетами фінансового менеджменту, комплексним характером обслуговування клієнтів. Тому навіть при однакових термінах залучення процентні ставки за різними депозитами можуть відрізнятися. Зважаючи на відносно незначні коефіцієнти лінійної апроксимації рівняння (2), тенденцію до певного зниження ставок при зростанні тер-

Графік 4. Строкові групи депозитів юридичних осіб у національній валюті

мінів залучення депозитів юридичних осіб не можна вважати стабільною.

Серед банківських операцій у національній валюті, про які йшлося вище, лише депозити фізичних осіб мають класичну криву еластичності процентних ставок. Відповідні коефіцієнти лінійної апроксимації задано формулою (3).

$$P3 = 21.6 + 2.5 \times x1 = 18.1 + 2.6 \times x2. \quad (3)$$

Тобто для депозитів фізичних осіб характерна закономірність зростання процентних ставок на 2.5—2.6% залежно від належності до певної строкової групи. Відповідні зв'язки між процентними ставками за депозитами

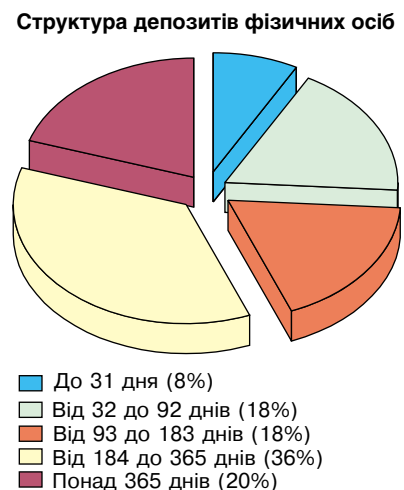
фізичних осіб окремих строкових груп наведено в таблиці 4.

Строкову структуру депозитів фізичних осіб у банках регіону відображено на графіку 5. Вона демонструє відносний пріоритет середньо- та довгострокових операцій, який визначається ціновою політикою банків: зі зростанням ставок збільшуються обсяги залучених коштів. Зауважимо: хоча обсяги операцій із залучення ресурсів від фізичних осіб значно менші, ніж обсяги кредитних операцій, їх строкові структури відповідають одна одній.

Абсолютні значення коефіцієнтів апроксимації за операціями у вільно конвертованій валюті є меншими, ніж за операціями у національній, проте загальне співвідношення ставок майже однакове. Щодо кредитів цей показник негативний і становить мінус 1.2 — мінус 1.4%. Депозити юридичних осіб мають фактично нульовий коефіцієнт апроксимації, фізичних — до 1.5%. Тобто чинник курсових ризиків зменшує вплив строковості ресурсів на процентну ставку. Меншим є і сам рівень ставки у вільно конвертованій валюті. Загалом мусимо визнати, що управління ставками операцій у ВКВ в регіоні заслабке.

За депозитами фізичних осіб коефіцієнти кореляції ставок утримуються на рівні 88—90%, а за депозитами юридичних — лише на рівні 40%. Щодо кредитів позитивні показники

Графік 5. Строкові групи депозитів фізичних осіб у національній валюті

зв'язку чергуються із незначними негативними.

Отже, аналіз середньозважених та середньоарифметичних ставок загалом підтверджує відсутність прямої залежності між зростанням ставок та збільшенням термінів операцій небанківського ринку.

Міжбанківським кредитам у націо-

нальний валюті притаманний класичний зв'язок процентних ставок, міжбанківським депозитам — зворотний йому: ставки зменшуються за умови збільшення термінів операцій.

Розглянемо детальніше кореляційний зв'язок між рівнем процентних ставок та обсягами банківських операцій. Відповідні коефіцієнти кореляції

показнику спреда відображається зворотний вплив термінів на рівень процентних ставок за кредитними та депозитними операціями. Негативний зв'язок між строками і ставками, відображений у формулі (1), зменшує значення агрегованого показника процентної ставки за кредитами, тоді як агрегована ставка за депозитами фізич-

міжбанківських операцій. Та, як відомо, принциповим сегментом ринку залучених ресурсів є операції з депозитами фізичних осіб, а ринку активних операцій — кредити прямим позичальникам. Якщо в нашому прикладі застосувати агреговані процентні показники, загальне значення спреда зростає (за рахунок небанківського сектору) із 14 до 16%.

Зауважимо, що це значення спреда відображає лише співвідношення кредитних та депозитних операцій і не характеризує остаточної вартості ресурсів та доходності сукупних банківських активів. Агреговані показники активних операцій, наведені в таблиці 6, значно перевищують обсяги залучених ресурсів, а загальна рівновага між активами й пасивами підтримується шляхом використання власних коштів банків та завдяки значному за обсягами пасивному сальдо в розрахунках між філіями, що характерно для зведеного регіонального балансу. Крім того, у строкових активах використовуються поточні зобов'язання. При цьому співвідношення балансових статей контролюється за допомогою обов'язкових економічних нормативів та спеціальних показників оцінки банківських ризиків.

Управління активами й пасивами комерційних банків передбачає ко-

Таблиця 5. Оцінка еластичності обсягів операцій від рівня процентних ставок

Процентні ставки	Строкові групи (за кількістю днів)					Усього
	До 31	32–92	93–183	184–364	Понад 365	
Кредити	-17	-35	-83.4	-75.2	-8.5	-72.8
Депозити юридичних осіб	-42	-27	-57.5	-47.4	-22.9	-61.2
Депозити фізичних осіб	-20.8	-1	-61.6	-73.5	-12.2	-52.2

ляції, обчислені щодо операцій різних строкових груп, подано в таблиці 5.

Для операцій усіх видів характерний негативний зв'язок — зростання їхніх обсягів співвідноситься зі зменшенням процентних ставок. Стосовно кредитних операцій така форма залежності відповідає класичній схемі ринкової рівноваги: “менша ставка — більший попит”. Щодо депозитів простежується залежність банківського попиту від ринкової пропозиції, інакше кажучи, — зменшення ставок є наслідком тимчасового зростання ресурсів на ринку. Відсутність залежності показників більшості строкових груп та незначний рівень кореляції в цілому свідчать про обмежену ефективність процентного управління у процесі залучення ресурсів та про пристосування ставок за кредитами до ринкових умов. Значні кредитні ризики та недостатність урівноваженого попиту на кредити спонукають банки знижувати ставки з метою збільшення обсягу операцій, у результаті чого їхня процентна маржа поступово зменшується.

Обчислимо показники процентного спреда на основі відсоткових ставок, наведених у таблицях 1–3. За середньоарифметичними ставками процентний спред між кредитами та депозитами юридичних осіб становитиме 21.1%, між кредитами й депозитами фізичних осіб — 12.7%; за середньозваженими відповідно — 21.2 та 11.8%; за середніми агрегованими (з урахуванням термінів операцій) — 18.4 та 6.3%. Середньозважені й середньоарифметичні ставки визначають майже однаковий рівень процентного спреда, тому використання їх обох можна розглядати як розширений аналіз ринку за єдиною методикою.

Водночас агреговані процентні ставки з урахуванням термінів операцій значно знижують рівень спреда і передбачають принципово інший метод аналізу. У відповідному агрегованому

них осіб зростає завдяки позитивному зв'язку параметрів, поданих у формулі (3). Таким чином, фактична відсутність рівноваги між активними й пасивними операціями знижує значення агрегованого показника спреда. Агреговані ставки, на наш погляд, найточніше відображають ринкові умови.

Врахування структури ринку в розрізі термінів використання ресурсів є дуже важливим чинником аналізу. Доведемо це на конкретному прикладі, проаналізувавши дані таблиці 6. У ній порівнюються зведена структура ринку регіону та агрегована оцінка процентних ставок з урахуванням термінів операцій. Використання зважених термінів ресурсів значно змінює співвідно-

Таблиця 6. Середньозважена за строками структура операцій у національній валюті

Показники	Середньомісячні обсяги операцій, млн. грн.	Питома вага	Середньозважена ставка	Агрегований показник обсягів, млн. грн. × одна доба	Питома вага	Агрегована ставка
1	2	3	4	5	6	7
Залучені кошти	1 180		20.4	24 706		18.9
Міжбанківські кредити	1 002	84.9	20.9	2 627	10.6	22.4
Міжбанківські депозити	67	5.7	15.6	1 179	4.8	12.2
Депозити юридичних осіб	90	7.6	17.5	17 679	71.6	17
Депозити фізичних осіб	21	1.8	26.9	3 221	13	29.1
Розміщені кошти	1 756		34	29 2947		35.3
Міжбанківські кредити	525	30.8	25.2	1 639	0.6	30.2
Міжбанківські депозити	69	4.1	22.2	1 218	0.4	16.8
Кредити	1 162	65.1	38.7	290 089	99	35.4

шення операцій та коригує показники процентного спреда.

Агрегований показник обсягів операцій (див. колонку 5 таблиці 6) є спеціальним масштабним показником, необхідним для обчислення агрегованих ставок. Арифметично він дорівнює сумі обсягів усіх строкових груп ресурсів, нормованих відповідними термінами їх використання.

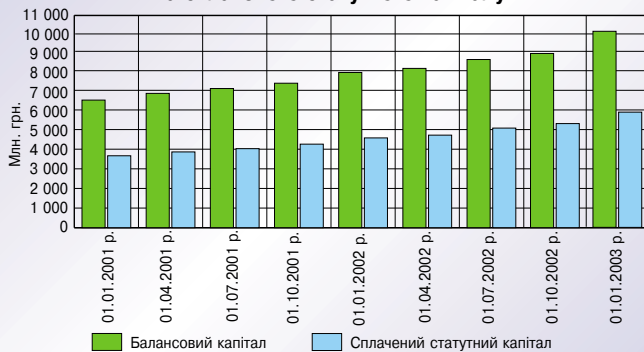
Середньозважена процентна ставка, обчислена без урахування термінів залучених та розміщених ресурсів, значною мірою залежить від обсягів

ординацію фінансових потоків з метою досягнення низки цілей, зокрема — підвищення рівня прибутковості, зменшення рівня ризиків, поліпшення якості управління ліквідністю. Для реалізації концепції інтегрованого управління необхідний постійний контроль ринкових параметрів та адекватна цінова політика. Розрахунок середньозважених ставок повинен відповідати меті дослідження і враховувати достатню кількість ринкових чинників.

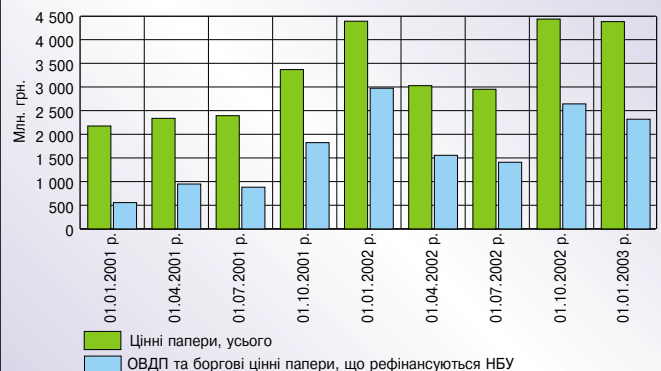

Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2003 року

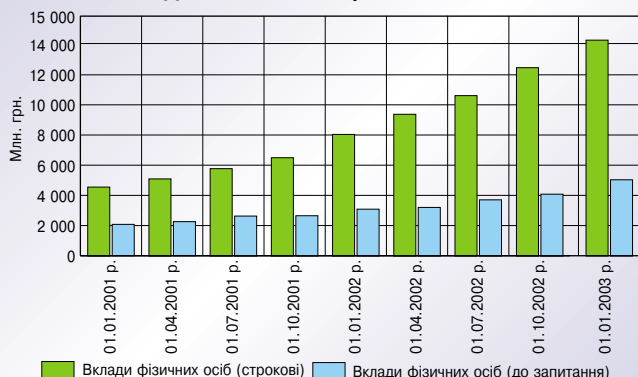
Динаміка балансового та сплаченого статутного капіталу

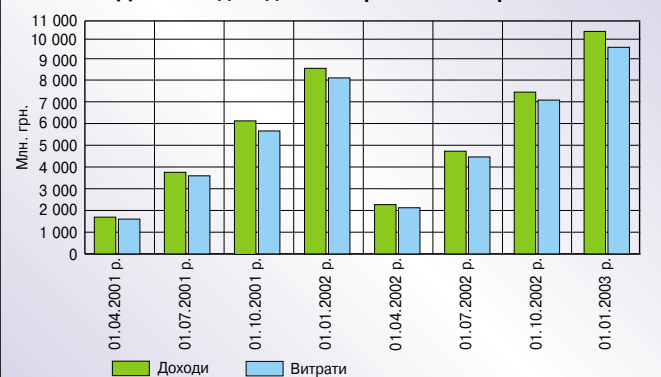
Динаміка вкладень у цінні папери

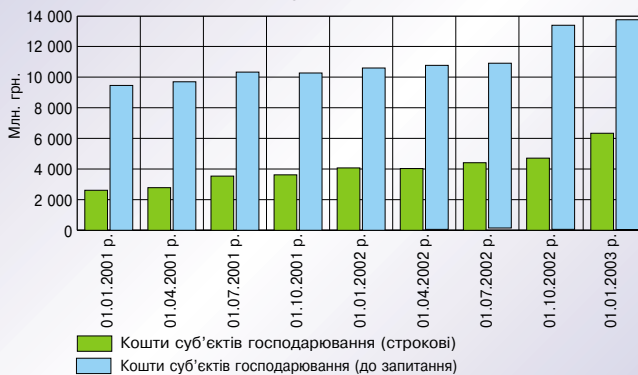
Динаміка вкладів фізичних осіб

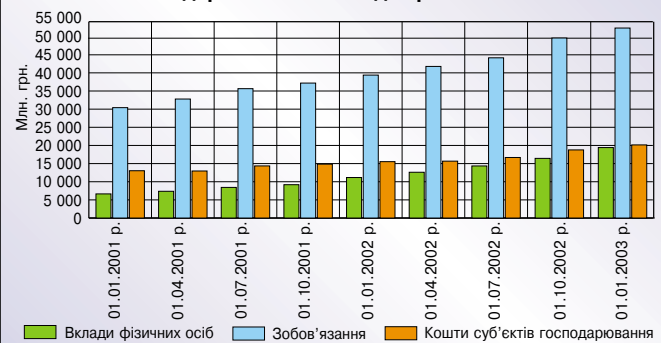
Динаміка доходів та витрат банків України

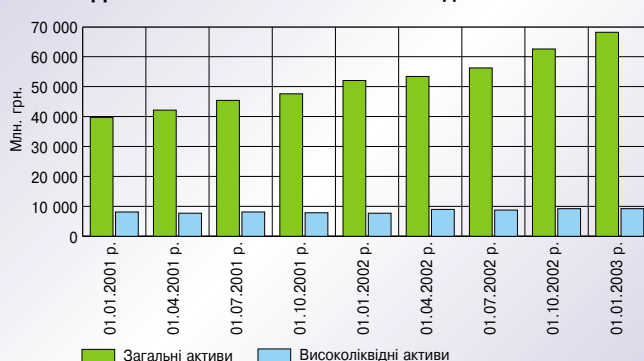
Динаміка коштів суб'єктів господарювання

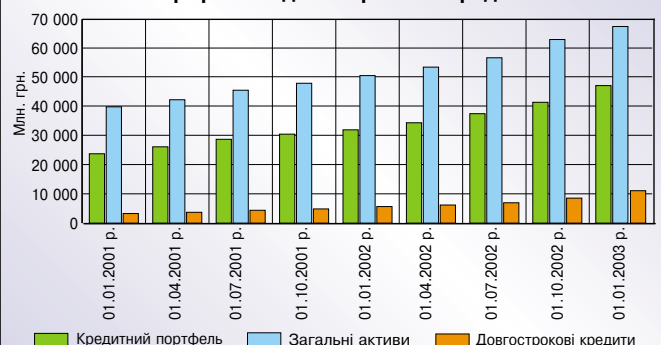
Динаміка зобов'язань, коштів суб'єктів господарювання та вкладів фізичних осіб

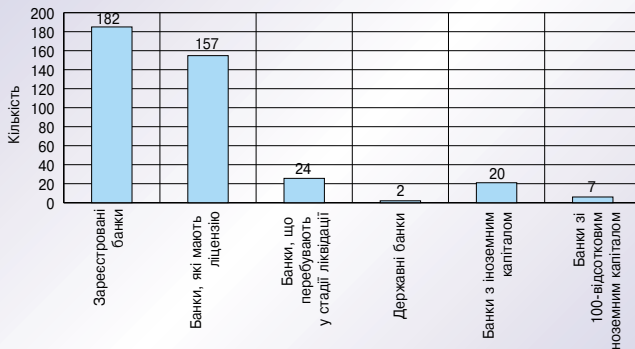
Динаміка загальних та високоліквідних активів

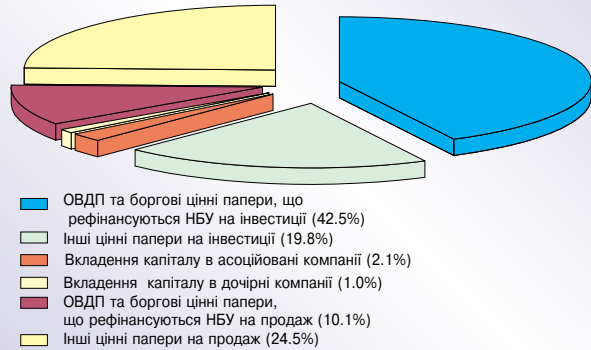
Динаміка загальних активів, кредитного портфеля та довгострокових кредитів

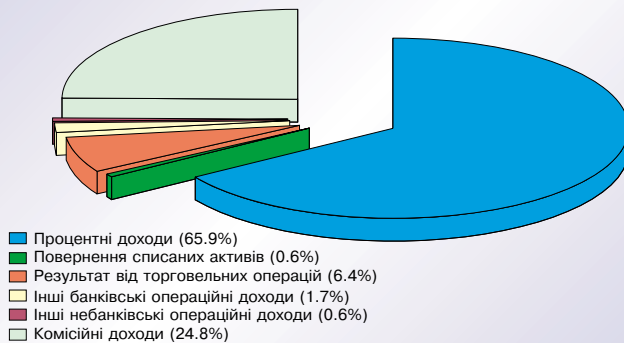
Кількість банків в Україні

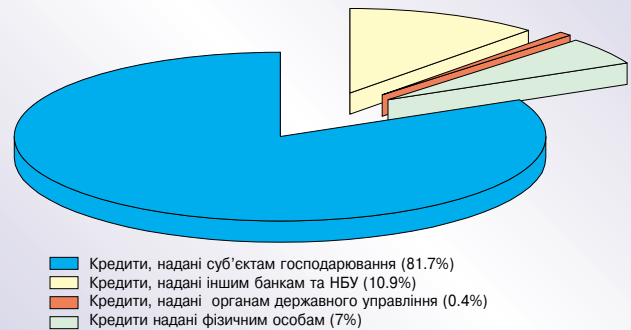
Структура портфеля цінних паперів

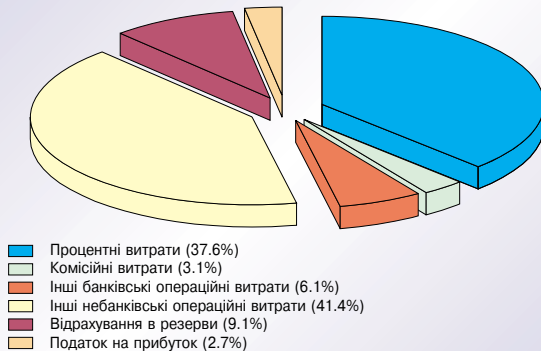
Структура доходів

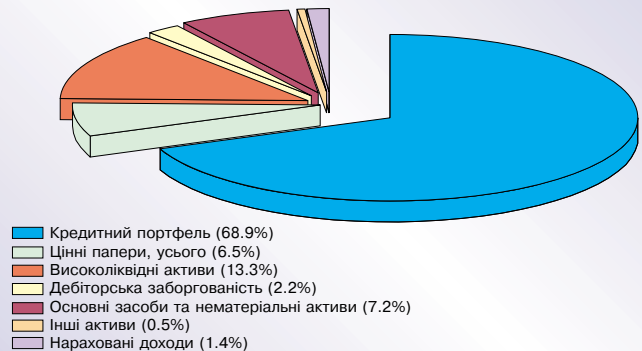
Структура кредитного портфеля

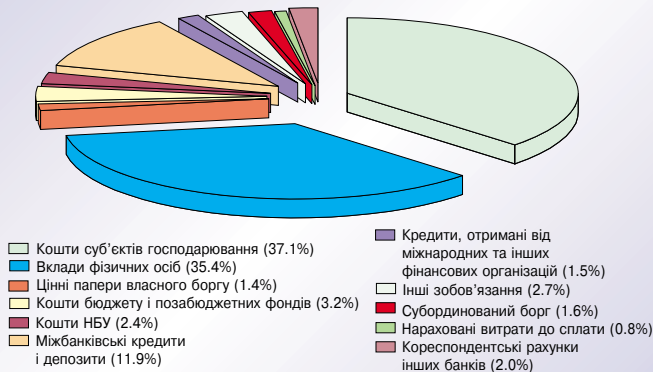
Структура витрат

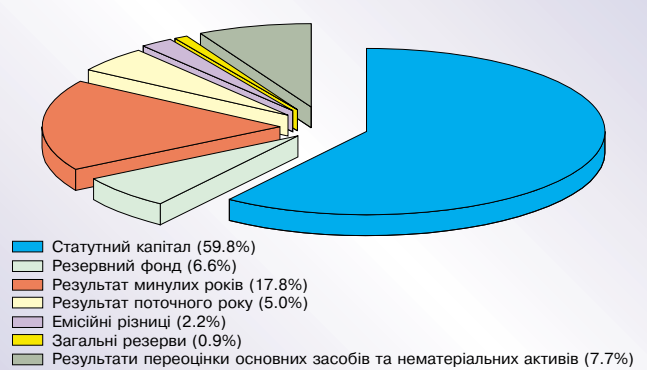
Структура активів

Структура зобов'язань

Структура капіталу

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками управління економічного аналізу та звітності генерального департаменту банківського нагляду НБУ.

Рейтингові оцінки надійності банків та їх роль у підвищенні капіталізації банківської системи

Банківська система — особливий сектор вітчизняної економіки, певною мірою — лідер у її реформуванні. Разом із тим у ході ринкових перетворень їй доводиться вирішувати чимало проблем, пов'язаних із ризиком її функціонування. У статті йдеться про засоби та методи оцінки діяльності банків, застосування яких, з одного боку, сприятиме їх розвитку, а з іншого — суттєво підвищить прозорість банківської системи для її клієнтів.

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Стан і ресурсні можливості вітчизняної банківської системи суттєво впливають на економічний розвиток усієї держави. Банківська мережа стає стрижневим елементом у створенні умов фінансової стабілізації та забезпеченні стійкого економічного зростання. Так, за 2002 р. кредитний портфель банків збільшився на 45,6%, а довгострокові кредити — на 88,1%, кредити в інвестиційну діяльність — на 83,7%.

Попри певні досягнення банківської системи порівняно з іншими фінансовими інститутами країни, нині очевидно, що подальший економічний розвиток держави неможливий без зміцнення та підвищення прибутковості цього сектору економіки. Адже, за статистикою, його фінансові можливості значно нижчі, ніж у сусідніх країнах: відношення банківських активів до валового внутрішнього продукту в Україні за станом на 01.01.2003 р., згідно з попередніми даними, становить 32,3% (у Росії — понад 40%, у більшості країн Центральної Європи — 60%, у світових лідерів — 200—300%). Загальні активи вітчизняних банків за станом на 01.01.2003 р. дорівнюють 67 826,7 млн., а капітал (балансовий) — 10 049,1 млн. гривень, що становить 4,8% ВВП. Для порівняння: загальні активи ІНГ Груп (ING Group), інтереси якої в Україні представляє ІНГ Банк Україна, сягають 626 млрд. доларів, а ринкова капіталізація на березень 2002 р. — 53,3 млрд. доларів США (<http://www.ing-bankukraine.com>).

Аби розширити можливості, підвищити надійність і ефективність банківської системи, держава передбачила ряд заходів щодо збільшення капіталізації банків (у тому числі — мінімального розміру статутного капіталу). Як виявилось, підвищення еко-

номічних нормативів НБУ для цього замало. Нарощування банками власних коштів — об'єктивний процес зростання їх конкурентоспроможності та розвитку фінансових послуг, адекватних потребам клієнтів і тенденціям на світових фінансових ринках.

Дослідження свідчать, що нині у банків не так уже й багато реальних варіантів нарощування капіталу. Скажімо, такий ефективний і швидкий в умовах Заходу засіб капіталізації, як злиття і поглинання банків в Україні поки що використовується мало. До того ж рентабельність активів банків III групи навіть перевищує аналогічні показники банків-лідерів [3]. Через низьку прибутковість банківської системи прибуток також поки що не може бути надійним джерелом нарощування статутного капіталу. Хоча керівництво та акціонери ряду банків, напевно, зможуть збільшити статутний капітал за рахунок прибутку, якщо (за умови спрямування його частини на підвищення власної капіталізації) матимуть податкові пільги.

Відтак залишаються найбільш апробовані шляхи — емісія цінних паперів та залучення інвесторів. При цьому банк теоретично може розраховувати на партнерство трьох основних груп потенційних інвесторів: вітчизняних підприємств і організацій, населення та зовнішніх інвесторів. З огляду на високий рівень ризиків вітчизняного банківського бізнесу навряд чи можна очікувати найближчим часом на потік іноземних інвестицій у цю сферу. Для поліпшення ситуації ряд банків уже докладає зусиль, аби отримати та підвищити позитивні міжнародні рейтинги, що згодом сприятиме залученню інвесторів. Крім того, необхідною умовою припливу іноземних інвестицій є поліпшення рейтингу України та зниження ризику країни.

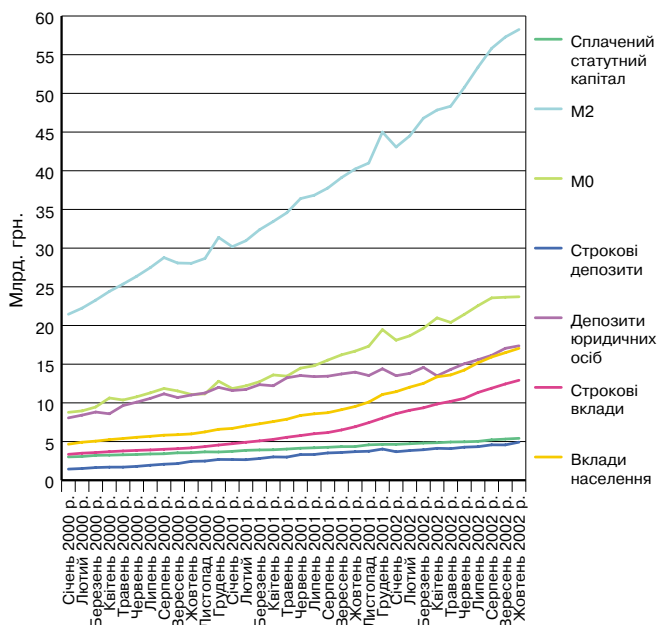
Найбільше зацікавлені в інвестиціях у банківський сектор юридичні особи,

яким банк допомагає вирішити проблеми фінансування та управління коштами. Проте розміщуючи вільні кошти в акції банків, великі підприємства-акціонери прагнуть установити контроль за їх діяльністю. Тому, сприяючи капіталізації банківської системи, такий підхід різко обмежує поле діяльності банку та коло об'єктів інвестування. До того ж норми чинного законодавства не дають підприємствам підстав вважати банківський сектор пріоритетним для своїх інвестицій. Слабкий розвиток фондового ринку, низька дохідність і ліквідність акцій не заохочують до вкладення коштів у акціонерний капітал банків також малі підприємства і, особливо, населення.

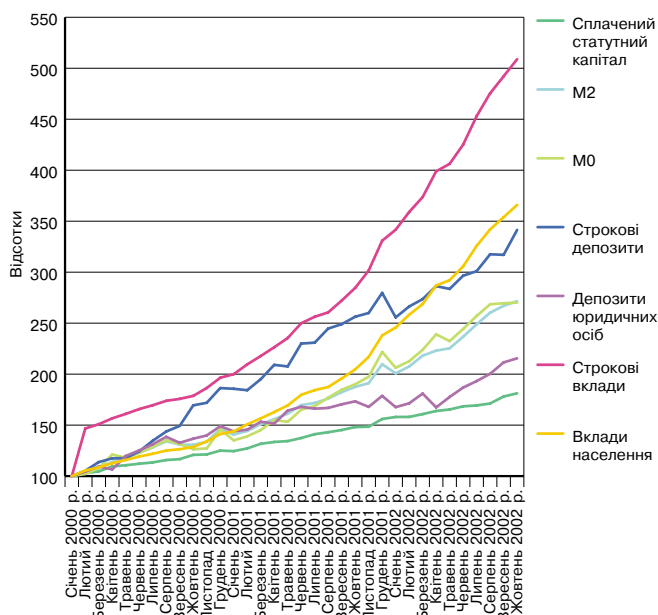
З іншого боку, аналіз структури та динаміки залучених коштів (див. графік 1) свідчить, що саме кошти населення слід розглядати як потенційне джерело нарощування акціонерного капіталу банків: у квітні 2002 р. обсяг вкладів уперше майже зрівнявся з обсягом депозитів юридичних осіб, а обсяг строкових вкладів (саме їх доцільно брати до уваги) ще з кінця 2001 р. вдвічі перевищує обсяги строкових депозитів юридичних осіб. При цьому обсяг довгострокових вкладів значно перевищує аналогічні депозити юридичних осіб, наприклад, на 01.01.2003 р. — у 2,3 раза. Зауважимо також, що, як свідчать дослідження динаміки агрегату M0, значним резервом ресурсів є готівка поза банками, яка поки що фактично не підвладна регулюванню з боку НБУ.

Аналіз темпів зростання цих показників порівняно з 01.01.2000 р. (див. графік 2) також свідчить про максимальний приріст строкових коштів населення, тоді як приріст депозитів підприємств із червня 2001 р. практично стабілізувався. Причому за характером зміни депозитів підприємств фактично відображає зміну грошової маси (M0 та M2), а вклади зростають динамічно. Випереджаючі темпи збі-

Графік 1. Динаміка деяких параметрів розвитку банківської системи України в 2000–2002 рр.

Графік 2. Темпи зростання деяких показників розвитку банківської системи

лышення вкладів населення забезпечують приплив у банківську систему відносно довгостроковіших, хоча й досить дорогих ресурсів. Слід, утім, зауважити, що зі зниженням рівня процентних ставок за депозитами вартість цих ресурсів зменшуватиметься. Вже з огляду на їх нинішній рівень можна стверджувати, що банкам доцільно змінити свою маркетингову стратегію і дівіше заохочувати широкі верстви населення до участі в нарощуванні банківського акціонерного капіталу.

Одним із ключових чинників такого розвитку банківської системи є створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який підвищить довіру до неї, сприятиме трансформації заощаджень в інвестиції і, як наслідок, збільшить частку заощаджень у комерційних банках та рівень їх капіталізації.

Банківська система — це складний комплекс, утворений множиною самостійних економічних підсистем — банків, які функціонують і розвиваються відповідно до загальноекономічного та соціально-політичного становища держави. Вона характеризується багатьма показниками, які дають фахівцям змогу всебічно проаналізувати її роботу і надійність. При цьому застосовуються методики оцінки фінансового стану банків, створені за рекомендаціями Національного банку України, Базельського комітету з банківського нагляду, Світового банку, спеціалізованих компаній, науковців тощо.

Проте клієнти не в змозі ефективно використовувати більшість із цих методик, оскільки зібрати велику кількість необхідної інформації, врахувати бага-

то різних показників та обробити значні за обсягами інформаційні масиви доволі складно. Саме тому за рубежом широко практикують процедури узагальненої оцінки, на основі яких за відповідною методикою можна розрахувати певні комплексні характеристики однорідних елементів економічної системи (скажімо, банків) або їх рейтинг щодо інших елементів. Рейтинги, присвоєні провідним банкам України міжнародними агентствами (Standard&Poor's, Moody's, Dun&Bradstreet тощо), сьогодні стали необхідною складовою оцінки діяльності цих установ та однією з умов їх виходу на ринки зовнішніх запозичень.

На нашу думку, ефективну модель визначення рейтингу вітчизняних комерційних банків можна побудувати на основі методології оцінки ризиків та з огляду на пріоритети клієнта — споживача банківських послуг. Адже діяльність сучасного банку, як і будь-якого іншого фінансового посередника, неодмінно супроводжують різноманітні зовнішні та внутрішні ризики. Саме з ними пов'язана певна нестабільність банківського прибутку. Мало того, саме банки виконують функцію перерозподілу ризиків фінансового ринку. Водночас ризик слід розглядати як невід'ємний елемент процесу функціонування банку на ринку.

Як відомо, економічні показники, що характеризують діяльність комерційних банків України у розрізі активів, зобов'язань, капіталу, доходів і витрат, періодично публікуються НБУ в засобах масової інформації, а також у мережі Інтернет. Однак для оцінки стану банку як об'єкта управління і прий-

няття рішень та оцінки ризиків його діяльності цими показниками можна скористатися лише частково. Щоб визначити рівень надійності установи і адекватніше оцінити її ризики, доцільно скористатися методологією економічного аналізу роботи комерційних банків, рекомендованою Національним банком в Інструкції "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" [2] (надалі — Інструкція).

ВИЗНАЧЕННЯ РЕЙТИНГУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ОСНОВІ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

Згідно з Інструкцією діяльність комерційних банків в Україні оцінюється і регулюється на основі аналізу п'яти узагальнених груп економічних нормативів. Інформаційну модель для оцінки сукупних ризиків і визначення рейтингу банків можна подати у вигляді таблиці (див. таблицю 1).

Аналіз структури об'єкта управління та методів оцінки банківських ризиків свідчить про те, що для побудови формалізованої моделі визначення рейтингу банків доцільно скористатися запропонованим Т.Л.Сааті [1] методом аналізу ієрархій (МАІ). Доведено, що МАІ — ефективний метод оцінки фінансових ризиків, у тому числі й тоді, коли ризики та їх чинники потрібно спочатку структурувати, а кількісних показників, які характеризували б їх прояви, немає.

Процедура визначення рейтингу банків складатиметься з двох етапів. На першому за допомогою МАІ визначимо критерії оцінки їх сукупного

Таблиця 1. Інформаційна модель визначення рейтингу комерційних банків

№ п/п	Типи ризиків (груп економічних нормативів)	Назва нормативу	Обмеження (H_i)
1	Ризик капіталу (КР)	Норматив регулятивного капіталу банку (H1)	≥ 10 млн. грн.
		Норматив адекватності регулятивного капіталу (платоспроможності) (H2)	$\geq 8\%$
		Норматив адекватності основного капіталу (H3)	$\geq 4\%$
2	Ризик ліквідності (ЛР)	Норматив миттєвої ліквідності (H4)	$\geq 20\%$
		Норматив поточної ліквідності (H5) *	$\geq 40\%$
		Норматив короткострокової ліквідності (H6)	$\geq 20\%$
3	Кредитний ризик (КрР)	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7)	$\leq 25\%$
		Норматив великих кредитних ризиків (H8)	$\leq 8 \times H1, \%$
		Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (H9)	$\leq 5\%$
		Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (H10)	$\leq 40\%$
4	Інвестиційний ризик (ІР)	Норматив інвестування у цінні папери, окремо за кожною установою (H11)	$\leq 15\%$
		Норматив загальної суми інвестування (H12)	$\leq 60\%$
5	Валютний ризик (ВР)	Норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (H13)	$\leq 35\%$
		Норматив ризику загальної довгої відкритої валютної позиції банку (H13a)	$\leq 30\%$
		Норматив ризику загальної короткої відкритої валютної позиції банку (H13b)	$\leq 5\%$

* У розрахунках враховано, що до 01.01.2003 р. діяло обмеження $H5 \geq 30\%$.

ризик (як результат поетапної оцінки впливу множини параметрів кожної групи нормативів на відповідні локальні ризики (пріоритети) і синтез загального пріоритету). Отримані оцінки сукупного ризику покладемо в основу визначення рейтингу банків. При цьому можливі кілька інтерпретацій поняття рейтингу:

1) рейтинг банків визначається як величина, тотожна сукупному ризику, а найвищий рейтинг присвоюється банку з найбільшим значенням критерію сукупного ризику;

2) рейтинг визначається як величина, пропорційна сукупному ризику (за коефіцієнт пропорційності можна використати, скажімо, максимальне чи мінімальне значення критерію сукупного ризику групи банків);

3) рейтинг визначається як своєрідний індекс надійності банку, що є величиною, оберненою до значення критерію сукупного ризику (з використанням певних коефіцієнтів пропорційності чи без них).

Отже, загальна схема запропонованої нами методики визначення рейтингу банків на основі оцінки ризиків за допомогою алгоритму МАІ полягає у послідовному виконанні кількох аналітичних і розрахункових кроків.

1. Побудова дерева ієрархій.
2. Розробка шкали відносної важливості вибраних класів ризиків — елементів кожного рівня дерева ієрархій.
3. Побудова матриць якісних попарних порівнянь елементів на кож-

ному рівні ієрархії.

4. Визначення множини локальних пріоритетів, які характеризуватимуть відносний вплив кожного з елементів певної групи на елемент вищого рівня ієрархії.

5. Перевірка адекватності отриманих оцінок і ступеня узгодженості експертних суджень та уточнення висновків експертів (у разі необхідності).

6. Синтез сукупних оцінок для кожного типу ризиків та інтегрованих показників ризику банків-представників.

7. Визначення рейтингу банків.

Щоб розробити шкалу відносної важливості ризиків, необхідно провести структурний аналіз дерева ієрархій (структуру дерева, побудованого для досліджуваних нами типів фінансових ризиків банків, зображено на схемі) й оцінити міру важливості та взаємовпливу всіх його елементів. На практиці до розробки цієї шкали необхідно залучити кваліфікованих експертів, на основі суджень яких визначаться найбільш узгоджені оцінки (математично або шляхом досягнення консенсусу в ході діалогу). Отримана шкала відносних оцінок (або так звана нечітка множина оцінок) у подальшому використовується для порівняння елементів системи. Прикладом такої множини є 9-бальна шкала відносної важливості (1 — однаково важливі фактори, 3 — деяка перевага одного з факторів, 5 — суттєва перевага, 7 — значна перевага, 9 — надзвичайна перевага; 2, 4, 6,

8 — компроміс між сусідніми оцінками) [1]. Ряд авторів пропонує 5-бальну шкалу тощо. На нашу думку, для вирішення поставленого завдання доцільно застосувати саме 9-бальну шкалу, що дасть змогу точніше врахувати ступінь важливості елементів.

Затим шляхом аналізу та оцінювання “важливості” того чи іншого нормативу серед множини інших показників ієрархічного рівня необхідно з’ясувати ступінь його впливу на відповідний узагальнений показник. Кожному нормативу надається адекватна “вага” згідно з вибраною шкалою. Тому матриці попарних порівнянь необхідно будувати окремо для кожної групи елементів на всіх рівнях дерева ієрархій. Саме на цьому етапі використовується характерна особливість МАІ, що значно розширює коло його застосування — метод дає змогу охопити як фактори (або їх складники), які піддаються кількісним оцінкам, так і фактори, щодо яких можна лише висловити певні судження. Отож, коли експерти не мають (або не знають) кількісних порівняльних оцінок деяких елементів, вони можуть прийняти рішення на підставі суб’єктивних суджень щодо можливої “ваги” показників. При цьому, якщо один із порівнюваних елементів вважається “важливішим” за другий, то відповідному елементу матриці присвоюється ціле “вагове” число, а симетричному — величина, обернена до вибраного “вагового” числа. Результати попарного порівняння елементів кожної групи заносимо у відповідну матрицю — оцінки І елементу порівняно з кожним із інших — у І рядок, II елементу — в II і т. д. Природно, що за принципами побудови матриця буде обернено симетричною. Адже якщо в результаті попарних порівнянь отримаємо, скажімо, матрицю А розмірності $(n \times n)$, то зрозуміло, що:

$a_{ij} = 1$ — результати порівняння кожного елемента із самим собою (елементи головної діагоналі матриці $(i, j = \overline{1, n})$);

$a_{ij} = 1/a_{ji}$ — результати порівняння кожного i -того елемента з j -тим (симетричність відносно головної діагоналі матриці $(i, j = \overline{1, n})$).

При цьому $a_{ij} > 1$, якщо i -тий елемент “вагоміший”, ніж j -тий (для всіх $i \neq j$).

Очевидно, що для побудови матриці порівнянь достатньо визначити вагові коефіцієнти, розміщені вище головної діагоналі матриці, а симетричним елементам присвоїти обернені значення, тобто $a_{ij} = 1/a_{ji}$. Для цього щодо кожної групи показників необхідно виконати $n(n-1)/2$ порів-

нянь (n — кількість елементів у групі). Таким чином, у підсумку для кожної групи нормативів отримаємо відповідні матриці:

$$A = \begin{pmatrix} 1 & a_{12} & a_{13} & \dots & a_{1n} \\ 1/a_{12} & 1 & a_{23} & \dots & a_{2n} \\ 1/a_{13} & \dots & 1 & \dots & \dots \\ \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 1/a_{1n} & 1/a_{2n} & \dots & \dots & 1 \end{pmatrix}.$$

Використовуючи ці матриці, знайдемо множину локальних пріоритетів P_n , кожен із яких характеризує відносний вплив відповідної множини елементів на елемент вищого (сусіднього) рівня ієрархії. Щоб визначити відносну цінність кожного об'єкта (у нашому випадку — певного нормативу або одного з типів ризику), необхідно знайти множину власних векторів для кожної матриці. Для наближеного обчислення власних векторів матриці можна застосувати метод середніх геометричних, який вважається одним із найкращих для розв'язку цієї задачі. Елементи k -того власного вектора отримуємо з рівняння:

$$x_{ki} = \sqrt[n]{a_{k1} \times a_{k2} \times \dots \times a_{kn}},$$

де n — число порівнюваних елементів.

Тоді вектор локальних пріоритетів P_k отримаємо в результаті нормалізації відповідних власних значень на суму всіх власних значень вектора, тобто його елементами будуть:

$$p_{ki} = x_{ki} / \sum_{i=1}^n x_{ki}.$$

Щоб прийняти рішення про адекватність отриманих оцінок, необхідно визначити ступінь чисельної і транзитивної (порядкової) узгодженості експертних суджень. При цьому рівень узгодженості (PY) для k -того вектора визначається за рівнянням:

$$PY_k = ((\lambda_{max} - n) / (n - 1)) / (CY_n \times 100\%), \quad (1)$$

де $\lambda_{max} = \sum_{i=1}^n p_{ki} \sum_{j=1}^n a_{ij}$ — найбільше власне значення;

CY_n — середня узгодженість випадкових матриць n -го порядку (довідкова величина, значення якої наведено в таблиці 2);

n — число порівнюваних елементів;

p_{ki} — компоненти k -того вектора пріоритетів;

a_{ji} — елементи стовпчиків відповідної матриці порівнянь.

Причому для обернено симетричної матриці завжди $\lambda_{max} \geq n$.

Відомо, що допустиме значення рівня узгодженості, як правило, не повинно перевищувати 10% (у деяких випадках — 20%). Інакше отримані оцінки

Таблиця 2. Середня узгодженість випадкових матриць									
Порядок матриці	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Середня узгодженість, СУ	0	0.58	0.90	1.12	1.24	1.32	1.41	1.45	1.49

не вважаються адекватними системі і, отже, необхідно проводити її додаткові дослідження, перевіряти міркування та оцінки експертів.

Застосуємо запропоновану методику для оцінки ризиків комерційних банків. Побудову відповідних матриць порівнянь і необхідні обчислення проілюструємо на прикладі групи “Ризик капіталу” (KP).

Елементами матриці попарних порівнянь M_k цієї групи будуть вагові коефіцієнти нормативів Н1, Н2 та Н3, які їм надали експерти при попарному порівнянні ступенів їх “важливості”. На думку авторів, оцінки цих елементів матимуть такі значення:

$$M_k = \begin{pmatrix} 1 & 1/4 & 1/3 \\ 4 & 1 & 2 \\ 3 & 1/2 & 1 \end{pmatrix}.$$

Тобто у парі (Н1, Н2) норматив Н2 ми визначили як важливіший, ніж Н1, і йому надано вагу 4, а Н1 — 1/4 і т. д.

Обчислимо елементи власного вектора X_k . Очевидно, що

$$x_{k1} = \sqrt[3]{1 \times 1/4 \times 1/3} = \sqrt[3]{1 \times 1/4 \times 1/3} = 0.4368 \quad (n=1.3) \text{ і т. д.}$$

Тому перший елемент вектора локальних пріоритетів P_k становитиме:

$$P_{k1} = x_{k1} / \sum_{n=1}^3 x_{kn} = 0.4368 /$$

$$/ (0.4368 + 2 + 1.1447) = 0.1220.$$

Аналогічно знаходимо значення інших елементів.

Обчисливши значення λ_{max} , отримаємо:

$$\lambda_{max} = \sum_{i=1}^3 a_{i1} \times P_{k1} + \sum_{i=1}^3 a_{i2} \times P_{k2} +$$

$$+ \sum_{i=1}^3 a_{i3} \times P_{k3} = (1+4+3) \times 0.1220 +$$

$$+ (1/4+1+1/2) \times 0.5584 +$$

$$+ (1/3+2+1) \times 0.3196 = 3.0183.$$

Тепер за формулою (1) і даними таблиці 2 визначимо рівень узгодженості PY_k :

$$PY_k = \frac{3.0183 - 3}{(3-1) \times 0.58} \times 100\% = 1.58\%.$$

Оскільки $PY_k = 1.58\% \leq 10\%$, доходимо висновку, що побудована матриця M_k є узгодженою, а, отже, оцінки є адекватними.

Аналогічно побудовано матриці M_L , M_{KP} , M_I та M_B і визначено вектори локальних пріоритетів P_L , P_{KP} , P_I та P_B , а також побудовано узагальнюючу матрицю M_θ та відповідний вектор P_θ . Фактичні значення останніх обчислюються шляхом множення локальних пріоритетів на пріоритети відповідного критерію на наступному рівні ієрархії та підсумовування за кожним елементом відповідно до критеріїв, на які він впливає (результати розрахунків див. у таблиці 3).

Оскільки, згідно з Інструкцією, значення економічних нормативів не повинні бути більшими/меншими від установлених нормативів (див. таблицю 1), реальні показники банків необхідно пронормувати з урахуванням характеру відповідних обмежень і величини регулятивного капіталу. Введення ко-

Таблиця 3. Матриці попарних порівнянь і векторів пріоритетів ризиків		
Тип ризику	Матриці порівнянь	Вектори пріоритетів та рівень їх узгодженості
Капіталу	$M_k = \begin{pmatrix} 1 & 1/4 & 1/3 \\ 4 & 1 & 2 \\ 3 & 1/2 & 1 \end{pmatrix}$	$P_k = (0.1220 \quad 0.5584 \quad 0.3196)$ $PY_k = 1.58\%$
Ліквідності	$M_L = \begin{pmatrix} 1 & 3 & 4 \\ 1/3 & 1 & 2 \\ 1/4 & 1/2 & 1 \end{pmatrix}$	$P_L = (0.6250 \quad 0.2385 \quad 0.1365)$ $PY_L = 1.58\%$
Кредитний	$M_{kp} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 1 & 1/3 \\ 1/2 & 1 & 1/2 & 1/3 \\ 1 & 2 & 1 & 1/2 \\ 3 & 3 & 2 & 1 \end{pmatrix}$	$P_{kp} = (0.2008 \quad 0.1194 \quad 0.2222 \quad 0.4577)$ $PY_{kp} = 1.88\%$
Інвестиційний	$M_I = \begin{pmatrix} 1 & 1/2 \\ 2 & 1 \end{pmatrix}$	$P_I = (0.3 \quad 0.7)$
Валютний	$M_B = \begin{pmatrix} 1 & 3 & 4 \\ 1/3 & 1 & 2 \\ 1/4 & 1/2 & 1 \end{pmatrix}$	$P_B = (0.6250 \quad 0.2385 \quad 0.1365)$ $PY_B = 1.58\%$
Банківський (сукупний)	$M_\theta = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 2 & 5 & 3 \\ 1 & 1 & 3 & 4 & 3 \\ 1/2 & 1/3 & 1 & 2 & 2 \\ 1/5 & 1/4 & 1/2 & 1 & 1/3 \\ 1/3 & 1/3 & 1/2 & 3 & 1 \end{pmatrix}$	$P_\theta = (0.3276 \quad 0.3398 \quad 0.1530 \quad 0.0637 \quad 0.1160)$ $PY_\theta = 2.08\%$

ефіцієнтів пропорційності дасть змогу нараховувати до загальної оцінки банку “призові” або “штрафні” бали за кожним типом ризику. Це, на нашу думку, досягається введенням таких коефіцієнтів пропорційності:

$k_j^{max} = H_j / H_j^n - 1$ — у разі максимізації критерію (нормативу);

$k_j^{min} = 1 - H_j / H_j^n$ — у разі мінімізації критерію (нормативу), де H_j^n — нормативне значення j -го економічного показника;

H_j — його фактичне значення для i -го банку.

Значення критеріїв для оцінки i -го банку за кожною із п'яти узагальнених груп економічних нормативів ви-

зику для i -го банку в даному разі можна отримати за рівнянням:

$$CPB_i = P_{61} \times KP_i + P_{62} \times LK_i + P_{63} \times KpP_i + P_{64} \times IP_i + P_{65} \times BP_i \quad (2a).$$

Залежності (2) і (2a) визначають узагальнені величини пріоритетів і можуть використовуватися для встановлення рейтингу банків.

Для практичної перевірки адекватності теоретичної моделі визначення рейтингу банків побудовано матрицю початкових даних, яка характеризує значення відповідних нормативів певної гіпотетичної групи банків (див. таблицю 4). Виконавши відповідні розрахунки згідно із запропонованою методикою, отримаємо оцінки ри-

Значення критеріїв для оцінки i -го банку за кожною із п'яти узагальнених груп економічних нормативів ви-

Результати розрахунків переконують, що метод аналізу ієрархій є досить ефективним інструментом оцінки фінансових ризиків (у тому числі й тоді, коли вони та їх чинники потребують попередньої структуризації, а кількісних показників, які характеризували б їх прояви, немає), а застосована методика дає змогу отримати інтегровані оцінки банківських ризиків. Побудована модель допомагає визначити рейтинг комерційних банків, який може слугувати певним критерієм для комплексної оцінки діяльності банків та для прийняття потенційними клієнтами рішення щодо їх надійності.

Слід, однак, зауважити, що для тієї

Таблиця 4. Матриця економічних нормативів групи банків

Банки	Значення економічних нормативів														
	H1	H2	H3	H4	H5	H6	H7	H8	H9	H10	H11	H12	H13	H13a	H13b
Банк 1	32.20	17.83	11.31	52.98	92.24	56.27	24.21	324.25	0.16	0.20	0.01	0.01	30.67	28.90	1.7708
Банк 2	32.93	72.22	70.74	74.63	176.94	64.55	22.10	50.19	2.90	5.59	6.90	6.90	31.53	27.70	3.9937
Банк 3	47.95	25.67	17.31	59.46	41.36	21.28	17.79	159.79	2.68	3.38	0.73	2.39	15.01	14.36	0.7536
Банк 4	27.85	56.85	39.09	92.51	69.42	29.30	21.73	73.08	2.15	4.16	0.00	0.00	26.15	25.69	0.4510
Банк 5	27.97	18.48	10.66	76.29	52.44	30.86	24.79	258.72	4.92	14.22	0.27	0.34	31.82	30.57	1.2554
Банк 6	28.75	39.37	28.72	73.46	64.02	47.15	24.35	209.69	4.27	11.10	0.34	0.86	0.64	0.57	0.2251
Банк 7	29.97	28.48	23.62	90.79	93.51	68.54	24.10	189.06	4.03	6.53	0.00	0.00	5.28	1.23	4.0694
Банк 8	41.01	73.96	40.46	163.92	232.03	190.16	24.35	76.30	0.35	0.35	0.02	0.02	27.88	27.86	0.0561
Банк 9	32.67	25.24	16.91	84.80	50.08	24.49	24.43	230.81	4.66	8.91	0.01	0.01	6.60	6.24	0.3379
Банк 10	54.99	53.74	24.73	75.12	116.69	37.79	23.15	386.05	4.95	27.86	11.06	14.66	29.93	29.79	0.1954
Банк 11	52.39	29.53	22.38	45.53	65.59	62.80	20.67	66.81	6.23	34.39	2.44	14.72	7.62	7.62	0.0002
Банк 12	53.58	34.56	30.61	40.83	80.55	56.98	16.38	35.12	1.31	12.28	0.21	0.86	1.49	1.49	0.0026

значатимуться за такими рівняннями:

$$KP_i = P_{k1} \times (H1_i / H1_i^n - 1) + (P_{k2} \times (H2_i / H2_i^n - 1) + P_{k3} \times (H3_i / H3_i^n - 1));$$

$$LP_i = P_{l1} \times (H4_i / H4_i^n - 1) + P_{l2} \times (H5_i / H5_i^n - 1) + P_{l3} \times (H6_i / H6_i^n - 1);$$

$$KpP_i = P_{kp1} \times (1 - H7_i / H7_i^n) + P_{kp2} \times (1 - H8_i / H8_i^n) + P_{kp3} \times (1 - H9_i / H9_i^n) + P_{kp4} \times (1 - H10_i / H10_i^n);$$

$$IP_i = P_{i1} \times (1 - H11_i / H11_i^n) + P_{i2} \times (1 - H12_i / H12_i^n);$$

$$BP_i = P_{61} \times (1 - H13_i / H13_i^n) + P_{62} \times (1 - H13a_i / H13a_i^n) + P_{63} \times (1 - H13b_i / H13b_i^n).$$

Для синтезу глобального (сукупного) значення критерію банківського ризику (СРБ) описану процедуру потрібно застосувати знову, однак елементами відповідної матриці порівнянь тепер будуть визначені вище показники KP , LP , KpP , IP і BP . Тобто для i -го банку матимемо:

$$СРБ_i = \sum_{l=1}^n p_{li} \times P_{riz_{li}} \quad (2)$$

де n — число груп на першому (верхньому) рівні дерева ієрархій;

p_{li} — компоненти нормалізованого вектора пріоритетів P ;

$P_{riz_{li}}$ — оцінки сукупних ризиків кожної з груп першого рівня.

Значення критерію сукупного ри-

зиків (див. таблицю 5).

Для більшої наочності рейтинг кожного банку визначався як величина, обернено пропорційна до значення його сукупного критерію ризику та нормована на максимальне значення сукупного ризику в групі. Цю величину можна інтерпретувати як певний індекс надійності. Тобто найвищий рейтинг присвоюється банку, значення індексу надійності якого становить 1, а найнижчий — банку з найменшим індексом надійності.

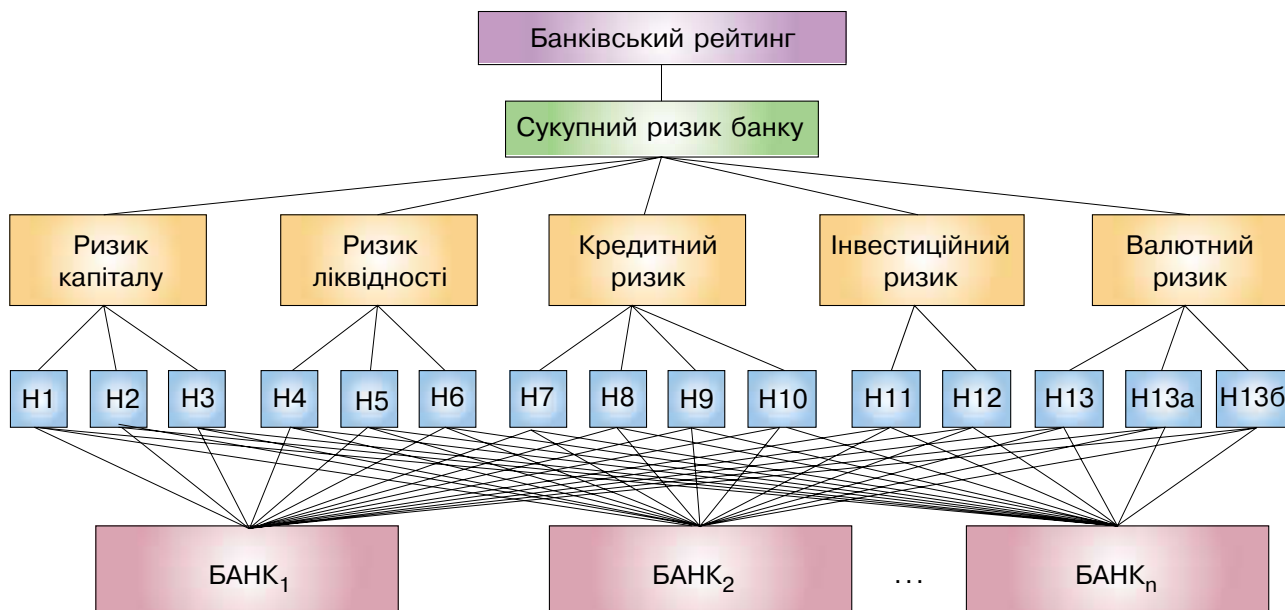
чи іншої групи банків рейтинги доцільно визначати окремо. Адже, скажімо, для найбільших і великих банків нормативні вимоги щодо обсягу регулятивного капіталу є менш критичними, ніж для малих банків. Крім того, банківські установи, які представляють інтереси іноземних банків, також доцільно виділити в окрему групу (очевидно, проблему нарощування активів вони вирішуватимуть іншими способами).

Для забезпечення ефективності наведеної методики до розробки адек-

Таблиця 5. Оцінка ризиків і розрахунок рейтингу банків

Назва банку	Локальні ризики					Сукупний ризик банку (СРБ)	Рейтинг банку	
	капіталу	ліквідності	кредитний	інвестиційний	валютний		Індекс надійності	Місце у групі
Банк 1	1.5410	1.7730	0.7478	0.9997	0.1742	1.3055	0.2478	12
Банк 2	10.0952	3.1794	0.6222	0.7700	0.1077	4.5441	0.8624	2
Банк 3	2.7597	1.3322	0.6755	0.9572	0.5973	1.5903	0.3018	10
Банк 4	6.4314	2.6428	0.6714	1.0000	0.3166	3.2080	0.6088	3
Банк 5	1.4828	2.0116	0.3810	0.9902	0.1545	1.3085	0.2483	11
Банк 6	4.3936	2.1264	0.4564	0.9829	0.9778	2.4076	0.4569	5
Банк 7	3.2408	3.0484	0.5244	1.0000	0.7848	2.3323	0.4426	6
Банк 8	7.8957	7.2650	0.7735	0.9993	0.2791	5.2693	1	1
Банк 9	2.5114	2.2153	0.4603	0.9997	0.8233	1.8050	0.3425	8
Банк 10	5.3979	2.5331	0.2177	0.5913	0.2233	2.7259	0.5173	4
Банк 11	3.4885	1.3729	0.1537	0.7822	0.8035	1.7758	0.3370	9
Банк 12	4.5117	1.3052	0.6645	0.9858	0.9615	2.1974	0.4170	7

Дерево ієрархій моделі визначення рейтингу банків

ватної шкали відносної важливості елементів інформаційної моделі та матриць попарних порівнянь доцільно залучити, на нашу думку, широке коло експертів (насамперед банківських фахівців). На основі їх суджень можна отримати вираженіші оцінки показників моделі для різних груп банків, що сприятиме точнішому визначенню їх рейтингу. Крім того, можна залучити споживачів банківських послуг, оскільки ті чи інші показники діяльності банків мають суттєво різну значимість для їх працівників, інвесторів чи кредиторів.

Доцільно доповнити дерево ієрархій ще одним рівнем — чинниками ризиків, які впливають на значення економічних нормативів (тобто врахувати фактичні значення економічних показників діяльності банків). Запропонована методика дає змогу проаналізувати ризики у сукупності з їх чинниками, що знизить рівень невизначеності інформації та сприятиме вдосконаленню системи оцінки ризиків, а отже, й визначення рейтингу банків. Крім того, для побудови адекватнішої матриці порівнянь можна використати, скажімо, анкетування вкладників, аби точніше визначити пріоритетні фактори вибору банку клієнтом — його потенційним акціонером.

Зроблений нами аналіз свідчить: аби оцінка була адекватною, рейтинги банків необхідно визначати протягом певного періоду. Динаміка їх зміни дасть змогу виявити особливості діяльності окремих банків і не лише точніше визначити їх рейтинг, а й зробити висновки щодо ефективності використання ними фінансових ресурсів, їх на-

дійності впродовж даного періоду. Тому, на нашу думку, рейтинг як інтегральну комплексну оцінку багатьох аспектів діяльності можна інтерпретувати як своєрідний індикатор стану банку і використовувати як критерій управління банками та удосконалення організації їх діяльності.

Вважаємо, що проблема регулярно визначення об'єктивних рейтингів комерційних банків на основі реальних економічних показників, що характеризують їх діяльність, є досить актуальною. Її вирішення не лише підніме рівень прозорості банківської системи (причому без розголошення конфіденційної інформації), а й слугуватиме підвищенню їх конкурентоспроможності та капіталізації, сприятиме розширенню клієнтської та акціонерної бази банків.

Література

1. Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем. — М., 1991.
2. Інструкція “Про порядок регулю-

вання діяльності банків в Україні”. — Постанова Правління НБУ, 28.08.2001 р., № 368, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26.09.2001 р., № 841/6032.

3. Кротюк В., Кіреєв О., Карчева Г. Фінансовий стан банків України у першому півріччі 2002 року та шляхи підвищення ефективності їхньої діяльності // Вісник НБУ. — № 9. — 2002. — С. 3—9.

Ганна Карчева,

начальник управління економічного аналізу та звітності генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України. Кандидат економічних наук.

Андрій Камінський,

доцент економічного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Кандидат фізико-математичних наук.

Ольга Юрчук,

студентка економічного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Миколаївське відділення Російського банку для зовнішньої торгівлі. (Усього в містах України на 1 березня 1914 року функціонувало 16 філій цього банку). Архівне фото початку XX століття.

Офіційний список банків реєстру банків, та перелік операцій, на ліцензію та письмовий дозвіл Національного

Щороку "Вісник НБУ" публікував повний перелік банків України у квітневому та жовтневому випусках журналу. Для зручності читачів змінюємо періодичність цих публікацій – "Офіційний список банків України..." подаватимемо в №2 за станом на 1 січня і в №8 за станом на 1 липня поточного року. Зауважуємо, що назви банків подано за орфографією

№ п/п	Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Банки, що перебувають у стадії ліквідації (реорганізації)	Дата реєстрації банку
м. Київ і Київська область					
1	Акціонерний комерційний агропромисловий банк «Україна»	ВАТ	70 338 850	Банк перебуває у стадії ліквідації	27.09.1991 р.
2	Акціонерно-комерційний банк соціального розвитку «Укрсоцбанк»	ВАТ	70 000 000		27.09.1991 р.
3	Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України»	ВАТ	100 000 000		31.12.1991 р.
4	Відкрите акціонерне товариство «Державний експортно-імпорتنний банк України»	ВАТ	196 000 000		23.01.1992 р.
5	Акціонерне товариство «Український інноваційний банк»	ВАТ	40 000 000		02.10.1991 р.
6	Акціонерний банк «АЖІО»	ВАТ	10 581 000		02.10.1991 р.
7	Акціонерний комерційний банк «Персональний комп'ютер» (Перкомбанк)	ВАТ	15 000 000		07.10.1991 р.
8	Акціонерний комерційний банк «Легбанк»	ВАТ	25 167 036		08.10.1991 р.
9	Акціонерний банк «БРОКБІЗНЕСБАНК»	ВАТ	80 000 000		07.10.1991 р.
10	Відкрите акціонерне товариство «Корал-Банк»	ВАТ	11 258 790		08.10.1991 р.
11	Акціонерний банк «Інко»	ВАТ	1 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	08.10.1991 р.
12	Акціонерний комерційний Український банк «Відродження»	ВАТ	682 537	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.10.1991 р.
13	Акціонерний комерційний банк «Трансбанк»	ВАТ	25 035 000		09.10.1991 р.
14	Акціонерне товариство «Градобанк»	ВАТ	96 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.10.1991 р.
15	Акціонерний банк «Банк регіонального розвитку»	ВАТ	41 000 000		14.10.1991 р.
16	Банк «Фінанси та Кредит», товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	36 244 700		30.10.1991 р.
17	Акціонерний банк «Енергобанк»	ВАТ	26 450 840		31.10.1991 р.
18	Акціонерний комерційний банк «ТАС-Комерцбанк»	ВАТ	42 500 000		31.10.1991 р.
19	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк «Кредитно-фінансова спілка «Експобанк»	ТОВ	26 695 000		26.12.1991 р.
20	Акціонерний банк «Старокиївський банк»	ЗАТ	9 500 000		31.12.1991 р.
21	Акціонерний банк «Олімпійська Україна»	ВАТ	13 550 000		09.01.1992 р.
22	Відкрите акціонерне товариство «ТММ-Банк»	ВАТ	16 000 000		20.01.1992 р.

¹ Перелік операцій, які підлягають ліцензуванню НБУ, опубліковано на сторінці 40.

² Цифра зі знаком "+" означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; зі знаком "-" втратив право, цифра із символом "*" означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

України, включених до Державного здійснення яких банки отримали банківську банку України¹ на здійснення операцій

За станом на 1 січня 2003 р.

їхніх статутів, примітки у колонці "Перелік операцій, на здійснення яких банки отримали письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій. Заходи впливу, яких вжито до окремих видів операцій та угод" викладено за орфографією відповідних рішень комісій із питань нагляду та регулювання діяльності банків.

Номер реєстрації	Юридична адреса	Банківська ліцензія		Письмовий дозвіл на здійснення операцій		Перелік операцій, на здійснення яких банки отримали письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій ² . Заходи впливу, яких вжито до окремих видів операцій та угод
		Номер	Дата надання	Номер	Дата надання	
2	м. Київ, пров. Рильський, 10	—	—	—	—	—
3	м. Київ, вул. Ковпака, 29	5	29.12.2001 р.	5-1	29.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
4	м. Київ, вул. Госпітальна, 12	148	16.01.2002 р.	148-2	29.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,16,17,18,19,20,21,22 Див примітку ³
5	м. Київ, вул. Горького, 127	2	25.12.2001 р.	2-2	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
9	м. Київ, вул. Інститутська, 12-а, керівництво: вул. Смирнова-Ласточкина, 10-а	23	10.01.2002 р.	23-1	10.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
11	м. Київ, вул. Червоноармійська, 10	4	02.10.2001 р.	4-1	02.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
16	м. Київ, вул. П.Сагайдачного, 17	27	03.12.2001 р.	27-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
17	м. Київ, вул. Жиянська, 27	45	04.12.2001 р.	45-2	24.09.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
18	м. Київ, просп. Перемоги, 41	138	03.12.2001 р.	138-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
19	м. Київ, Повітрофлотський проспект, 54	180	13.12.2001 р.	180-1	13.12.2001 р.	1,2,5,14,18,19,20
20	м. Київ, вул. Мечникова, 18	—	—	—	—	—
21	м. Київ, вул. Коцюбинського, 7-а	—	—	—	—	—
22	м. Київ, вул. Фізкультури, 9	33	04.12.2001 р.	33-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
23	м. Київ, вул. Анрі Барбюса, 9-а	—	—	—	—	—
29	м. Київ, вул. Дегтярівська, 8-а	107	24.12.2001 р.	107-1	24.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
63	м. Київ, вул. Артема, 60	28	03.12.2001 р.	28-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
68	м. Київ, вул. Лютеранська, 9/9	46	17.12.2001 р.	46-1	17.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
69	м. Київ, пров. Рильський, 10	38	11.10.2001 р.	38-1	11.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,23
75	м. Київ, вул. Золотоустівська, 2/4	15	31.10.2001 р.	15-1	31.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
79	м. Київ, вул. Микільсько-Ботанічна, 6/8	130	14.01.2002 р.	130-1	14.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,13,14,15,18,19,20,21
81	м. Київ, вул. Володимирська, 60 (кореспонденція: вул. Червоно-армійська, готель «Спорт»)	—	—	—	—	—
82	м. Київ, вул. Панельна, 5	187	24.12.2001 р.	187-1	24.12.2001 р.	1,2,5,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21

³ Управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів — фізичних осіб; видача поручительств, гарантій та інших зобов'язань за третіх осіб, що передбачають їх виконання у грошовій формі (для фізичних осіб); окремі операції здійснюються згідно з вимогами постанови Правління Національного банку України.

БАНКИ УКРАЇНИ

23	Відкрите акціонерне товариство «Український Професійний Банк»	BAT	50 000 000		30.01.1992 р.
24	Акціонерний комерційний банк «Альянс»	BAT	16 500 000		10.03.1992 р.
25	Акціонерний комерційний банк «Інтербанк»	BAT	30 000 000		23.03.1992 р.
26	Акціонерний поштово-пенсійний банк «Аваль»	BAT	500 000 000		27.03.1992 р.
27	Акціонерний комерційний банк «Славутич»	BAT	17 160 467		16.05.1992 р.
28	Відкрите акціонерне товариство Всеукраїнський Акціонерний Банк	BAT	50 000 000		02.07.1992 р.
29	Акціонерний комерційний банк «Інтерконтинентбанк»	BAT	26 698 000		16.07.1992 р.
30	Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк (закрите акціонерне товариство)	ЗАТ	200 175 000		26.08.1992 р.
31	Закрите акціонерне товариство «Український кредитний банк»	ЗАТ	26 815 775		30.10.1992 р.
32	Акціонерний комерційний банк «Мрія»	BAT	29 358 142		11.11.1992 р.
33	Акціонерний комерційний банк «Український кредитно-торговий банк»	BAT	18 095 700		10.12.1992 р.
34	Відкрите акціонерне товариство «Банк «Український капітал»	BAT	25 000 000		25.12.1992 р.
35	Акціонерний комерційний банк «ПРАВЕКС-БАНК»	BAT	68 460 000		29.12.1992 р.
36	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк «Стоїк»	ТОВ	26 240 000		13.01.1993 р.
37	Акціонерний банк «Аллонж»	BAT	50 000 000		29.01.1993 р.
38	Акціонерне товариство «ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК»	BAT	30 000 000		10.02.1993 р.
39	Акціонерний комерційний банк «ГАРАНТ»	BAT	17 900 810		24.03.1993 р.
40	Закрите акціонерне товариство «Альфа-Банк»	ЗАТ	73 000 000		24.03.1993 р.
41	Товариство з обмеженою відповідальністю «Український промисловий банк»	ТОВ	24 900 000		21.04.1993 р.
42	Акціонерний комерційний банк харчової промисловості України Укрхарчпромбанк АК	BAT	2 960 155	Банк перебуває у стадії ліквідації	28.04.1993 р.
43	Акціонерний банк «ДАМІАНА-БАНК»	ЗАТ	200 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	05.05.1993 р.
44	Комерційний акціонерний банк «ДЕНДІ»	BAT	6 874 871	Банк перебуває у стадії ліквідації	14.05.1993 р.
45	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний комерційний банк розвитку малого та середнього бізнесу «Антарес»	BAT	23 500 000		18.05.1993 р.
46	«Акціонерне товариство «Банк Креді Ліоне Україна»	ЗАТ	22 261 000		19.05.1993 р.
47	Акціонерний комерційний банк «Київ»	BAT	42 000 000		19.05.1993 р.
48	Відкрите акціонерне товариство Комерційний банк «Хрещатик»	BAT	60 000 000		19.05.1993 р.
49	Державно-акціонерний спеціалізований імпортно-експортний банк України «УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК»	BAT	25 000 000		11.06.1993 р.
50	Акціонерний комерційний банк «Аркада»	BAT	34 744 042		23.06.1993 р.
51	Відкрите акціонерне товариство акціонерний банк «Укргазбанк»	BAT	64 567 571		21.07.1993 р.
52	Акціонерний комерційний банк «Східно-Європейський банк»	BAT	27 500 000		27.08.1993 р.
53	ВАТ «Фермерський земельний акціонерний банк»	BAT	15 355 590		21.09.1993 р.
54	Відкрите акціонерне товариство Банк «БІГ Енергія»	BAT	100 000 000		29.09.1993 р.
55	Акціонерний Банк «СТОЛИЧНИЙ»	BAT	13 635 000		22.10.1993 р.
56	Акціонерний банк «Укоопспілка»	BAT	9 583 100		25.10.1993 р.
57	Відкрите акціонерне товариство комерційний банк «Надра»	BAT	54 940 000		26.10.1993 р.
58	Акціонерний банк «Національні інвестиції»	ЗАТ	15 000 000		09.11.1993 р.

⁴ Зупинено з 01.01.2003 р. до 20.07.2003 р.: 1Н,14,18; операції з валютними цінностями в частині купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України; зупинено з 01.01.2003 р. до 01.07.2003 р. 1Л у частині залучення вкладів (депозитів) фізичних осіб як у національній, так і в іноземній валюті; зупинено до 01.03.2003 р. банківські операції в частині здійснення операцій з відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів та банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; обмежено

БАНКИ УКРАЇНИ

83	м. Київ, вул. Марини Раскової, 15	132	04.10.2001 р.	132-1	04.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
89	м. Київ, просп. Відрадий, 73 (пошта: просп. Оболонський, 26)	97	17.12.2001 р.	97-2	30.05.2002 р.	1,2,5,7,12,13,14,15,18,19,20,21
93	м. Київ, вул. Корольова, 5-а	102	03.12.2001 р.	102-2	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
94	м. Київ, вул. Лескова, 9	10	03.12.2001 р.	10-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
110	м. Київ, вул. Фрунзе, 47	60	25.12.2001 р.	60-1	25.12.2001 р.	1,2,3,4*,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21. Операцію 4 зупинено до 25.01.2003 р.
120	м. Київ, вул. Зоологічна, 5	35	03.12.2001 р.	35-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
124	м. Київ, вул. Воробського, 22	100	25.12.2001 р.	100-1	25.12.2001 р.	1,2,3*,4*,5,6*,13,14,15*,18,19,20,21. Операції 3,4,6,15 зупинено до 25.01.2003 р.
125	м. Київ, пров. Шевченка, 12	1	31.10.2001 р.	1-1	31.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
127	м. Київ, просп. Перемоги, 37	16	26.10.2001 р.	16-1	26.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
128	м. Київ, вул. Гоголівська, 22/24	79	03.12.2001 р.	79-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
133	м. Київ, вул. Щербакова, 35	25	14.09.2001 р.	25-1	14.09.2001 р.	1,2,3,4*,5,6,7,8,11*,12,13,14,15,17,18,19,20,21. Операцію 11 зупинено до 25.01.2003 р., операцію 4 зупинено до 01.10.2003 р.
138	м. Київ, просп. Перемоги, 67	26	21.03.2002 р.	26-1	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
139	м. Київ, вул. Кловський узвіз, 9/2	7	03.12.2001 р.	7-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19, 20,21,22,23
142	м. Київ, просп. Червонозоряний, 51	72	27.11.2001 р.	72-1	27.11.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21. Касове обслуговування клієнтів з обсягом готівки та інших цінностей з обсягом, визначеним рішенням
148	м. Київ, вул. Шота Руставелі, 5	181	08.01.2002 р.	181-1	08.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13*,14*,15*,18,19,20,21. Зупинено операції 13,14,15 з 01.01.2003 р. до 20.07.2003 р.
149	м. Київ, вул. Гончара, 41	99	03.12.2001 р.	99-2	13.02.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
157	м. Київ, Русанівська Набережна, 18	154	05.01.2002 р.	154-1	05.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
158	м. Київ, вул. Десятинна, 4/6	61	03.12.2001 р.	61-3	31.05.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
164	м. Київ, вул. Солом'янська, 5	67	13.12.2001 р.	67-2	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
165	м. Київ, вул. Бориса Грінченка, 1	—	—	—	—	—
166	м. Київ, вул. Воробського, 6	—	—	—	—	—
167	м. Київ, вул. Щорса, 15, корпус 1	—	—	—	—	—
168	м. Київ, вул. Лагерна, 38	161	14.01.2002 р.	161-1	14.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,12,13,14,18,19,20,21,22
169	м. Київ, вул. Володимирська, 23-а	111	13.12.2001 р.	111-1	13.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
171	м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 16/22	14	06.12.2001 р.	14-1	06.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
172	м. Київ, вул. Хрещатик, 8-а	158	29.12.2001 р.	158-2	24.09.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
175	м. Київ, вул. Ярославів Вал, 36-а	136	16.01.2002 р.	136-1	16.01.2002 р.	1,2,5,7,14*,15,18*,19,20. Див. примітку ⁴
177	м. Київ, вул. Суворова, 4/6	80	11.01.2002 р.	80-2	09.08.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,12,13,14,15,18,19,20,21,22
183	м. Київ, вул. Єреванська, 1, (пошта: вул. Пушкінська 42/4)	123	19.11.2001 р.	123-1	19.11.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
195	м. Київ, бул. Дружби Народів, 17/5	51	03.12.2001 р.	51-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
198	м. Київ, вул. Предславинська, 28	109	14.01.2002 р.	109-1	14.01.2002 р.	13,14,18,19,20,21. Зупинено до 25.01.2003 р.: 1) управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів; 2) купівля, продаж цінних паперів та операції з ними
199	м. Київ, вул. Комінтерну, 15	41	04.10.2001 р.	41-1	04.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
202	м. Київ, просп. Возз'єднання, 15	114	11.01.2002 р.	114-1	11.01.2002 р.	13,14,18,19,20,21
204	м. Київ, вул. Хрещатик, 7/11	17	05.01.2002 р.	17-1	05.01.2002 р.	1,2,5,7,12,13,14,15,18,19,20,21*,22. Див. примітку ⁵
205	м. Київ, вул. Артема, 15	21	23.08.2002 р.	21-1	23.08.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
210	м. Київ, вул. Володимирська, 54	78	14.12.2001 р.	78-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21

до 01.06.2003 р. 1Л у частині приймання вкладів (депозитів) юридичних осіб, які не є власниками істотної участі банку.

⁵ Зупинено до 25.01.2003 р.: управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів; вкладення коштів у статутні фонди інших юридичних осіб; зупинено до 01.02.2003 р.: операцію 21; приймання та залучення вкладів (депозитів) від фізичних осіб як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті; 1Н як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті; касове обслуговування клієнтів під контролем до 01.01.2005 р.

БАНКИ УКРАЇНИ

59	Акціонерний банк «Діамант»	ЗАТ	100 000 000		17.11.1993 р.	
60	Акціонерний комерційний банк «Юнекс»	ВАТ	11 560 766		03.12.1993 р.	
61	Акціонерний банк «МЕТА-БАНК»	ЗАТ	2 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	03.12.1993 р.	
62	Товариство з обмеженою відповідальністю «Комерційний Індустріальний Банк»	ТОВ	25 082 166		03.12.1993 р.	
63	Акціонерний Банк «Синтез»	ВАТ	42 000 000		24.12.1993 р.	
64	Відкрите акціонерне товариство «Аграрний комерційний банк»	ВАТ	26 000 000		24.12.1993 р.	
65	Акціонерний комерційний банк «ОЛБанк»	ЗАТ	7 783 600		26.01.1994 р.	
66	Відкрите акціонерне товариство «Універсальний Банк Розвитку та Партнерства»	ВАТ	41 000 000		26.01.1994 р.	
67	Акціонерний комерційний банк «Форум»	ВАТ	60 000 000		31.01.1994 р.	
68	Відкрите акціонерне товариство «Міжнародний комерційний банк»	ВАТ	35 041 000		31.01.1994 р.	
69	Акціонерне товариство «Банк Велес»	ВАТ	15 000 000		18.03.1994 р.	
70	Акціонерний комерційний банк «Росток Банк»	ЗАТ	18 042 270		25.03.1994 р.	
71	Акціонерний банк «Експрес-Банк»	ВАТ	44 074 700		12.04.1994 р.	
72	Акціонерний комерційний банк «ТК КРЕДИТ»	ВАТ	21 828 750		28.04.1994 р.	
73	Акціонерний комерційний банк «Інтеграл»	ВАТ	24 500 000		30.09.1994 р.	
74	Акціонерний комерційний банк «Національний кредит»	ЗАТ	10 085 250		31.01.1996 р.	
75	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк «Укргазпромбанк»	ВАТ	18 200 000		27.03.1996 р.	
76	Акціонерний банк «Київська Русь»	ЗАТ	19 330 000		30.05.1996 р.	
77	Закрите акціонерне товариство «ТАС-ІНВЕСТБАНК»	ЗАТ	27 973 440		07.06.1996 р.	
78	Закрите Акціонерне Товариство «Банк Петрокоммерц-Україна»	ЗАТ	22 965 000		26.09.1996 р.	
79	Акціонерний банк «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	ВАТ	29 680 000		30.12.1996 р.	
80	Відкрите акціонерне товариство «Кредитпромбанк»	ВАТ	109 000 000		20.05.1997 р.	
81	Акціонерний Банк «Перший Інвестиційний Банк»	ЗАТ	28 613 150		20.06.1997 р.	
82	«Акціонерний Банк Креді Свісс Фьорст Бостон (Україна)»	ЗАТ	28 275 000		05.08.1997 р.	
83	Акціонерний комерційний банк «ХФБ Банк Україна»	ЗАТ	48 221 000		02.09.1997 р.	
84	Закрите акціонерне товариство «Інноваційно-промисловий банк»	ЗАТ	31 648 000		09.10.1997 р.	
85	Акціонерний банк «ІНГ Банк Україна»	ЗАТ	47 749 875		15.12.1997 р.	
86	Акціонерний комерційний «Промислово-фінансовий банк»	ВАТ	35 000 000		29.12.1997 р.	
87	Акціонерний комерційний банк «Райффайзенбанк Україна»	ЗАТ	145 036 095		02.03.1998 р.	
88	Акціонерний комерційний банк «Сітібанк (Україна)»	ЗАТ	50 000 000		11.05.1998 р.	
89	Закрите акціонерне товариство «Мікрофінансовий Банк»	ЗАТ	47 679 000		28.12.2000 р.	
90	Закрите акціонерне товариство «Комерційний банк НРБ-Україна»	ЗАТ	75 573 200		15.06.2001 р.	
91	Закрите акціонерне товариство «ПРАЙМ-БАНК»	ЗАТ	15 000 000		30.07.2001 р.	
92	Місцевий кооперативний комерційний банк «АРТЕМ-БАНК»		5 500 000		06.08.2002 р.	
93	Товариство з обмеженою відповідальністю «Комерційний банк «Актив-банк»	ТОВ	23 671 000		06.08.2002 р.	
94	Товариство з обмеженою відповідальністю «Фортуна-банк»	ТОВ	24 973 495		17.10.2002 р.	
Вінницька область						
—	—	—	—	—	—	—
Волинська область						
95(1)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк «Західкомбанк»	ТОВ	18 500 000		11.03.1993 р.	
96(2)	Банк Пекао (Україна) Товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	23 592 450		28.02.1997 р.	
97(3)	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк «Володимирський»	ТОВ	27 500 000		13.12.2001 р.	

⁶ Зупинено до 25.01.2003 р. операції: 1) з надання кредитів юридичним (крім банків) та фізичним особам як у національній, так і в іноземній валюті; 2) з приймання та залучення вкладів (депозитів) від фізичних осіб як у національній, так і в іноземній валюті.

⁷ Зупинено до 25.01.2003 р. валютні операції на міжнародних ринках; до 01.03.2003 р. зупинено операції в частині приймання вкладів (депозитів) фізичних осіб; до 01.09.2003 р. зупинено: операції 1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,21,1Н,2Н,5Н,6Н; 1Л у частині приймання вкладів (депозитів)

БАНКИ УКРАЇНИ

212	м. Київ, Контрактова площа, 10-а	125	03.12.2001 р.	125-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
216	м. Київ, вул. Почайнинська, 38/44	56	25.02.2002 р.	56-1	25.02.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,13,14,18,19,20,21. Див. примітку ⁶
217	м. Київ, (вул. Мечникова, 18)	—	—	—	—	
219	м. Київ, вул. Воровського, 6	186	14.12.2001 р.	186-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,18,19,20,21
221	м. Київ, вул. Івана Кудрі, 5 (пошта: Хрещатик, 32-а)	30	03.12.2001 р.	30-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
222	м. Київ, вул. Димитрова, 9-а	53	19.06.2002 р.	53-1	19.06.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
228	м. Київ, вул. Марини Раскової, 19	11	05.01.2002 р.	11-1	05.01.2002 р.	1*,2*,3*,4*,5*,6*,7*,8*,11*,12*,13*,14*,15*,17,18,19,20,21*. Див. примітку ⁷
229	м. Київ, вул. Дегтярівська, 48	140	04.10.2001 р.	140-2	19.11.2002 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
231	м. Київ, бул. Верховної Ради, 7	62	03.12.2001 р.	62-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
234	м. Київ, Контрактова площа, 4	91	29.12.2001 р.	91-1	29.12.2001 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
239	м. Київ, вул. Анрі Барбюса, 9-а	117	09.01.2002 р.	117-1	09.01.2002 р.	1,2,5,7,13,14,15,18,19,20,21
240	м. Київ, бул. І.Лепсе, 4	115	04.12.2001 р.	115-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,23
243	м. Київ, Повітрофлотський просп., 25	89	03.12.2001 р.	89-2	03.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
245	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	82	11.01.2002 р.	82-1	11.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
250	м. Київ, просп. Перемоги, 52/2	81	10.12.2001 р.	81-1	10.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
255	м. Київ, вул. Тургенєвська, 52/58	103	03.12.2001 р.	103-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
256	м. Київ, Дніпровська Набережна, 13	24	04.12.2001 р.	24-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21
258	м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 52-б	19	14.01.2002 р.	19-1	14.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
260	м. Київ, вул. Пушкінська, 42/4	40	26.10.2001 р.	40-1	26.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,13,14,18,19,20,21
262	м. Київ, просп. Перемоги, 14	108	09.04.2002 р.	108-1	09.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
264	м. Київ, просп. Червонозоряний, 132	171	29.12.2001 р.	171-1	29.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
266	м. Київ, бул. Дружби Народів, 38	174	24.09.2001 р.	174-1	24.09.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
267	м. Київ, просп. Червоних Козаків, 6	178	04.12.2001 р.	178-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
268	м. Київ, вул. Червоноармійська, 34	179	05.01.2002 р.	179-1	05.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,13,14,15,18,19,20,21
269	м. Київ, вул. Ярославів Вал, 14-а	185	21.03.2002 р.	185-1	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,10,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
270	м. Київ, вул. Федорова, 4	183	15.08.2002 р.	183-1	15.08.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21
271	м. Київ, вул. Комінтерну, 28	190	04.12.2001 р.	190-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,13,14,15,18,19,20,21,22,23
272	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	189	04.12.2001 р.	189-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
273	м. Київ, вул. Воровського, 40	191	03.12.2001 р.	191-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
274	м. Київ, вул. Димитрова, 16-г	193	04.12.2001 р.	193-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,18,19,20,21
276	м. Київ, вул. Боженка, 86	195	06.12.2001 р.	195-1	06.12.2001 р.	1,2,5,6,7,8,12,15,18,19,20
277	м. Київ, вул. Володимирська, 46	198	05.09.2001 р.	198-1	05.09.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20,22,23
278	м. Київ, вул. Нижньоюрківська, 81	197	19.09.2001 р.	197-1	19.09.2001 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20
280	м. Київ, вул. Артема, 103	203	11.12.2002 р.	203-1	11.12.2002 р.	1,2,5,7
281	м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 93	200	01.10.2002 р.	200-1	01.10.2002 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20
282	м. Київ, вул. Печерська, 2/16	201	27.11.2002 р.	201-1	27.11.2002 р.	1,2,3,5,6,7
—	—	—	—	—	—	—
153	м. Луцьк, просп. Перемоги, 15	71	19.10.2001 р.	71-1	19.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
265	м. Луцьк, вул. Данила Галицького, 14	176	31.10.2001 р.	176-1	31.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21
279	м. Луцьк, вул. Прогресу, 7	199	29.01.2002 р.	199-1	29.01.2002 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,16,18,19,20

юридичних осіб; 2) у частині відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них.

Дніпропетровська область						
98(1)	Акціонерний комерційний банк «Південкомбанк»	ВАТ	12 148 910		03.10.1991 р.	
99(2)	Товариство з обмеженою відповідальністю «Діалогбанк»	ТОВ	29 000 000		04.01.1992 р.	
100(3)	Закрите акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк»	ЗАТ	260 000 000		19.03.1992 р.	
101(4)	Акціонерний комерційний банк «Новий»	ЗАТ	30 000 000		06.04.1992 р.	
102(5)	Відкрите акціонерне товариство «Комерційний банк «Причорномор'я»	ВАТ	17 585 174		21.04.1993 р.	
103(6)	Закрите акціонерне товариство комерційний банк «Кредит-Дніпро»	ЗАТ	73 705 792		07.07.1993 р.	
104(7)	Закрите акціонерне товариство акціонерний банк «Радабанк»	ЗАТ	15 834 717		03.12.1993 р.	
105(8)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк «Земельний Капітал»	ТОВ	14 136 360		31.01.1994 р.	
106(9)	Акціонерний комерційний банк «Прем'єрбанк»	ЗАТ	45 000 300		22.06.1994 р.	
107(10)	Акціонерний комерційний банк «Технобанк»	ЗАТ	20 026 310		23.06.1994 р.	
108(11)	Товариство з обмеженою відповідальністю «КласикБанк»	ТОВ	17 000 000		06.10.1995 р.	
109(12)	Закрите акціонерне товариство Український Банк Міжнародного Співробітництва «Інвест-Кривбас Банк»	ЗАТ	9 791 000		18.10.1996 р.	
110(13)	Закрите акціонерне товариство «Агробанк»	ЗАТ	23 750 000		17.10.2002 р.	
Донецька область						
111(1)	Акціонерний банк «КАР-БАНК»	ВАТ	15 000 000		01.10.1991 р.	
112(2)	Донецький акціонерний банк «Донвуглекобанк»	ВАТ	2 300 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	01.10.1991 р.	
113(3)	Відкрите акціонерне товариство «Акціонерно-комерційний банк «Капітал»	ВАТ	18 100 000		31.10.1991 р.	
114(4)	Закрите акціонерне товариство з іноземними інвестиціями та участю українського капіталу «Перший Український Міжнародний Банк»	ЗАТ	23 000 000		23.12.1991 р.	
115(5)	Товариство з обмеженою відповідальністю Донецький комерційний біржовий банк «Донбіржбанк»	ТОВ	28 370 800		27.12.1991 р.	
116(6)	Закрите акціонерне товариство «Донгорбанк»	ЗАТ	112 500 000		06.04.1992 р.	
117(7)	Акціонерний банк «Донеччина»	ВАТ	27 160 000		19.05.1993 р.	
118(8)	Акціонерно-комерційний «Промекономбанк»	ВАТ	21 700 019		25.08.1993 р.	
119(9)	Закрите акціонерне товариство комерційний банк «Донкредитінвест»	ЗАТ	84 364 377		24.11.1993 р.	
120(10)	Товариство з обмеженою відповідальністю «Банк Перспектива»	ТОВ	16 056 400		28.10.2002 р.	
Житомирська область						
121(1)	Комерційний банк «АМАСКО»	ТОВ	3 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	01.04.1993 р.	
Закарпатська область						
122(1)	Закарпатський акціонерний комерційний банк «Лісбанк»	ВАТ	762 823	Банк перебуває у стадії ліквідації	04.10.1991 р.	
123(2)	Товариство з Обмеженою Відповідальністю Комерційний банк «Коопінвестбанк»	ТОВ	10 500 000		16.12.1992 р.	
Запорізька область						
124(1)	Акціонерний комерційний банк «Індустріалбанк»	ВАТ	40 233 780		16.10.1991 р.	
125(2)	Акціонерний банк «АвтоЗАЗбанк»	ВАТ	14 101 518		21.10.1991 р.	
126(3)	КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК «СЛОВ'ЯНСЬКИЙ»	ВАТ	24 012 787	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.10.1991 р.	
127(4)	Акціонерний банк «Муніципальний»	ВАТ	11 700 000		21.10.1991 р.	

⁸ Зупинено до 17.01.2003 р. приймання та залучення вкладів (депозитів) від фізичних осіб як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті; обмежено до 17.01.2003 р. залучення кредитів та депозитів на міжбанківському ринку як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті на рівні розміру за станом на 01.05.2002 р.

	12	м. Дніпропетровськ, вул. Рогальова, 12 (пошта: вул. Титова, 21)	44	10.01.2002 р.	44-1	10.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23. Зупинено до 01.02.2003 р. операції по залученню депозитів фізичних осіб
	80	м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 26, позиція 5	196	24.09.2001 р.	196-1	24.09.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	92	м. Дніпропетровськ, Набережна Перемоги, 50	22	04.12.2001 р.	22-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
	101	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 93	112	14.12.2001 р.	112-2	18.10.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	163	м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 33	88	31.05.2002 р.	88-1	31.05.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
	180	м. Дніпропетровськ, вул. Леніна, 17	70	24.12.2002 р.	70-1	24.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
	220	м. Дніпропетровськ, просп. Кірова, 46/1	166	24.12.2001 р.	166-1	24.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,12,13,14,15,18,19,20,21
	236	м. Дніпропетровськ, просп. Пушкіна, 15	113	29.12.2001 р.	113-2	05.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	247	м. Дніпропетровськ, вул. Леніна, 10	160	05.01.2002 р.	160-1	05.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
	248	м. Дніпропетровськ, Набережна ім. В.І.Леніна, 29	153	04.12.2001 р.	153-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21. Див. примітку ⁸
	254	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 39-а	110	31.10.2001 р.	110-2	11.12.2002 р.	1,2,5,14,18,19,20
	263	Дніпропетровська обл., м. Кри- вий Ріг, вул. Нарвська, 11-а	177	21.03.2002 р.	177-1	21.03.2002 р.	1,2,5,13,14,18,19,20,21,22,23. Зупинено до 25.01.2003 р.: купівлю, продаж цінних паперів та операції з ними; управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів
	283	м. Дніпропетровськ, вул. Курсантська, 24	204	24.12.2002 р.	204-1	24.12.2002 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20
	6	м. Донецьк, просп. Ілліча, 100-а	55	03.01.2002 р.	55-1	03.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21. Зупинено до 25.01.2003 р. валютні операції на міжнародних ринках
	7	м. Донецьк, вул. Артема, 63	—	—	—	—	—
	65	м. Донецьк, вул. Артема, 63	122	29.12.2001 р.	122-2	14.06.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	73	м. Донецьк, вул. Універ- ситетська, 2-а	8	04.12.2001 р.	8-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
	78	м. Донецьк, просп. Миру, 59	145	04.10.2001 р.	145-2	02.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	99	м. Донецьк, вул. Артема, 38	85	15.03.2002 р.	85-1	15.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	170	м. Донецьк, вул. Артема, 125	104	06.12.2001 р.	104-1	06.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	194	м. Донецьк, просп. Ленінський, 4	182	04.12.2001 р.	182-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20,21
	214	м. Донецьк, просп. Титова, 8-б	155	13.12.2001 р.	155-2	06.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,16,18,19,20,21
	284	м. Донецьк, вул. Челюскінців, 202-а	202	06.12.2002 р.	202-1	06.12.2002 р.	1,2,3,5,7,12,13,14,16,18,19,20
	161	Житомирська обл., м. Бердичів, вул. Нізгурецька, 16	—	—	—	—	—
	14	м. Ужгород, вул. Волошина, 52	—	—	—	—	—
	135	м. Ужгород, вул. Гойди, 10	105	04.10.2001 р.	105-1	04.10.2001 р.	1,2,3,4*,5,6,7,12,13,15,18,19,20,21. Операцію 4 зупинено до 25.01.2003 р.
	36	м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 39-д	126	04.12.2001 р.	126-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	43	м. Запоріжжя, просп. Леніна, 8	106	29.12.2001 р.	106-1	29.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	44	м. Запоріжжя, вул. Кремлівська, 8	—	—	—	—	—
	45	м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 60-б	84	14.12.2001 р.	84-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21

128(5)	Акціонерний банк «Металург»	ЗАТ	9 850 580		12.07.1993 р.	
129(6)	Акціонерне товариство «Наш банк»	ВАТ	22 542 000		17.11.1993 р.	
Івано-Франківська область						
130(1)	Відкрите акціонерне товариство «Акціонерний комерційний банк «Прикарпаття»	ВАТ	16 000 000		22.10.1991 р. Галицька, 7	
131(2)	Акціонерний комерційний банк «Західбудгазбанк»	ВАТ	9 504 720		22.10.1991 р.	
Кіровоградська область						
—	—	—	—	—	—	—
АР Крим і м. Севастополь						
132(1)	Азово-Чорноморський комерційний банк «Азчеркомбанк»	ТОВ	100 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	24.10.1991 р.	
133(2)	Акціонерний банк «Таврика»	ВАТ	41 351 500		24.10.1991 р.	
134(3)	Комерційний акціонерний банк «Крим-банк»	ЗАТ	1 067 601	Банк перебуває у стадії ліквідації	25.10.1991 р.	
135(4)	Акціонерний комерційний банк «Інтерконтбанк»	ЗАТ	2 500 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	13.12.1991 р.	
136(5)	Відкрите акціонерне товариство «Об'єднаний комерційний банк»	ВАТ	30 065 640		23.12.1991 р.	
137(6)	Кримський Комерційний церковний банк «ККЦБ»	ТОВ	200 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	07.05.1992 р.	
138(7)	АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ»	ВАТ	22 432 000		22.06.1992 р.	
139(8)	Акціонерний банк «Абсолют»	ЗАТ	2 430 200	Банк перебуває у стадії ліквідації	26.11.1993 р.	
140(9)	Акціонерний Банк «Морський»	ВАТ	14 852 275		17.05.1994 р.	
141(10)	Акціонерно-Комерційний Банк «ЯЛТАБАНК»	ЗАТ	2 400 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.07.1996 р.	
Луганська область						
142(1)	Акціонерний банк «Український комунальний банк»	ВАТ	20 700 000		10.08.1993 р.	
143(2)	Товариство з обмеженою відповідальністю «Східно-промисловий комерційний банк»	ТОВ	13 200 000		13.09.1995 р.	
Львівська область						
144(1)	Відкрите акціонерне товариство «Електрон Банк»	ВАТ	27 630 000		10.10.1991 р.	
145(2)	Відкрите акціонерне товариство «Селянський комерційний банк «Дністер»	ВАТ	27 500 000		14.10.1991 р.	
146(3)	Закрите акціонерне товариство Акціонерно-комерційний банк «Львів»	ЗАТ	9 305 338		14.10.1991 р.	
147(4)	Комерційний банк «ГАЛС»	ТОВ	604 422	Банк перебуває у стадії ліквідації	14.10.1991 р.	
148(5)	Акціонерне товариство «Кредит Банк (Україна)»	ВАТ	143 549 469		31.03.1992 р.	
149(6)	Відкрите акціонерне товариство «Банк Універсальний»	ВАТ	55 000 000		20.01.1994 р.	
Миколаївська область						
150(1)	Миколаївський Комерційний акціонерний банк розвитку промисловості і соціальної сфери України (Миккомбанк)	ВАТ	398 003	Банк перебуває у стадії ліквідації	29.04.1992 р.	
Одеська область						
151(1)	Закрите акціонерне товариство «Акціонерний комерційний банк «Одеса-Банк»	ЗАТ	15 000 000		17.10.1991 р.	
152(2)	Акціонерний комерційний банк «ПОРТО-ФРАНКО»	ВАТ	13 213 560		17.10.1991 р.	
153(3)	Акціонерний комерційний банк «Інвестбанк»	ЗАТ	15 180 000		31.03.1992 р.	
154(4)	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк «ФЕБ»	ТОВ	7 500 000		29.01.1993 р.	
155(5)	Комерційний банк товариство з обмеженою відповідальністю «Місто Банк»	ТОВ	25 616 000		23.07.1993 р.	
156(6)	Акціонерний комерційний банк «МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК»	ВАТ	23 816 000		05.11.1993 р.	
157(7)	Акціонерний банк «Південний»	ЗАТ	57 810 000		03.12.1993 р.	

⁹ Зупинено до 25.01.2003 р.: операції 3,4,8; вкладення коштів у статутні фонди інших юридичних осіб; обмежено до 25.01.2003 р. у визначеній сумі: приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб у частині залучення депозитів фізичних осіб; залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України.

БАНКИ УКРАЇНИ

	182	м. Запоріжжя, просп. Металургів, 30	69	14.12.2001 р.	69-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	211	м. Запоріжжя, вул. Добролюбова, 22	42	14.12.2001 р.	42-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	46	м. Івано-Франківськ, вул.	96	25.12.2001 р.	96-1	25.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
	47	м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 93-а	101	17.12.2001 р.	101-1	17.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	—	—	—	—	—	—	—
	52	м. Феодосія, вул. Р.Люксембург, 4	—	—	—	—	—
	53	м. Севастополь, вул. Рєпіна, 1	167	04.12.2001 р.	167-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	54	м. Сімферополь, вул. Крилова, 37	—	—	—	—	—
	71	м. Сімферополь, вул. Гоголя, 9/16	—	—	—	—	—
	74	м. Сімферополь, вул. К.Лібкнехта, 5	120	26.10.2001 р.	120-1	26.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	108	м. Севастополь, вул. Леніна, 25	—	—	—	—	—
	118	м. Сімферополь, вул. Більшовицька, 24	164	11.01.2002 р.	164-1	11.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	215	м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 14-а	—	—	—	—	—
	246	м. Севастополь, вул. Брестська, 18-а	168	14.12.2001 р.	168-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	261	м. Ялта, вул. Руданського, 8	—	—	—	—	—
	187	м. Луганськ, вул. В.В.Шевченка, 18-а	149	03.01.2002 р.	149-2	21.03.2002 р.	1,2,5,7,8,12,13,14,17,18,19,20,21,23
	253	м. Луганськ, вул. Радянська, 83	77	29.12.2001 р.	77-1	29.12.2001 р.	1,2,5,14,18,19,20
	25	м. Львів, вул. Грабовського, 11	31	13.12.2001 р.	31-2	06.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	27	м. Львів, вул. Переяславська, 6-а	94	04.12.2001 р.	94-2	11.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	28	м. Львів, вул. Сербська, 1	54	02.04.2002 р.	54-1	02.04.2002 р.	1,2,5,7,12,13,14,15,18,19,20,21
	30	м. Львів, вул. Зелена, 149-а	—	—	—	—	—
	96	м. Львів, вул. Сахарова, 78	43	17.04.2002 р.	43-1	17.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	226	м. Львів, вул. Пасічна, 141	92	04.12.2001 р.	92-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	105	м. Миколаїв, вул. Р.Люксембург, 52	—	—	—	—	—
	38	м. Одеса, вул. Княжеська, 32	159	29.12.2001 р.	159-1	29.12.2001 р.	1,2,3,4*,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22. Операцію 4 зупинено до 25.01.2003 р.
	39	м. Одеса, вул. Пушкінська, 10	129	03.01.2002 р.	129-1	03.01.2002 р.	1,2,3*,4*,5,6,7,8*,13,14,15,17,18,19,20,21. Див. примітку ⁹
	95	м. Одеса, вул. Велика Арнаутська, 2-б	98	14.12.2001 р.	98-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	147	м. Одеса, просп. Академіка Глушка, 13	143	24.09.2002 р.	143-1	24.09.2002 р.	1,2,3*,4*,5,6*,7,8,13,14,18,19,20,21. Див. примітку ¹⁰
	184	м. Одеса, вул. Фонтанська Дорога, 11	194	17.04.2002 р.	194-2	30.08.2002 р.	1,2,3,5,6,7,12,13,14,15,16,18,19,20,21,22,23
	207	Одеська обл., м. Іллічівськ, вул. Леніна, 28	66	04.12.2001 р.	66-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
	218	м. Одеса, Французький бульвар, 10	65	04.11.2002 р.	65-1	04.11.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22

¹⁰ Зупинено до 25.01.2003 р.: операції 3,4,6; управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів; обмежено до 25.01.2003 р. кредитування юридичних та фізичних осіб та фінансовий лізинг (здійснюється тільки в межах сум повернутих негативно класифікованих кредитів); припинено ІЛ у частині приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб.

158(8)	Акціонерний комерційний банк «Фінбанк»	BAT	16 000 000		24.12.1993 р.	
159(9)	Комерційний банк «Контакт Банк»	TOB	22 832 510	Банк перебуває у стадії ліквідації	02.02.1994 р.	
160(10)	Акціонерний комерційний банк «ІМЕКСБАНК»	BAT	48 000 000		29.03.1994 р.	
Полтавська область						
161(1)	Полтавський акціонерний банк «Полтава-банк»	BAT	13 300 000		16.10.1991 р.	
162(2)	Акціонерний комерційний банк «МТ-Банк»	BAT	54 354 020		27.12.1991 р.	
163(3)	Відкрите акціонерне товариство «Акціонерний комерційний банк «АВТОКРАЗБАНК»	BAT	31 570 000		07.07.1993 р.	
Рівненська область						
164(1)	Комерційний банк «Княжий»	TOB	6 300 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	08.04.1994 р.	
Сумська область						
	—	—	—	—	—	
Тернопільська область						
	—	—	—	—	—	
Харківська область						
165(1)	Акціонерний комерційний інноваційний банк «УкрСиббанк»	BAT	90 000 000		28.10.1991 р.	
166(2)	Відкрите акціонерне товариство «Мегабанк»	BAT	34 852 433		28.10.1991 р.	
167(3)	Акціонерний комерційний регіональний банк «Region-банк»	ЗАТ	15 000 000		28.10.1991 р.	
168(4)	Відкрите акціонерне товариство РЕАЛ БАНК	BAT	19 303 600		29.10.1991 р.	
169(5)	Харківський акціонерний комерційний Земельний банк	BAT	27 000 000		29.10.1991 р.	
170(6)	Акціонерний Східно-Український Банк «Грант»	ЗАТ	20 000 000		29.10.1991 р.	
171(7)	Акціонерний комерційний банк «Базис»	BAT	15 000 000		15.04.1992 р.	
172(8)	Акціонерний комерційний банк «Меркурій»	BAT	19 500 000		18.11.1992 р.	
173(9)	Акціонерний банк «Факторіал-Банк»	BAT	27 111 519		01.12.1992 р.	
174(10)	Акціонерний комерційний банк «Європейський»	BAT	13 420 940		03.03.1993 р.	
175(11)	Акціонерний комерційний банк «Український банк торгового співробітництва»	BAT	18 000 000		23.03.1993 р.	
176(12)	Акціонерно-комерційний банк «Золоті ворота»	BAT	29 000 000		18.08.1993 р.	
Херсонська область						
	—	—	—	—	—	
Хмельницька область						
	—	—	—	—	—	
Черкаська область						
	—	—	—	—	—	
Чернігівська область						
177(1)	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк «Приватінвест»	BAT	20 000 000		30.10.1991 р.	
178(2)	Відкрите акціонерне товариство «Банк «Демарк»	BAT	12 000 000		10.07.1992 р.	
179(3)	Акціонерний інвестиційний селянський банк «АгроІНВЕСТбанк»	BAT	1 290 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	04.12.1992 р.	
180(4)	Акціонерний комерційний «Євробанк»	BAT	6 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.01.1993 р.	
181(5)	Закрите акціонерне товариство «Полікомбанк»	ЗАТ	12 678 000		18.08.1994 р.	
Чернівецька область						
182(1)	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк «Буковина»	TOB	22 500 000		21.05.1992 р.	

¹¹ Зупинено до 15.01.2003 р.: 1Л у частині приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб; 3Л у частині операцій з фізичними особами; обмежено до 15.01.2003 р.: 2Л для клієнтів — фізичних осіб (утрачає право на збільшення обсягу цих операцій (забороняється укладання нових договорів або продовження строку діючих) з 04.02.2002 р.); неторговельні операції в частині виплати готівкової іноземної валюти за платіжними картками в межах залишку за балансом за станом на 15.01.2002 р.; ведення рахунків клієнтів (резидентів та нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у

БАНКИ УКРАЇНИ

223	м. Одеса, вул. Белінського, 16	121	03.01.2002 р.	121-1	03.01.2002 р.	1,2,3,4*,5,6,13,14,15,18,19,20,21. Операцію 4 зупинено до 25.01.2003 р.
238	м. Одеса, вул. Прохорівська, 45	—	—	—	—	—
241	м. Одеса, просп. Т.Шевченка, 8-а	157	10.12.2001 р.	157-2	03.10.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
37	м. Полтава, вул. Паризької Комуни, 40-а	73	04.12.2001 р.	73-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
77	Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Леніна, 18/14	142	24.12.2001 р.	142-2	29.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
179	Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Київська, 8	147	04.10.2001 р.	147-1	04.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
242	м. Рівне, вул. Кавказька, 9	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
57	м. Харків, просп. Московський, 60	75	24.12.2001 р.	75-2	19.11.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
58	м. Харків, вул. Артема, 30	163	29.12.2001 р.	163-3	04.07.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
59	м. Харків, вул. Дарвіна, 4	32	05.01.2002 р.	32-1	05.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
60	м. Харків, просп. Леніна, 60-а	20	10.07.2002 р.	20-2	06.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21. Обмежено 1Л у частині вкладів (депозитів) фізичних осіб без права збільшення обсягів залучених коштів до 01.12.2005 р.
61	м. Харків, вул. Чернишевського, 4	49	14.12.2001 р.	49-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,12,13,14,15,18,19,20,21. Обмежено до 01.02.2003 р. право на проведення неторговельних операцій у частині реєстрації нових пунктів обміну на агентських угодах
62	м. Харків, вул. Данилевського, 19	6	04.12.2001 р.	6-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21
103	м. Харків, вул. Сумська, 88	34	14.12.2001 р.	34-2	29.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
129	м. Харків, вул. Полтавський Шлях, 123	165	14.12.2001 р.	165-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
131	м. Харків, вул. Римарська, 32	37	04.12.2001 р.	37-2	23.08.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
152	м. Харків, Червоношкільна Набережна, 24	90	25.12.2001 р.	90-1	25.12.2001 р.	1,2,3*,4*,5,6*,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21. Див. примітку ¹¹
156	м. Харків, вул. Клочковська, 3	68	14.12.2001 р.	68-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
193	м. Харків, просп. Леніна, 36	83	24.12.2001 р.	83-2	15.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
64	м. Чернігів, вул. Преображенська, 2	133	05.06.2002 р.	133-1	05.06.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
122	м. Чернігів, вул. Комсомольська, 28	47	28.12.2002 р.	47-1	28.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
132	м. Чернігів, вул. Т.Шевченка, 103	—	—	—	—	—
145	м. Чернігів, вул. Леніна, 32	—	—	—	—	—
249	м. Чернігів, вул. Київська, 3	152	24.05.2002 р.	152-1	24.05.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
114	м. Чернівці, вул. Шкільна, 1	175	25.12.2001 р.	175-1	25.12.2001 р.	13,14,18,19,20,21

грошовій одиниці України без права відкриття нових поточних рахунків в іноземній валюті фізичним особам; випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використання цих карток у межах залишку за балансом за станом на 15.01.2002 р. без права відкриття нових карткових рахунків фізичним особам у національній валюті; операції 3,4,6 зупинено до 25.01.2003 р.

Нумерація операцій, на які Національний банк України надає банкам банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення операцій

Для зручності користування списком банків та переліком операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій, пропонуємо таку їх нумерацію:

Банківські операції, які банки мають право здійснювати на підставі банківської ліцензії:

1Л — приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;

2Л — відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;

3Л — розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Операції та угоди, які банки мають право здійснювати за наявності банківської ліцензії без отримання письмового дозволу:

1Н — надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;

2Н — придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, беручи на себе ризик виконання таких вимог та приймання платежів (факторинг);

3Н — лізинг;

4Н — послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей і документів;

5Н — випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів;

6Н — випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток;

7Н — надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

Операції, які банки мають право здійснювати за умови отримання письмового дозволу Національного банку України:

Операції з валютними цінностями:

1. Неторговельні операції з валютними цінностями.
2. Ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України.

3. Ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті.

4. Ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України.

зидентів) у грошовій одиниці України.

5. Відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними.

6. Відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними.

7. Залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України.

8. Залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках.

9. Операції з банківськими металами на валютному ринку України.

10. Операції з банківськими металами на міжнародних ринках.

11. Інші операції з валютними цінностями на міжнародних ринках.

12. Емісія власних цінних паперів.

13. Організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів.

14. Здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг).

15. Здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб.

16. Здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї.

17. Перевезення валютних цінностей та інкасація коштів.

Операції за дорученням клієнтів або від свого імені:

18. З інструментами грошового ринку.

19. З інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках.

20. З фінансовими ф'ючерсами та опціонами.

21. Довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами.

Депозитарна діяльність і діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів:

22. Депозитарна діяльність зберігача цінних паперів.

23. Діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Банки, вилучені з Державного реєстру банків України (1991–2002 рр.)

За станом на 1 січня 2003 р.

№ п/п	Назва банку ¹	№ реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
1	“ПІВДЕННА УКРАЇНА”	102	24.06.1992 р.	Реєстрацію анульовано
2	“ДИСКОНТ”	116	27.11.1992 р.	Перетворено на філію банку “ІНКО”
3	“ЕКОНОМІКА”	119	21.12.1992 р.	Перетворено на філію банку “УКРАЇНА”
4	“ЯНТАР”	106	05.03.1993 р.	Перетворено на філію банку “УКРАЇНА”
5	“САМАРА-АГРО”	72	14.07.1993 р.	Перетворено на філію банку “УКРАЇНА”
6	“ЗАХІДКООПБАНК”	48	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
7	“АГРОПОСТАЧБАНК”	109	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
8	“АГРОПРОГРЕС”	121	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
9	“ПАРТНЕР”	90	29.12.1993 р.	Перетворено на філію банку “ІНКО”
10	“СУМИ-БАНК”	143	05.01.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 05.01.1994 р. № 3
11	“ПРИКАРПАТТОРГБАНК”	117	21.01.1994 р.	Перетворено на філію банку “УКООПСІЛКА”
12	“ЕКОМЕДБАНК”	130	02.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 02.02.1994 р. № 19
13	“БЛАГОБАНК”	196	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 26
14	“НИВА”	137	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 27
15	“УНІВЕРСАЛБАНК”	136	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 28
16	“ДОНБАС”	66	09.06.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 09.06.1994 р. № 111
17	“КОЛОС”	111	30.06.1994 р.	Перетворено на філію банку “АВАЛЬ”
18	“ПЕРСПЕКТИВА”	35	11.07.1994 р.	Перетворено на філію банку “УКРІНБАНК”
19	“РІВНЕСПОЖИВСПІЛКА”	200	11.07.1994 р.	Перетворено на філію банку “УКООПСІЛКА”
20	“АВУАР”	150	09.08.1994 р.	Перетворено на філію банку “УКРІНБАНК”
21	“ЕЛБІМБАНК”	230	26.01.1995 р.	Перетворено на філію банку “АВАЛЬ”
22	КБ “ХЕРСОНІНВЕСТБАНК”	173	27.05.1996 р.	Перетворено на філію банку “УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК”
23	КБ “ВОРСЛА”	224	27.05.1996 р.	Перетворено на філію банку “УКРСОЦБАНК”
24	“ДНІПРОБАНК”	49	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку “АВАЛЬ”
25	“ЛЬВІВ-ВЕСТ”	76	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку “ЕЛЕКТРОН”
26	“ОЛЕВСЬКИЙ”	112	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку “АВАЛЬ”
27	“БУКООПБАНК”	185	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку “УКООПСІЛКА”
28	“ЄДНІСТЬ”	191	09.07.1996 р.	Постанова Правління НБУ від 09.07.1996 р. № 82
29	“ЕВІС”	237	09.07.1996 р.	Постанова Правління НБУ від 09.07.1996 р. № 82
30	АКБ “ПРУТ і К”	100	12.12.1996 р.	Перетворено на філію банку “ЗУКБ”
31	АКБ “КОНГРЕС”	176	26.12.1996 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.12.1996 р. №187
32	КБ “ПРОМІНЬ”	56	26.12.1996 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.12.1996 р. №188
33	КБ “ХЕРСОН”	98	30.01.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.01.1997 р. №20
34	АБ “ВУГЛЕПРОГРЕСБАНК”	50	27.02.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.02.1997 р. №28
35	КБ “КООПЕРАТОР”	174	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №54
36	КБ “ЕНЕРГІЯ”	107	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №55
37	АБ “ХАРКІВЛЕГБАНК”	55	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №56
38	КБ “ВІННИЦЯ”	42	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №57
39	АКБ “ЛЕГПРОДБАНК”	141	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №58
40	АКБ “ХАРКІВ”	126	24.04.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.04.1997 р. №95
41	АКБ “ДНІПРОСЕРВІСБАНК”	113	03.07.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 03.07.1997 р. №135
42	АКБ “ЄВРОЦЕНТР”	178	30.10.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.10.1997 р. №261
43	АКБ “ДНІПРО”	13	06.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 06.03.1998 р. №306
44	АКБ “РОСЬ”	85	13.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.03.1998 р. №325
45	КБ “ПАРИТЕТ”	146	13.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.03.1998 р. №326
46	КБ “ФДС”	244	26.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.03.1998 р. №345
47	КБ “ГЕОБАНК”	140	26.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.03.1998 р. №347
48	АБ “МОНОЛІТБАНК”	233	16.04.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 16.04.1998 р. №365

¹ Назви банків подано за орфографією реєстраційних записів.

БАНКИ УКРАЇНИ

49	АБ "ЕКОНОМБАНК"	34	25.06.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.06.1998 р. №393
50	АБ "ЄВРОМЕТАЛБАНК"	208	25.06.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.06.1998 р. №394
51	АКБ "ФІАТБАНК"	97	30.07.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1998 р. №400
52	КБ "ДНІСТЕР-БАНК"	32	30.07.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1998 р. №401
53	АБ "ТЕРНОПІЛЬ-КРЕДИТ"	41	05.08.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 05.08.1998 р. №402
54	КБ "КОНТИНЕНТ"	88	25.09.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.09.1998 р. №417
55	АБ "ЮНІВЕРС"	162	27.11.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.11.1998 р. №437
56	АБ "ІНТРАСТБАНК"	154	27.11.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.11.1998 р. №438
57	АКБ "СТРИЖЕНЬ"	209	18.12.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 18.12.1998 р. №449
58	АКБ "СЕРВІС"	186	31.12.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.12.1998 р. №450
59	КБ "САНА"	91	29.01.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.01.1999 р. №455
60	КБ "УКРУНІВЕРСАЛБАНК"	213	01.04.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.04.1999 р. №474
61	КБ "АЛЕКС"	123	01.04.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.04.1999 р. №481
62	АБ "ВІКТОРІЯ"	40	17.05.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 17.05.1999 р. №489
63	АБ "АРМАНД"	206	14.06.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 14.06.1999 р. №509
64	АБ "РЕЗИДЕНТ"	70	30.06.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.06.1999 р. №512
65	АКБ "ГАЛИЦЬКИЙ"	31	30.07.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1999 р. №528
66	АБ "ТРАСТ"	159	30.08.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.08.1999 р. №559
67	АБ "ТЕРНАВА"	235	30.09.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.09.1999 р. №576
68	АБ "АНТЕК"	104	22.10.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.10.1999 р. №579
69	АБ "ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	232	22.10.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.10.1999 р. №580
70	АКБ "БУДМБАНК"	10	08.02.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.02.2000 р. №39
71	АБ "ПОДІЛЛЯ"	151	08.02.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.02.2000 р. №40
72	АКБ "АРКАДІЯ"	192	22.03.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.03.2000 р. №70
73	АКБ "УКРНАФТОГАЗБАНК"	26	22.03.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.03.2000 р. №71
74	АБ "ЛІКО"	201	04.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.05.2000 р. №130
75	АКБ "НЕЗАЛЕЖНІСТЬ"	181	04.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.05.2000 р. №131
76	КБ "ЧЕРКАСИ"	188	16.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 16.05.2000 р. №133
77	АКБ "БНП-ДРЕЗДНЕР БАНК (УКРАЇНА)"	275	04.08.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.08.2000 р. №228
78	АБ "ІНВЕСТ-БАНК УКРАЇНА"	190	08.12.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.12.2000 р. №347
79	АБ "ЛІГА"	134	27.03.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.2001 р. №65
80	КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ АКБ	33	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №120
81	АКБ "СЛОБОЖАНЩИНА"	84	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №121
82	АКБ "ТАВРІЯ"	51	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №122
83	КБ "ПОЛІС"	203	29.08.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.08.2001 р. №204
84	АК "ГЕНЕРАЛЬНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	87	29.08.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.08.2001 р. №205
85	АКЦІОНЕРНО-КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК ІНВЕСТУВАННЯ ПРОГРАМ РЕКОНСТРУКЦІЇ І РОЗВИТКУ "ЗАВОДБАНК"	251	31.10.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.10.2001 р. №308
86	ІКАБ "ЕРА"	144	19.11.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 19.11.2001 р. №339
87	"КІЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК"	257	19.11.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 19.11.2001 р. №340
88	АБ "ЛАНБАНК"	197	11.02.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 11.02.2002 р. №30
89	КБ "ЗОРЯ"	115	13.02.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.02.2002 р. №41
90	МАКІЇВСЬКИЙ АКБ "ШАХТЕКОНОМБАНК"	8	21.03.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 21.03.2002 р. №68
91	АКБ "АЗОВ-БАНК"	67	22.04.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.04.2002 р. №101
92	АБ "ОБОЛОНЬ"	227	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №194
93	АК "ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК"	155	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №195
94	МІЖНАРОДНИЙ АКБ "ХРИСТІАНСЬКИЙ БАНК"	160	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №196
95	КБ "КРИМ ЮРТ"	225	24.09.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.09.2002 р. №244
96	АКБ "НАРОДНИЙ БАНК"	15	24.09.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.09.2002 р. №245
97	АБ "ЕТАЛОН"	252	28.11.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 28.11.2002 р. №283
98	ІПОТЕЧНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	189	04.12.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.12.2002 р. №290
99	АБ "КРИМКРЕДИТ"	86	10.12.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 10.12.2002 р. №306

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків НБУ Олена Сілецька.

Особливості бізнес-планування діяльності комерційного банку

У статті розглядається призначення та сутність бізнес-планування в комерційному банку. Викладаються основи побудови бізнес-плану. Подається умовний його зразок.

Юрій Потійко

Доцент кафедри фінансових посередників та банківської справи Інституту економіки та права "КРОК". Кандидат економічних наук

Перш ніж розглянути практичні особливості процесу планування діяльності вітчизняних банків, коротко зупинимося на основних теоретичних аспектах цієї справи, які доволі детально розроблено у спеціальній літературі.

Поняття "планування" можна сформулювати так: це процес визначення цілей будь-якої діяльності та шляхів їх досягнення.

Основою процесу планування (його засобами та алгоритмами) є інформаційна система, планово-аналітична служба та методологічний апарат комерційного банку.

За строками планування буває довготерміновим (складання стратегічного плану розвитку банку на 3—5 років) і короткостроковим (складання тактичного плану дій для виконання поточних завдань).

Програма діяльності банку, яка містить план заходів для досягнення поставлених цілей, а також оцінку майбутніх доходів і витрат, має назву "**бізнес-план**". Він складається у довільній формі, однак неодмінно повинен містити певні компоненти. Серед них — загальна інформація про банк (назва, форма власності, організаційно-правова форма господарювання, кількість співробітників, організаційна структура); перелік операцій, які він виконує, та послуг, які надає; виклад поточної ситуації на ринках кредитних ресурсів і банківських послуг (він має дати відповідь на запитання: як поділено ринки, які банки домінують на них, хто є конкурентом даного банку?); стратегія маркетингу (хто є споживачем послуг, який плановий обсяг їх продажу?); розрахунок собівартості послуг і розміру тарифів; основні цілі банку та шляхи їх досягнення; головні завдання розвитку (пріоритетні клієнти, галузі, послуги); стратегія управління ризиками; організаційна стратегія (структура управління, кадрова політика, розвиток мережі); очікувані фінансові показники (прогнозований баланс, активи, зобов'язання, капітал, доходи, витрати, податки, прибуток, платоспроможність, ліквідність, капітальні витрати, інвестиції).

Бізнес-план складається в кілька етапів. Головні серед них такі:

- ◆ аналіз макроекономічних тенденцій;
- ◆ аналіз доходів і витрат банку за минулі роки;
- ◆ SWOT-аналіз¹;
- ◆ оцінка системи управління банком;
- ◆ аналіз асортименту послуг, які надає банк;

◆ перегляд номенклатури послуг і тарифів на них;

◆ визначення необхідного обсягу залучення інвестицій (для збільшення статутного фонду, придбання нового устаткування чи його модернізації, купівлі акцій інших підприємств);

- ◆ складання планової структури активів і пасивів;
- ◆ розрахунок плану доходів і витрат (кілька оптимістичних і песимістичних варіантів);
- ◆ вибір реалістичного прогнозу.

Очевидно, слід детальніше зупинитися на "СВОТ-аналізі", оскільки він відносно новий у практиці українських банківських установ. Це, по суті, оцінка можливостей, переваг і недоліків банку порівняно з конкурентами, а також — потенційних загроз його успішній діяльності.

До переваг банку, крім іншого, відносять:

- ◆ компетентність персоналу;
  - ◆ професійний менеджмент;
  - ◆ імідж надійної установи;
  - ◆ лідерство на ринку;
  - ◆ низькі витрати;
  - ◆ власні, кращі, ніж у конкурентів, технології;
  - ◆ вдала рекламна кампанія;
  - ◆ досвід упровадження нових продуктів.
- До недоліків банку належать:
- ◆ відсутність стратегії розвитку;
  - ◆ висока концентрація ресурсної бази або кредитного портфеля (залежність від окремих клієнтів чи галузей);
  - ◆ застаріла технологія;
  - ◆ брак професійного досвіду;
  - ◆ вузький асортимент продуктів і послуг;
  - ◆ поганий імідж;
  - ◆ незадовільний маркетинг;
  - ◆ недосконала мережа реалізації банківських продуктів;
  - ◆ дефіцит коштів на здійснення стратегії;
  - ◆ значні витрати;
  - ◆ низька прибутковість.

Потенційні можливості, які може відкрити перед банком ринкове середовище, пов'язані з імовірністю обслуговування додаткових груп клієнтів чи з можливістю виходу на нові ринки, застосуванням ноу-хау в ході впровадження нових продуктів, зростанням попиту, ослабленням конкурентів та іншими факторами.

Послабити високу конкурентоспроможність банку та поставити його в невідгідні умови можуть, окрім інших, такі обставини:

- ◆ вихід на ринок іноземних конкурентів з більшим капіталом, меншими витратами і вищою якістю обслуго-

¹ Абревіатура SWOT розшифровується як strongs, weaknesses, opportunities, threat, що в перекладі з англійської мови означає "сильні і слабкі сторони, можливості та загрози".

вування;

- ♦ стрімкий розвиток небанківських фінансових послуг;
- ♦ повільне зростання або навіть зниження попиту;
- ♦ підвищення вимогливості клієнтів, зміна їх потреб і смаків тощо.

Фахові літературні джерела поділяють процес планування на такі фази.

1. Аналіз (збір та оцінка інформації).
2. Прийняття рішення (визначення пріоритетів банку та завдань для окремих підрозділів).
3. Документування (розробка планів і бюджетів кожним підрозділом).
4. Затвердження (зведення (консолідація) планів підрозділів і схвалення їх на засіданні правління банку).
5. Контроль за здійсненням плану (аналіз ходу його виконання та протидія відхиленням).

У першій фазі головними дійовими особами процесу є плановий відділ або зовнішні експерти. Вони оцінюють перспективи конкуренції на різних ринках, можливості зростання окремих із них, прогнозують розвиток економіки в цілому та окремих її секторів, аналізують переваги й недоліки операцій, які виконує банк, та послуг, які він надає.

У другій фазі слід визначити, так би мовити, надзавдання (мету, місію) банку. Скажімо:

- ♦ перехід із групи середніх до групи великих банків;
- ♦ розширення мережі банку шляхом створення філій у кожному обласному центрі;
- ♦ завоювання лідерства на ринку пластикових карток або на ринку термінових грошових переказів тощо.

Після визначення мети банку кожний підрозділ отримує фінансові завдання. Наприклад: забезпечити приріст активів до 20%; залучити депозити населення у сумі 10 млн. грн.; досягти зростання комісійних доходів із 800 тис. грн. до 950 тис. грн. на місяць, прибутковості активів — до 5% за рік і таке інше.

Одержавши фінансові завдання, кожен підрозділ розробляє стратегію їх виконання, яка має дати відповіді на запитання: “Яке реальне становище?”, “Чого ми прагнемо?”, “Як це зробити?”

Стратегією повинні враховуватися такі ключові аспекти, як управління активами та пасивами банку, його доходи й витрати, розвиток персоналу.

Наведемо конкретний приклад. *Фінансове завдання філії — збільшити обсяг доходів за кредитами з 1.5 до 2 млн. грн. за квартал. Щоб виробити відповідну стратегію, проведемо розрахунки. Кредитний портфель філії становить 20 млн. грн. За середньозваженої процентної ставки 31% річних філія щомісяця отримуватиме близько 500 тис. грн. доходів, що й становитиме 1.5 млн. грн. за квартал. Аби збільшити на задану суму доходи від кредитів, потрібно залучити близько 7 млн. грн. строкових депозитів за ставкою, яка не перевищує 20%. Отже, слід знайти від 5 до 10 надійних, кредитоспроможних позичальників і надати їм кредити на загальну суму 7 млн. грн. Для успішного виконання поставленого фінансового завдання штат кредитного відділу необхідно збільшити з 4 до 5, депозитного — з 2 до 3 працівників. Додаткові витрати (сплата відсотків за строковими депозитами, заробітна плата нових співробітників) становитимуть близько 350 тис. грн. за квартал.*

Розглянемо ще один приклад. *Фінансове завдання філії — збільшити обсяг пасивів (відповідно, й активів) на 20%: зі 100 до 120 млн. грн.*

На сьогодні філія не має строкових депозитів, усі залучені кошти — це вклади “до запитання” або звичайні розрахун-

кові рахунки, за якими сплачується 2% річних. Для успішного виконання поставленого фінансового завдання штат відділу розвитку й залучення клієнтів необхідно збільшити з 1 до 3 осіб, отже, потрібно прийняти на роботу двох кваліфікованих менеджерів із залучення клієнтів. Зарплата кожного із цих працівників має становити щонайменше 3 тис. грн. за місяць. З метою залучення нових клієнтів — юридичних осіб із сумарним обсягом пасивів 20 млн. грн. потрібно влаштувати офіційну презентацію, на якій продемонструвати можливості банку та його переваги перед конкурентами (вартість презентації — 50 тис. грн.). Додаткові витрати філії (сплата відсотків за розрахунковими рахунками, заробітна плата нових співробітників) становитимуть близько 117 тис. грн. за квартал, у тому числі сплата відсотків за розрахунковими рахунками — 99 тис. грн. за квартал, заробітна плата нових співробітників — 18 тис. грн. за цей же період. Одноразові витрати із залучення клієнтів (витрати, пов’язані з проведенням презентації) дорівнюватимуть 50 тис. грн.

Третьою фазою планування (фаза документування) передбачається оформлення стратегій і бюджетів кожного підрозділу у письмовій формі. Інакше кажучи, кожен підрозділ банку повинен сформувати пакет документів, які б розкривали: власне стратегію (яке становище, чого прагнемо, яким шляхом досягти?); план відповідних заходів (що саме потрібно зробити, коли, хто за це відповідатиме, яким має бути бажаний результат?); планову структуру активів і зобов’язань із процентними ставками за кредитами й депозитами; бюджет (доходи, витрати, капітальні вкладення).

Протягом четвертої фази процесу планування пропозиції підрозділів і філій аналізуються, коригуються та затверджуються керівним органом (правлінням банку).

П’ятою, завершальною фазою передбачається здійснення контролю (як правило, щомісячного й щоквартального) за виконанням плану.

Зрозуміло, практикам, передусім початківцям, хотілося б побачити підготовлений за всіма правилами зразок бізнес-плану комерційного банку. Надамо таку можливість. Проте зауважимо: запропонований нами зразок є схематичним і умовним (див. додаток на стор. 45). Річ у тім, що, по-перше, повний текст справжнього бізнес-плану зайняв би чи не половину всієї журнальної площі, а по-друге, жоден комерційний банк не погодився б на публікацію свого бізнес-плану, оскільки цей документ містить інформацію, якою неодмінно скористалися б конкуренти.

Насамкінець ще раз наголосимо: всебічне планування діяльності комерційного банку є важливим фактором підвищення ефективності його роботи, а отже, — й запорукою стабільності банківської системи в цілому.

Література

- Гладких Д. Особливості планування доходів, витрат і податків банківської установи // Вісник НБУ. — 2001. — № 1. — С. 6—8.
- Заруба О.Д. Банківський менеджмент та аудит. — К.: Лібра, 1996. — 224 с.
- Кириченко О., Гіленко І., Ятченко А. Банківський менеджмент. — К.: Основи, 1999. — 671 с.
- Овдій Ю. Планування — актуальне завдання банків України // Вісник НБУ. — 2000. — № 7. — С. 10—12.
- Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1999. — 280 с.
- Роуз П.С. Банковский менеджмент / Пер. с англ. — М.: Дело Лтд, 1995. — 768 с.

Вихідні дані: вважатимемо, що банк N входить до I групи банків, є системоутворюючим, а також банком, який обслуговує бюджетні рахунки, має велику мережу філій і безбалансових відділень, активно кредитує підприємства агропромислового комплексу.

Бізнес-план комерційного банку N на 2003 рік (проект)

Місія банку

Мета банку — збільшення обсягів надання класичних і нових банківських послуг шляхом залучення нових клієнтів і розширення мережі безбалансових відділень з метою максимізації прибутку.

Загальні макроекономічні тенденції в Україні

Основними макроекономічними тенденціями в Україні є: (далі — аналітичний огляд, у якому розглядаються тенденції до поступового зниження рівня інфляції, стабілізації валютного курсу гривні, зростання абсолютних сум і питомої ваги вкладів населення у структурі банківських пасивів, збільшення питомої ваги довгострокових кредитів і депозитів у національній валюті, зростання додатного зовнішньоторговельного сальдо; аналізуються причини нестабільності ринку праці та скорочення сукупного платоспроможного попиту в економіці, зростання конкуренції на ринку кредитів, депозитів і нових банківських послуг, що призводить до:

- ◆ неухильного зниження процентних ставок за кредитами;
- ◆ поступового зростання ставок за строковими депозитами;
- ◆ вирівнювання процентних ставок за кредитами й депозитами в різних банках;
- ◆ зниження тарифів на банківські послуги (часом до рівня їх собівартості, а в деяких випадках — навіть до нижчого, з подальшим відшкодуванням за рахунок інших джерел доходів).

СВОТ-аналіз

До переваг банку належать:

- ◆ імідж надійного банку;
  - ◆ компетентність і відносна молодість персоналу (середній вік працівників — 30 років);
  - ◆ професійний менеджмент;
  - ◆ широкий асортимент банківських продуктів та послуг;
  - ◆ досвід упровадження нових продуктів;
  - ◆ лідерство на окремих сегментах ринку банківських послуг (платіжні картки, Вестерн Юніон, залучення депозитів населення);
  - ◆ наявність стратегії розвитку.
- Недоліки банку:
- ◆ висока концентрація ресурсної бази (залежність від державної політики щодо зберігання бюджетних коштів);
  - ◆ висока концентрація кредитного портфеля (зокрема внаслідок домінування сільськогосподарських підприємств і переробників сільськогосподарської продукції);
  - ◆ незадовільна збутова мережа (наявність безбалансових відділень із близьким до нульового рівнем прибутковості);
  - ◆ дефіцит коштів для здійснення стратегії капітальних витрат;
  - ◆ недостатньо систематизована рекламна кампанія, що

знижує її ефективність;

◆ недосконалість кадрової політики (у частині мотивації персоналу).

Потенційні можливості, які надає банку ринкове середовище для досягнення конкурентних переваг:

- ◆ можливість обслуговувати додаткові групи клієнтів (зокрема вкладників-пенсіонерів);
- ◆ зростання попиту на депозитні послуги;
- ◆ зростання попиту на специфічні банківські послуги (платіжні картки, система "банк — клієнт", грошові перекази тощо);
- ◆ поява нових банківських технологій;
- ◆ ослаблення конкурентів (банків А, Б, В).

Загрози, які можуть послабити високу конкурентоспроможність банку та поставити його в невідгідні умови:

- ◆ повільне зростання або навіть зниження платоспроможного попиту на кредитні ресурси з боку потенційних позичальників;
- ◆ погіршення кредитного портфеля внаслідок падіння цін на сільськогосподарську продукцію;
- ◆ закріплення на ринку іноземних конкурентів із високим рівнем капіталу й нижчими тарифами (передусім російських: банків Г і Г');
- ◆ перехід найкваліфікованішої частини персоналу до конкурентів або на підприємства інших галузей економіки.

Завдання та напрями розвитку банку

Протягом 2003 р. банк планує отримати балансовий прибуток обсягом близько XXX млн. грн. (До бізнес-плану слід додати прогностичний баланс і бюджет доходів та витрат із поквартальною розбивкою).

У процесі побудови плану доходів і витрат планові підрозділи банку орієнтувалися на такі основні параметри:

- поступове збільшення обсягу кредитного портфеля підприємств у національній валюті з XXX до YYY млн. грн. протягом року;
- поступове зростання обсягу кредитного портфеля населення у національній валюті з XXX до YYY млн. грн. із тенденцією до заміщення пільгових кредитів співробітникам звичайними кредитами для населення за ринковою процентною ставкою;
- зростання обсягу портфеля ОВДП протягом 2003 р. на XXX млн. грн.;
- зростання протягом року обсягів залишків коштів юридичних осіб "до запитання" з XXX до YYY млн. грн.;
- радикальне збільшення обсягів строкових депозитів населення у національній валюті (з XXX до YYY млн. грн. протягом року);
- стабільний обсяг активних міжбанківських кредитів у національній валюті на рівні близько XXX млн. грн. (з урахуванням можливості форс-мажорних дій держави щодо бюджетних коштів);
- подальше розширення мережі безбалансових відділень і збільшення їх загальної кількості до XXX з метою надання послуг дрібному бізнесу, обслуговування корпоративних клієнтів та залучення коштів юридичних і фізичних осіб.

Ігор Волошин

Начальник аналітичного відділу АБ "Укргаз-пробанк". Кандидат технічних наук

Аналіз грошових потоків комерційного банку

У статті викладено методи побудови та виокремлення історичних рядів невизначених грошових потоків — нових розривів ліквідності, пов'язаних із укладенням нових екзогенних договорів, а також із рухом грошових коштів до запитання. Запропонований автором підхід дає змогу суттєво спростити картину динаміки розривів ліквідності, працювати з реальними грошовими потоками (тобто з такими, що змінюють коррахунок), враховувати рух усіх коштів до запитання, а не лише коштів на поточних рахунках клієнтів. Подано загальну методичку управління строковою ліквідністю банку.

Методи моделювання діяльності комерційного банку, які дають змогу прогнозувати його розвиток у часі, постійно перебувають у центрі уваги науковців і практиків [1–7]. Серед повних моделей банку розрізняють випадкові, ймовірнісні і детерміновані [1–7]. Так, у праці [1] запропоновано імітаційну модель, побудовану на системі ймовірнісних автоматів. У ній припускається, що "практично всі процеси і явища (у банку як в економічній системі) мають ймовірнісний характер" [1]. У працях [2, 3] подано аналітичні моделі банку, які також враховують лише випадкові операції. В зазначених працях допускається, що випадкові операції підпорядковуються закону нормального розподілу. Суттєвим недоліком ймовірнісних моделей [1–3] є те, що вони не відображають динаміки строкових активів і пасивів (які зазвичай становлять лівову частку загальних вимог і зобов'язань), закономірностей їх "пасивної еволюції" [4–8], а саме — детермінованого руху грошових коштів, пов'язаних з уже укладеними договорами, не дають змоги відокремити детерміновані операції від випадкових.

Іншою крайністю є побудова повністю детермінованих моделей банку [4–7], за якими випадкові грошові потоки (наприклад, випадкове відновлення банківських послуг у результаті укладення нових договорів) не враховуються зовсім. Щоправда, суттєвою перевагою таких моделей є явне врахування динаміки строкових активів і пасивів.

Проте в реальному банку провадяться і детерміновані, і випадкові операції. Тому в моделях, що описують реальну діяльність банківської установи, повинні враховуватися і ті, й інші операції, причому в розрізі строків погашення. У праці [8] розглянуто повні моделі відтворення банківських послуг, які спроможні враховувати як детермінований, так і випадковий рух грошових коштів.

Аналізуючи у цій статті переваги повних моделей — зокрема можливість шляхом виявлення джерел невизначеності грошових потоків банку (в тому числі грошових коштів до запитання) відокремлювати випадкові операції від детермінованих, удосконалення методів побудови історичних рядів невизначених грошових потоків, призначених для подальших статистичних досліджень, — окремо зупинимось на загальній методичці управління строковою ліквідністю банку, що враховує як детерміновані, так і випадкові грошові потоки банку.

АНАЛІЗ РУХУ СТРОКОВИХ КОШТІВ

Рух строкових коштів зазвичай описують за допомогою

розривів ліквідності:

$$g(t, w) = A(t, w) - L(t, w), \quad (1)$$

де $A(t, w)$ — активи, які мають на момент часу t строк до погашення, що належить w -у часовому кошику; $L(t, w)$ — пасиви, які мають на момент часу t строк до погашення, що належить w -у часовому кошику; t — момент часу; w — часовий інтервал.

Джерелами виникнення строкових вимог і зобов'язань є договори. Їх укладення може бути ініційоване клієнтами або банками-контрпартнерами. Операції, проведені за угодами, укладеними з ініціативи зазначених вище суб'єктів, умовно назовемо екзогенними — тобто "народженими" поза банком. Прикладом екзогенних можуть бути кредитні та депозитні операції. Серед можливих параметрів угод (обсягів та строків), запропонованих банком, клієнт обирає для себе прийнятні — найближчі, з його точки зору, до бажаних, цільових параметрів.

Операції, проведені за строковими договорами, ініціатором укладення яких є банк, умовно назовемо ендогенними (внутрішніми) — "народженими" власне в банку. Прикладом ендогенних строкових операцій може бути розміщення або залучення коштів на ринку міжбанківських кредитів, купівля цінних паперів на інвестиції тощо. Серед можливих параметрів (обсягів, строків, ставок) угод, що пропонуються ринком, банк вибирає для себе ті, які є найближчими до цільових параметрів.

До ендогенних можна віднести й операції, строк сплати за якими визначив сам банк, хоча за своєю природою вони не мають конкретних строків платежів. Прикладами таких операцій є оплата витрат на утримання персоналу, інших операційних витрат, податку на прибуток; передбачені бюджетом платежі за придбання приміщень, обладнання, товарно-матеріальних цінностей тощо.

З огляду на викладене вище всі розриви, пов'язані зі строковими (чи прирівняними до строкових) активами й пасивами, можна поділити на ендогенні (внутрішні) та екзогенні (зовнішні):

$$g(t, w) = g^{endo}(t, w) + g^{exo}(t, w),$$

$$g_{nii}(t, w) = g_{nii}^{endo}(t, w) + g_{nii}^{exo}(t, w),$$

де верхній індекс *endo* означає розриви, пов'язані з ендогенними операціями; верхній індекс *exo* — розриви, пов'язані з екзогенними операціями; нижній індекс *nii* — розриви, пов'язані з отриманням та сплатою відсотків за договорами.

Невизначеність грошових потоків характерна в основному для екзогенних операцій. Адже банк здебільшого не

знає заздалегідь ні їх обсягів, ні строків погашення. Тому саме екзогенні операції становлять для фінансових аналітиків найбільший інтерес.

Зауважимо, що банкіри зазвичай обчислюють лише загальні розриви ліквідності. Для виявлення ж джерел невизначеності у грошових потоках доцільно вести окремий облік строкових операцій у розрізі екзогенних (клієнтських) та ендогенних (власних).

Зупинимось докладніше на особливостях динаміки розривів, утворених екзогенними операціями. Для спрощення запису формул верхній індекс *exh* надалі опустимо.

Скориставшись результатами праць [6, 7], динаміку розривів ліквідності, пов'язаних зі строковими екзогенними вимогами та зобов'язаннями, подамо у вигляді:

$$g(t, w) = g(t - 1, w + 1) + G(t, w), \quad (2)$$

де $g(t, w)$ — розриви ліквідності на момент часу t , що належать w -у часовому кошику, які пов'язані зі зміною обсягів строкових екзогенних активів та пасивів; $g(t - 1, w + 1)$ — розриви ліквідності, пов'язані з “пасивною еволюцією” [4, 5] — рухом екзогенних вимог та зобов'язань часовими кошиками відповідно до умов уже укладених договорів; $G(t, w)$ — розриви ліквідності, що з'явилися в результаті укладення нових екзогенних угод на момент часу t зі строками погашення, що належать w -у часовому кошику.

Таким чином, динаміка розривів описується “пасивною еволюцією” [4, 5], тобто рухом активів і пасивів відповідно до умов уже укладених договорів. Строки та обсяги погашення за цими угодами — величини визначені. Тобто невизначеність у розривах пов'язана з укладенням нових договорів. Ще раз нагадаємо, що в екзогенних операціях умови визначаються не банком, а зовнішніми ініціаторами угод — клієнтами та банками-контрпартнерами. Отже, укладення нових договорів є кінцевим джерелом невизначеності.

Обсяги нових розривів, що виникають у результаті відтворення банківських послуг, наданих клієнтам, можна вивести з рівняння (2):

$$G(t, w) = g(t, w) - g(t - 1, w + 1). \quad (3)$$

Щоб продемонструвати ефективність процедури виявлення нових екзогенних угод, відображеної формулою (3), наведемо приклад. Але спочатку зробимо кілька зауваг. По-перше: для того, щоб виявити закономірність появи нових розривів, слід розглядати не лише профіль ліквідності, складений на певну дату, а й часовий ряд розривів ліквідності, який є історією їхнього руху. Припускаючи, що характер проведення операцій на горизонті плану-

вання ліквідності істотно не зміниться, скористаємося цими даними для з'ясування закономірностей відтворення послуг банком. По-друге: аби провести аналіз розривів ліквідності коректно, історію руху розривів слід відображати так, щоб вибуття строкових активів і пасивів, які належать певному часовому кошику, по закінченні визначеного інтервалу часу відповідало цілковитому переходу цих активів і пасивів у сусідній кошик. Для цього необхідно дотримуватися таких умов:

- ♦ усі часові кошики повинні мати однакові інтервали строків, що залишилися до погашення (наприклад, інтервал тривалістю один день, тиждень, місяць тощо);
- ♦ інтервали часової осі також повинні бути однаковими і збігатися з інтервалом часових кошиків.

При цьому під інтервалом кожного часового кошика розуміється “відстань” між граничними строками, що залишилися до погашення.

Отже, вважатимемо, що історію руху розривів ліквідності $g(t, w)$, пов'язаних із екзогенними, клієнтськими операціями, складено (див. таблицю 1).

Дані таблиці 1 справляють враження хаотичного нагромування цифр. Ця обставина зазвичай підштовхує дослідника до застосування статистичних методів аналізу. Проте радимо не поспішати. Упорядкувати їх і значною мірою прояснити динаміку розривів можна за допомогою рівнянь (2) і (3).

Результати застосування формули (3) щодо масиву “клієнтських” розривів ліквідності $g(t, w)$ подано в таблиці 2.

Як свідчать дані з таблиці 2, після “відсіювання” за допомогою формули (3) розривів, пов'язаних із “пасивною еволюцією”, профіль нових розривів істотно спростився. У наведеному прикладі нові розриви виникають у результаті появи нових екзогенних активів і пасивів, які мають строки до погашення, що належать третьому й сьомому часовим кошикам.

Слід зауважити, що не завжди поле нових розривів $G(t, w)$ спрощується значною мірою. Істотного спрощення профілю розривів здебільшого можна досягти за допомогою правильного добору тривалості часових кошиків у тому випадку, коли банк використовує для операцій стандартні строки погашення.

Дані, отримані за допомогою формули (3), цілком підготовлені для аналізу розривів ліквідності. Поява нових розривів, пов'язана з відтворенням послуг, що надаються клієнтам, як правило, є випадковою. Тому для дослідження закономірностей появи нових розривів варто застосовувати статистичні методи аналізу.

Таблиця 1. Історія руху розривів ліквідності $g(t, w)$, пов'язаних із екзогенними, клієнтськими операціями банку

Млн. грн.

Дні	Часові інтервали строків, що залишилися до погашення											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	37.57	90.55	14.58	14.75	98.07	76.03	54.62	22.36	29.32	52.89	83.11	21.08
2	90.55	14.58	14.75	117.39	76.03	54.62	22.36	44.86	52.89	83.11	21.08	50.47
3	14.58	14.75	117.39	92.98	54.62	22.36	44.86	52.05	83.11	21.08	50.47	98.16
4	14.75	117.39	92.98	66.90	22.36	44.86	52.05	79.17	21.08	50.47	98.16	2.01
5	117.39	92.98	66.90	32.07	44.86	52.05	79.17	49.04	50.47	98.16	2.01	49.01
6	92.98	66.90	32.07	57.85	52.05	79.17	49.04	45.86	98.16	2.01	49.01	7.06
7	66.90	32.07	57.85	48.33	79.17	49.04	45.86	90.14	2.01	49.01	7.06	3.81
8	32.07	57.85	48.33	80.89	49.04	45.86	90.14	5.40	49.01	7.06	3.81	69.70
9	57.85	48.33	80.89	41.44	45.86	90.14	5.40	66.14	7.06	3.81	69.70	74.82
10	48.33	80.89	41.44	65.70	90.14	5.40	66.14	19.64	3.81	69.70	74.82	73.68
11	80.89	41.44	65.70	101.08	5.40	66.14	19.64	28.52	69.70	74.82	73.68	26.13

Таблиця 2. Історія появи нових розривів ліквідності $G(t, w)$, пов'язаних із відтворенням банківських послуг, наданих клієнтам

Дні	Часові інтервали строків, що залишилися до погашення											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	0.00	0.00	0.00	19.32	0.00	0.00	0.00	15.53	0.00	0.00	0.00	0.00
2	0.00	0.00	0.00	16.95	0.00	0.00	0.00	-0.84	0.00	0.00	0.00	0.00
3	0.00	0.00	0.00	12.28	0.00	0.00	0.00	-3.94	0.00	0.00	0.00	0.00
4	0.00	0.00	0.00	9.70	0.00	0.00	0.00	27.95	0.00	0.00	0.00	0.00
5	0.00	0.00	0.00	12.99	0.00	0.00	0.00	-4.61	0.00	0.00	0.00	0.00
6	0.00	0.00	0.00	-3.72	0.00	0.00	0.00	-8.02	0.00	0.00	0.00	0.00
7	0.00	0.00	0.00	1.72	0.00	0.00	0.00	3.38	0.00	0.00	0.00	0.00
8	0.00	0.00	0.00	-7.59	0.00	0.00	0.00	17.13	0.00	0.00	0.00	0.00
9	0.00	0.00	0.00	19.83	0.00	0.00	0.00	12.58	0.00	0.00	0.00	0.00
10	0.00	0.00	0.00	10.94	0.00	0.00	0.00	24.71	0.00	0.00	0.00	0.00
11	0.00	0.00	0.00	7.40	0.00	0.00	0.00	-2.81	0.00	0.00	0.00	0.00

Провівши статистичні дослідження закономірностей появи нових розривів ліквідності, обираємо відповідну статистичну модель. Вона прислужиться у подальшому — під час складання прогнозу грошових коштів на кореспондентських рахунках.

АНАЛІЗ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ДО ЗАПИТАННЯ

Скориставшись результатами праці [8], відобразимо динаміку коштів на коррахунках банку так:

$A(t, 0) = A(t-1, 0) + g(t, 0) + g_{\text{ни}}(t, 0) - G(t) + F(t)$, (4)
де $A(t, 0)$ — вихідний залишок коштів на коррахунку;

$A(t-1, 0)$ — вхідний залишок коштів на коррахунку;
 $g(t, 0)$ — обсяги погашення основних сум згідно з уже укладеними договорами; $g_{\text{ни}}(t, 0)$ — чистий відсотковий дохід, отриманий згідно з уже укладеними договорами;

$G(t) = \sum_{w=1}^w G(t, w)$ — сума списань та надходжень основних сум згідно з умовами нових укладених угод; $F(t)$ — сальдо списань та надходжень на рахунки до запитання.

Члени $g(t, 0)$, $g_{\text{ни}}(t, 0)$ та $G(t)$ описують динаміку строкових коштів банку, член $F(t)$ — динаміку грошових коштів до запитання.

Зупинимося детальніше на операціях із коштами до запитання.

Як відомо, строки платежу за такими операціями здебільшого залежать від потреб клієнтів і банків-контрпартнерів. Для спрощення викладу методики припустимо, що торговельні позиції щодо цінних паперів і валюти можуть бути закритими впродовж одного робочого дня, тобто, що ринок є ефективним. Тому відкриття або закриття торговельних позицій та реалізацію результату від торгівлі активами також віднесемо до операцій з коштами до запитання.

Виразимо чистий рух грошових коштів до запитання за рівнянням (4):

$F(t) = A(t, 0) - A(t-1, 0) - g(t, 0) - g_{\text{ни}}(t, 0) + G(t)$, (5)
у якому різниця $A(t, 0) - A(t-1, 0)$ відображає рух грошових коштів через коррахунок.

На нашу думку, визначення руху грошових коштів до запитання за допомогою рівняння (5) має низку переваг. По-перше, цей спосіб дає змогу виявляти “реальні” грошові потоки, тобто такі, що змінюють обсяг коштів на коррахунку. Адже у фінансово-кредитній установі постійно провадяться і внутрібанківські операції, які не стосуються коштів на коррахунку, наприклад, взаєморозрахунки клієнтів банку один з одним; погашення кредитів не з коррахунку, а з поточного рахунку клієнта; операції з дебіто-

рами і кредиторами тощо. Їх доволі складно виявляти та обліковувати. По-друге, член $F(t)$ вбирає в себе всі грошові потоки, пов'язані з рухом коштів до запитання, а не лише з рухом коштів, наприклад, через поточні рахунки клієнтів. Зазвичай їх виокремлення — також непроста справа. Повторимося, що йдеться про такі операції, як отримання чи сплата комісійних, закриття або відкриття торговельних позицій, розрахунки за поточними, овердрафтними та кореспондентськими рахунками тощо.

Припускаючи, що характер проведення банком операцій із грошовими коштами до запитання на горизонті планування ліквідності істотно не зміниться, для з'ясування основних закономірностей руху грошових коштів до запитання використаємо й історичний ряд, побудований за формулою (5). Оскільки рух грошових коштів до запитання є випадковим, для дослідження його закономірностей варто застосувати статистичні методи аналізу.

Провівши статистичні дослідження закономірностей руху грошових коштів до запитання, добираємо придатну статистичну модель. У подальшому вона також знадобиться для прогнозу грошових коштів на кореспондентських рахунках.

ПРОГНОЗ КОШТІВ НА КОРРАХУНКУ ТА ПОШУК ОПТИМАЛЬНИХ ПАРАМЕТРІВ ЕНДОГЕННИХ, ВЛАСНИХ ОПЕРАЦІЙ

Обравши статистичну модель появи нових розривів ліквідності $G^{\text{exo}}(t)$, пов'язаних із екзогенними операціями, та статистичну модель поведінки грошових коштів до запитання $F(t)$, можемо зробити прогноз грошових коштів на коррахунку на певний період у майбутньому $(+T)$:

$$A_{\text{pred}}(t+T, 0) = A(t-1, 0) + g(t+T, 0) + g_{\text{ни}}(t+T, 0) - G_{\text{pred}}^{\text{exo}}(t+T) + F_{\text{pred}}(t+T),$$

де нижнім індексом pred позначено прогнозовані за допомогою статистичних моделей дані.

Наступною задачею є визначення допустимих меж нових ендегенних, власних операцій на період $(+T)$, а саме: $g_{\text{new}}^{\text{endo}}(t+T, w)$, де нижнім індексом new позначено нові операції, за умови, що $A_{\text{pred}}(t+T, 0) \geq 0$, тобто кошти на коррахунку повинні бути завжди додатними. Для обчислень можна скористатися методами стохастичної оптимізації (див., наприклад, [10]).

Застосування подібних підходів до управління строковою ліквідністю, на нашу думку, сприятиме підвищенню

його ефективності шляхом оптимального використання наявних коштів банку за умови контрольованих ризиків ліквідності. □

Література

1. Костіна Н., Сучок С. Моделювання діяльності комерційного банку в умовах нерівномірності платіжних строків та існування валютного обміну коштів // Вісник НБУ. — 2002. — № 3. — С. 26—31.
2. Волошин І. Розрахунок резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями за допомогою коефіцієнтного аналізу і повної моделі банку // Вісник НБУ. — 1999. — № 9. — С. 61—64.
3. Наконечный А., Волошин И. Развитие VaR технологии для оценки уровня временно свободных средств на счетах клиентов коммерческого банка // Финансовые риски. — 1999. — № 1. — С. 65—69.
4. Екушов А. Модель пассивной эволюции в задачах ана-

лиза и управления // Банковские технологии. — 1995. № 8. — С. 28.

5. Богарева Е., Эпов А. Моделирование пассивной эволюции для анализа и управления финансами банка // Банковские технологии. — 1997. — № 1. — С. 100—103.

6. Шпиг Ф., Деркач А., Смолий Я., Малюков В., Линдер Н. Модель управления платежным календарем // Финансовые риски. — 1997. — № 2. — С. 101—106.

7. Линдер Н. Непрерывная модель управления денежными потоками банка // Финансовые риски. — 1998. — № 3. — С. 107—111.

8. Волошин І. Банківські моделі та режими ліквідності // Вісник НБУ. — 2002. — № 7. — С. 27—30.

9. Андерсон Т. Статистический анализ временных рядов. — М.: Мир, 1976. — С. 760.

10. Ширяев А.Н. Основы стохастической финансовой математики. М.: Фазис, 1998. — Т. 1—2.

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Школа банкіра/

Особливості кредитування банками фізичних осіб

Кредитування приватних осіб — ринковий сегмент, що динамічно розвивається. На нього виходить усе більше банків, і завдяки зростанню конкуренції умови кредитування стають привабливішими для клієнтів. Автор статті, узагальнюючи досвід роботи основних операторів роздрібного ринку, розкриває особливості кредитного обслуговування приватних осіб.

Алевтина Арістова

Начальник відділу методології
АКБ "Національний кредит".
Кандидат економічних наук, доцент

Роздрібний ринок кредитування, порівняно з оптовим, трудомісткість операцій і потребу в розвинутій мережі філіалів, приваблює банки обсягами та низьким рівнем кредитного ризику. Чинниками його динамічного розвитку впродовж трьох останніх років були: стабільність курсу національної валюти, підвищення платоспроможності громадян, зниження процентної ставки за кредитами, можливість надання кредитів у іноземній валюті резидентам за операціями з використанням карток міжнародних платіжних систем.

Приватних клієнтів кредитують за тими ж принципами, що й суб'єктів господарювання: на умовах цільової спрямованості, строковості, повернення, платності та забезпеченості.

З огляду на суб'єкт кредитування на роздрібному ринку — фізичну особу — висувуються особливі вимоги до позичальника, пакета документів для одержання кредиту та видів його забезпечення. Вони суттєво відрізня-

ються від вимог до позичальників на оптовому ринку — юридичних осіб — і пов'язані з віком клієнта, станом його здоров'я, соціальною стабільністю (наявністю постійної роботи, сім'ї), загальним матеріальним становищем (рівнем доходів, наявністю майна), діловою репутацією.

На ринку склалися певні обмеження щодо кредитування фізичних осіб, спрямовані на зниження кредитних ризиків банків. Кредитів не надають:

- ♦ нерезидентам;
- ♦ неплатоспроможним клієнтам із незадовільним фінансовим становищем;
- ♦ для погашення іншого кредиту чи заборгованості за кредитом;
- ♦ клієнтам — засновникам або керівникам підприємств, щодо яких є негативна інформація;
- ♦ за неспроможності клієнта надати ліквідну заставу або інше забезпечення, що гарантувало б повернення кредиту і відсотків;
- ♦ клієнту, сукупний місячний дохід

якого не забезпечує щомісячного повернення частки кредиту і сплати нарахованих відсотків;

♦ фізичним особам, які в період дії кредитного договору досягнуть пенсійного віку.

Діють певні обмеження щодо суми позички фізичним особам: її максимальний розмір може встановлюватися у вигляді абсолютної суми, проценту від ринкової вартості забезпечення, проценту від вартості товарів, на оплату яких береться кредит. Позичку надають лише за наявності у клієнта прописки в місті, де розташована установа банку.

Пакет документів, який позичальник — фізична особа подає в банк для одержання кредиту, відрізняється від пакета документів юридичної особи. Документи фізичної особи підтверджують її соціальний статус, матеріальне становище і стан здоров'я (ідентифікаційний код; дані паспорта, трудової книжки, анкетні дані, довідка про доходи з місця постійної роботи, копії

декларації про доходи та свідоцтва про шлюб, довідка із психоневрологічного диспансеру), а не фінансовий стан підприємства, як на оптовому ринку.

Забезпеченням кредиту фізичної особи здебільшого слугує її власне майно та майнові права, тоді як на оптовому ринку — майно і майнові права юридичної особи. Однак на роздрібному ринку, як і на оптовому, як забезпечення може використовуватися гарантія та порука юридичних осіб, страхування фінансових ризиків. На роздрібному ринку діють різні види забезпечення: застава (майнові права на депозити, нерухомість, автотранспорт, цінні папери, обладнання); заклад (ювелірних виробів, аудіо-, відеотехніки, побутової техніки тощо); порука та гарантії третіх осіб (фізичних і юридичних); страхування фінансових ризиків. До забезпечення кредитів, які надаються фізичним особам, висуваються особливі вимоги:

- ♦ якщо майно є спільною власністю або придбане в період подружнього життя, потрібна письмова згода одного із подружжя на передачу майна в заставу;

- ♦ не приймається у заставу житло, де прописані неповнолітні особи, пенсіонери та інваліди;

- ♦ не приймається у заставу житло, договір купівлі-продажу якого укладено менш як за 3 роки до отримання кредиту — з огляду на ймовірність його оскарження колишнім власником у судовому порядку в межах строку позовної давності;

- ♦ майно, яке надається в заставу, підлягає обов'язковому страхуванню на користь банку, а договір застави — нотаріальному засвідченню.

Кредити під заклад (ювелірних виробів, аудіо-, відеотехніки, побутової техніки тощо) надаються за наявності договорів із відповідними організаціями (державною скарбницею, регіональними відділеннями НБУ, торговельними організаціями тощо) про прийом цих товарів на комісійну торгівлю, а також відповідно обладнаного приміщення в банку для їх зберігання.

Об'єктами кредитування фізичних осіб є товари або послуги для задоволення особистих потреб. Відмінності між окремими об'єктами роздрібного кредитування та його особливості враховано у спеціальних програмах кредитування фізичних осіб — на купівлю житла, автомобіля, на інвестиції в житлове будівництво, придбання товарів тривалого користування тощо. Саме ці види позичок найпоширеніші на ринку мікrokредитування. Умови надання фізичним особам кредитів на при-

дбання товарів за вказаними програмами поділяються на загальні та спеціальні (залежно від об'єкта кредитування).

Відповідно до загальних умов кредити надають лише резидентам України; обов'язково сплачують аванс в оплату товару; щомісяця сплачують проценти і погашають позичку або повертають її достроково, у програмі, крім банку і позичальника, беруть участь ще дві сторони — продавець і страхова компанія. Інші умови кредитування (термін, валюта позички, розмір авансу, процентна ставка, форма забезпечення) залежать від об'єкта кредитування.

В умовах конкуренції продавець товару та покупець (позичальник) мають реальну можливість вибрати банк, який пропонує привабливіші умови кредитування клієнтів. Показниками конкурентоспроможності продуктів є валюта позички, процентна ставка за кредитом, його термін, розмір авансу, тривалість кредитного процесу, кількість і склад документів, які повинен надати клієнт, умови забезпечення та страхування фінансових ризиків, розмір комісійних банку.

Для купівлі автомобіля, квартири, інвестиції у житлове будівництво банки надають кредити в національній та іноземній валюті, а для придбання товарів тривалого користування — як правило, лише в національній. Позички в іноземній валюті надаються резидентам за операціями з використанням карток міжнародних платіжних систем.

В умовах стабільності курсу національної валюти клієнтів більше приваблюють кредити в доларах США, однак надавати їх можуть лише банки, які здійснюють операції з використанням міжнародних платіжних карток. Відсутність таких операцій знижує конкурентоспроможність банку на ринку мікrokредитування. Перспективним для банків є надання кредитів у євро.

Процентна ставка за кредитами за-

лежить від валюти, терміну позички, виду товару (скажімо, якщо йдеться про придбання автомобіля — від марки авто). До речі, процентна ставка має тенденцію до зниження, що зумовлено надлишком ресурсів на кредитному ринку та зростанням конкуренції між банками.

Сума авансу, яку має сплатити позичальник, встановлюється банком у процентах від вартості товару і залежить від об'єкта кредитування.

Для клієнтів — фізичних осіб особливе значення має термін кредитного процесу. Оскільки в ньому задіяний продавець, який уклав договір про співробітництво з банком, тривалість цього процесу залежить від схеми їх взаємодії та оперативності надання банком кредиту.

Кількість документів, які повинен подати клієнт для отримання позички, також впливає на привабливість банківського продукту: чим більше потрібно документів, тим важче його продати.

Конкурентоспроможність продукту залежить від умов страхування предмета застави та умов страхування фінансових ризиків. Банк, який має договори про співробітництво із кількома страховими компаніями, може запропонувати привабливіші умови страхування застави, ніж той, що співпрацює з однією.

Зрозуміло, на вибір клієнта впливають і тарифи. Послуги, за які банки отримують комісійні, як правило, пов'язані з відкриттям карткового рахунку, видачею картки, розрахунковим і касовим обслуговуванням. В окремих банках комісійні є досить значними, внаслідок чого знижується конкурентоспроможність цих банків на ринку.

Таким чином, роздрібне кредитування порівняно з оптовим має особливості, які необхідно враховувати.

□

ма виставка. Цього разу авторські роботи представила на суд глядачів молодий художник-графік Олена Кузнецова. На фото вона праворуч.

Уже другий рік поспіль працівників Банкотно-монетного двору НБУ радують персональні виставки відомих і малознаних художників. За цей час свої твори живопису у виставковому залі БМД репрезентували художники Анатолій Гайдамака, Олена Осадча, Цезарій Ганушкевич, Микола Нечвогяд, аматори юнацької студії "Піраміда" (керівник Борис Агуф).

Нещодавно у виставковому залі БМД відкрилася вось-

Фото В.Негребецького.

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у грудні 2002 року

Розміри діючої облікової ставки Національного банку України в 2001 р. та 2002 р.*

		Відсотків річних
Дата введення у дію	Розмір діючої облікової ставки	
15.08.2000 р.	27.0	
10.03.2001 р.	25.0	
07.04.2001 р.	21.0	
11.06.2001 р.	19.0	
09.08.2001 р.	17.0	
10.09.2001 р.	15.0	
10.12.2001 р.	12.5	
11.03.2002 р.	11.5	
04.04.2002 р.	10.0	
05.07.2002 р.	8.0	
05.12.2002 р.	7.0	

* Ломбардна ставка Національного банку України відповідає розміру процентної ставки за кредитами "овернайт" і починаючи з 9 квітня 2001 р. визначається та доводиться до суб'єктів банківської системи щоденно.

Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України банків у 2002 р. та грудні 2002 р.

		Відсотки	
Показники	2002 р.	У тому числі за грудень	
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування банків, усього	100	100	
У тому числі через:			
— кредити "овернайт"	12.6	23.6	
— кредити, продані на тендері	76.7	72.5	
— операції РЕПО	0.8	—	
— довгострокове кредитування інвестиційних програм	9.9	3.9	
— інші механізми	—	—	

Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими банкам України у 2002 р. та грудні 2002 р.

		Відсотки	
Показники	2002 р.	У тому числі за грудень	
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	9.24	7.99	
У тому числі за:			
— кредитами "овернайт"	10.65	8.0	
— кредитами, проданими на тендері	9.15	7.98	
— операціями РЕПО	11.66	—	
— довгостроковим кредитуванням інвестиційних програм	8.0	8.0	
— іншими механізмами	—	—	

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті в грудні 2002 р.*

		Відсотків річних
Показники	Грудень 2002 р.	
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам	5.79	
за кредитами, отриманими від інших банків	5.77	
за депозитами, розміщеними в інших банках	6.61	
за депозитами, залученими від інших банків	7.07	
На небанківському ринку:		
за кредитами**	19.45	
за депозитами	6.95	

* За щоденною звітністю банків.

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у січні — грудні 2002 р.

Агрегати грошової маси	01.01. 2002 р.	01.02. 2002 р.	01.03. 2002 р.	01.04. 2002 р.	01.05. 2002 р.	01.06. 2002 р.	01.07. 2002 р.	01.08. 2002 р.	01.09. 2002 р.	01.10. 2002 р.	01.11. 2002 р.	01.12. 2002 р.	01.01. 2003 р.
Готівка. Гроші поза банками													
M0, % до початку року	100.0	93.0	95.9	100.9	107.8	104.8	110.2	115.9	121.1	121.5	121.8	123.6	135.8
M0 + кошти до запитання на поточних рахунках та в розрахунках у національній валюті													
M1, % до початку року	100.0	92.7	95.4	101.7	103.0	103.0	109.1	114.3	118.8	122.6	122.2	122.6	135.2
M1 + строкові кошти в національній валюті та валютні кошти													
M2, % до початку року	100.0	95.7	98.9	104.0	106.3	107.4	112.8	118.7	124.1	127.3	129.5	131.4	142.2
M2 + кошти клієнтів за довірчими операціями та цінні папери власного боргу банків													
M3, % до початку року	100.0	95.7	98.9	103.9	106.2	107.1	112.4	118.3	123.6	126.7	128.8	130.8	141.6

Примітка. Норму формування банками обов'язкових резервів диференційовано з 10 грудня 2001 р. залежно від видів залучених коштів (див. "Вісник НБУ", № 2 за 2002 р.). Інформацію про внесення змін у нормативи формування банками обов'язкових резервів залежно від виду та строку депозиту опубліковано у "Віснику НБУ", №№ 3, 5 і 6 за 2002 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Динаміка облікової та ломбардної ставок НБУ в 1992–2002 рр.

За редакційною традицією в №2 “Вісника НБУ” публікуємо зведену таблицю “Динаміка облікової та ломбардної ставок НБУ” за весь період існування центрального банку країни. Нагадуємо, що облікову ставку Національний банк України почав регулярно встановлювати з кінця 1992 р., а ломбардну – з 1995 р. Із 07.04.2001 р. ломбардна ставка НБУ відповідає розміру процентної ставки за кредитами “овернайт” і визначається та доводиться до суб’єктів банківської системи щоденно.

Динаміка облікової ставки НБУ в 1992–2002 рр.			Динаміка ломбардної ставки НБУ в 1995–2002 рр.		
Період дії		Відсотків річних	Період дії		Відсотків річних
від	до		від	до	
1992 р.		30.0			
16.11.1992 р.	28.02.1993 р.	80.0¹			
01.03.1993 р.	30.04.1993 р.	100.0			
01.05.1993 р.	31.06.1994 р.	240.0			
01.07.1994 р.	31.07.1994 р.	190.0			
01.08.1994 р.	14.08.1994 р.	175.0			
15.08.1994 р.	24.10.1994 р.	140.0			
25.10.1994 р.	11.12.1994 р.	300.0			
12.12.1994 р.	09.03.1995 р.	252.0			
10.03.1995 р.	28.03.1995 р.	204.0			
29.03.1995 р.	06.04.1995 р.	170.0			
07.04.1995 р.	30.04.1995 р.	150.0			
01.05.1995 р.	06.06.1995 р.	96.0			
07.06.1995 р.	14.07.1995 р.	75.0			
15.07.1995 р.	20.08.1995 р.	60.0			
21.08.1995 р.	09.10.1995 р.	70.0			
10.10.1995 р.	30.11.1995 р.	95.0			
01.12.1995 р.	31.12.1995 р.	110.0	Із грудня 1995 р.	31.12.1995 р.	110.0
01.01.1996 р.	03.03.1996 р.	105.0	01.01.1996 р.	03.03.1996 р.	105.0
04.03.1996 р.	25.03.1996 р.	98.0	04.03.1996 р.	25.03.1996 р.	98.0
26.03.1996 р.	31.03.1996 р.	90.0	26.03.1996 р.	31.03.1996 р.	90.0
01.04.1996 р.	07.04.1996 р.	85.0	01.04.1996 р.	07.04.1996 р.	85.0
08.04.1996 р.	24.04.1996 р.	75.0	08.04.1996 р.	24.04.1996 р.	75.0
25.04.1996 р.	21.05.1996 р.	70.0	25.04.1996 р.	21.05.1996 р.	70.0
22.05.1996 р.	06.06.1996 р.	63.0	22.05.1996 р.	06.06.1996 р.	63.0
07.06.1996 р.	01.07.1996 р.	50.0	07.06.1996 р.	01.07.1996 р.	50.0
02.07.1996 р.	09.01.1997 р.	40.0	02.07.1996 р.	09.10.1996 р.	40.0
			10.10.1996 р.	15.12.1996 р.	45.0
			16.12.1996 р.	08.01.1997 р.	50.0
10.01.1997 р.	07.03.1997 р.	35.0	09.01.1997 р.	07.03.1997 р.	45.0
08.03.1997 р.	25.05.1997 р.	25.0	08.03.1997 р.	25.05.1997 р.	35.0
26.05.1997 р.	07.07.1997 р.	21.0	26.05.1997 р.	07.07.1997 р.	31.0
08.07.1997 р.	04.08.1997 р.	18.0	08.07.1997 р.	04.08.1997 р.	28.0
05.08.1997 р.	31.10.1997 р.	16.0	05.08.1997 р.	15.10.1997 р.	26.0
			16.10.1997 р.	04.11.1997 р.	18.0
01.11.1997 р.	14.11.1997 р.	17.0	05.11.1997 р.	14.11.1997 р.	19.0
15.11.1997 р.	23.11.1997 р.	25.0	15.11.1997 р.	23.11.1997 р.	27.0
24.11.1997 р.	05.02.1998 р.	35.0	24.11.1997 р.	10.12.1997 р.	37.0
			11.12.1997 р.	05.02.1998 р.	45.0
06.02.1998 р.	17.03.1998 р.	44.0	06.02.1998 р.	17.03.1998 р.	48.0
18.03.1998 р.	20.05.1998 р.	41.0	18.03.1998 р.	20.05.1998 р.	45.0
21.05.1998 р.	28.05.1998 р.	45.0	21.05.1998 р.	28.05.1998 р.	50.0
29.05.1998 р.	06.07.1998 р.	51.0	29.05.1998 р.	06.07.1998 р.	56.0
07.07.1998 р.	20.12.1998 р.	82.0	07.07.1998 р.	18.08.1998 р.	82.0
			19.08.1998 р.	20.12.1998 р.	92.0
21.12.1998 р.	04.04.1999 р.	60.0	21.12.1998 р.	04.04.1999 р.	70.0
05.04.1999 р.	27.04.1999 р.	57.0	05.04.1999 р.	27.04.1999 р.	65.0
28.04.1999 р.	23.05.1999 р.	50.0	28.04.1999 р.	23.05.1999 р.	55.0
24.05.1999 р.	31.01.2000 р.	45.0	24.05.1999 р.	31.01.2000 р.	50.0
01.02.2000 р.	23.03.2000 р.	35.0	01.02.2000 р.	23.03.2000 р.	40.0
24.03.2000 р.	09.04.2000 р.	32.0	24.03.2000 р.	09.04.2000 р.	37.0
10.04.2000 р.	14.08.2000 р.	29.0	10.04.2000 р.	14.08.2000 р.	34.0
15.08.2000 р.	09.03.2001 р.	27.0	15.08.2000 р.	06.04.2001 р.	30.0
10.03.2001 р.	06.04.2001 р.	25.0	Із 07.04.2001 р. ставка овернайт (ломбардна ставка) оголошується Національним банком України щоденно і публікується в Інтернеті на веб-сторінці НБУ за адресою: http://www.bank.gov.ua/ Щоденні значення ломбардної ставки Національного банку України у 2001 і 2002 роках подано на стор. 53.		
07.04.2001 р.	10.06.2001 р.	21.0			
11.06.2001 р.	08.08.2001 р.	19.0			
09.08.2001 р.	09.09.2001 р.	17.0			
10.09.2001 р.	09.12.2001 р.	15.0			
10.12.2001 р.	10.03.2002 р.	12.5			
11.03.2002 р.	03.04.2002 р.	11.5			
04.04.2002 р.	04.07.2002 р.	10.0			
05.07.2002 р.	04.12.2002 р.	8.0			
05.12.2002 р.		7.0			

¹ Червоним кольором виділено дані на кінець періоду, тобто на 31 грудня року, зазначеного в колонці 1, або на 1 січня року, зазначеного в колонці 2.

На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготувала головний економіст управління оперативного аналізу та прогнозування розвитку грошово-кредитного ринку департаменту монетарної політики Національного банку України Тетяна Багріновська.

Динаміка ломбардної ставки Національного банку України у 2001 і 2002 рр.¹

2001 р.

Відсотки

Число	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
01					25	26	25	24	19	18	17	18
02					25	26	25	23	19	18	17	18
03					25	26	24	24	19	18	17	18
04					23	26	22	24	19	18	17	18
05					23	25	23	24	19	18	17	18
06					23	25	23	22	19	18	16	17
07				30	25	25	23	23	19	18	16	17
08				30	25	26	23	23	19	18	16	17
09				24	25	26	23	21	19	18	16	17
10				22	25	26	22	20	18	18	16	16
11				23	24	24	21	20	18	18	16	14
12				23	24	24	22	20	17	18	16	14
13				27	24	25	22	20	16	18	16	14
14				27	25	24	22	19	16	18	16	14
15				27	26	25	22	19	16	18	16	14
16				27	25	25	24	19	16	18	17	14
17				26	26	25	24	19	16	18	17	14
18				26	26	24	25	19	16	18	17	14
19				26	26	26	23	19	16	17	17	14
20				24	26	25	22	19	16	17	17	14
21				24	24	22	22	19	16	17	17	14
22				24	24	22	22	19	16	17	17	14
23				25	24	22	22	19	16	17	17	14
24				25	25	22	21	19	16	17	17	14
25				25	26	23	24	19	16	17	17	15
26				26	26	25	25	19	18	17	18	15
27				25	26	25	25	19	19	17	18	15
28				25	26	25	25	19	19	17	18	15
29				25	26	25	25	19	19	17	18	
30				25	26	25	25	19	19	16	18	
31					26		24	19		17		

2002 р.

Відсотки

Число	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
01		13.5	13.5	13.0	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0
02		13.5	13.5	13.0	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0
03	15.0	13.5	13.5	12.5	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0
04	15.0	14.0	13.5	11.0	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0
05	15.0	14.0	13.5	11.0	13.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
06	15.0	14.0	13.5	11.0	13.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
07	15.0	13.5	13.5	11.0	13.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
08	15.0	13.5	13.5	11.5	12.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
09	14.0	13.5	13.5	11.0	12.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
10	14.0	13.5	13.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
11	13.5	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
12	13.5	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
13	13.5	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
14	13.5	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
15	14.0	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
16	14.0	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
17	14.0	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
18	14.0	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
19	14.0	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
20	14.0	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
21	14.0	13.5	12.5	11.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
22	13.5	13.5	12.5	12.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
23	13.5	13.5	12.5	12.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
24	13.5	13.5	12.5	12.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
25	13.5	13.5	13.5	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
26	13.5	13.5	13.5	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
27	13.5	13.5	13.0	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
28	14.0	13.5	13.0	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
29	14.0		13.0	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
30	13.5		13.0	13.0	11.0	11.0	09.0	09.0	09.0	09.0	09.0	08.0
31	13.5		13.0		11.0		09.0	09.0		09.0		08.0

¹ Як уже зазначалося, ломбардна ставка НБУ відповідає розміру процентної ставки за кредитами "овернайт" і визначається та доводиться до суб'єктів банківської системи щоденно починаючи з 07.04.2001 р. Цим пояснюється відсутність значень ставки в січні, лютому, березні і частково — у квітні. Значення ломбардної ставки НБУ за весь попередній період подано в матеріалі "Динаміка облікової та ломбардної ставок НБУ в 1992—2002 рр.", опублікованому на стор. 52.

Джерело: комп'ютерна правова система "Ліга: закон"-7.

Олена Береславська

Радник голови Ради директорів Української міжбанківської валютної біржі. Кандидат економічних наук.

Тенденції розвитку фінансових ринків у 2002 році та їх вплив на економіку України

Постійний оглядач "Вісника НБУ" висвітлює тенденції, які спостерігалися минулого року на вітчизняних фінансових ринках, зокрема валютному, та пропонує власне бачення перспектив їх розвитку в 2003 році.

Протягом 2002 року на валютному ринку України панувала стабільність. За весь рік номінальний курс гривні знизився лише на 0.75%, хоча реальна девальвація офіційного курсу гривні була більшою, оскільки в Україні спостерігалася дефляція. Тенденція до ревальвації реального курсу гривні, яка спостерігалася впродовж останніх двох років і час від часу піддавалася критиці з боку експортерів, змінилася тенденцією до помірної девальвації. Політика стабільного курсу забезпечила збереження сприятливих умов для зовнішньоекономічних зв'язків: сальдо торговельного балансу залишалося позитивним і продовжувало зростати.

Аналізуючи трирічний досвід реалізації політики підтримки реального курсу гривні Національним банком, зазначимо, що вона була досить ефективною для макроекономічної стабілізації. Стійка гривня забезпечила внутрішню стабільність цін, що в свою чергу позитивно вплинуло на темпи інфляції та розвиток економіки в цілому. Так, у 2001 році рівень інфляції знизився до 6%, обсяг ВВП збільшився на 9.1%. А 2002 рік, на нашу думку, взагалі був унікальним з огляду на цінову (дефляція становила за рік 0.6%) та внутрішню макроекономічну стабільність. На цьому підґрунті відбувалося подальше зростання ВВП (4.1% при прогнозованих 6%) і позитивного сальдо торговельного балансу. За даними Держкомстату, сальдо зовнішньої торгівлі товарами за січень — жовтень 2002 року становило 857.2 млн. доларів, що на 129.1 млн. доларів більше, ніж за такий же період 2001 року.

Зростання експорту і надходження на внутрішній ринок валюти дали Національному банку змогу істотно

поповнити валютні резерви. На кінець 2002 року вони дорівнювали 4.4 млрд. доларів, що приблизно на 1.3 млрд. доларів більше порівняно з попереднім роком. У 2003 р., за прогнозом Голови Ради НБУ¹, резерви збільшаться до 5.250 млрд. доларів, або на 850 млн. доларів.

Макроекономічна стабільність та піднесення економіки стимулювали Національний банк у 2002 році до продовження політики дешевих грошей. За відсутності інфляції НБУ зміг суттєво знизити облікову ставку та зменшити нормативи формування банками обов'язкових резервів. Облікова ставка протягом року знижувалася чотири рази — з 12.5 до 7%. При цьому із 10 квітня 2002 року НБУ встановив нульову норму резервування за довгостроковими коштами і депозитами юридичних і фізичних осіб у національній валюті. За короткостроковими коштами і депозитами в національній валюті норму резервування знижено до 2% для коштів населення та 6% — для коштів юридичних осіб. Завдяки цьому, за даними департаменту монетарної політики НБУ, вивільнено 1.8 млрд. гривень ресурсів.

Зі зниженням процентних ставок і нормативів знизилася вартість банківських кредитів та змінилася структура кредитування. Практично за рік середньозважена кредитна ставка впала із 30.7% на початку року до 19.1%. Кредити могли бути ще дешевшими, але за браком законів щодо захисту прав кредитора практично всі банки в ціну кредити закладають високі ризики, тож попри заклики уряду знижувати кредитні ставки це поки що неможливо через об'єктивні обставини.

У загальній структурі кредитів ко-

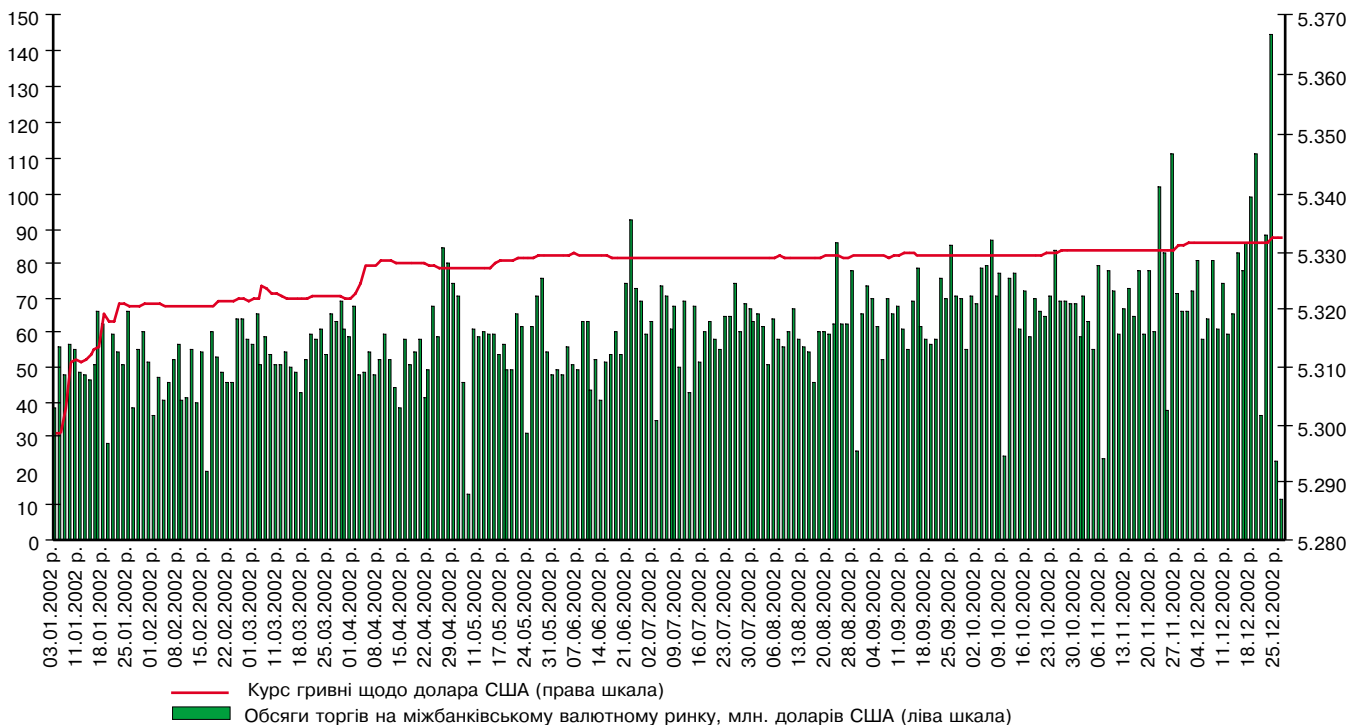
мерційних банків частка довгострокових збільшилася із 17% на початку 2002 року до 25% (на початок листопада). Цьому сприяли не тільки рішення НБУ, а й суттєве зростання обсягів депозитів населення — на 52% з початку року. Фахівці зазначають: подальше збільшення частки довгострокових кредитів значною мірою залежатиме від законодавчого захисту кредитора. Необхідно негайно приймати відповідні закони, оскільки Україна гостро потребує довгострокових кредитів для модернізації та оновлення промислового виробництва, від динаміки якого прямо залежать темпи економічного зростання.

Може скластися враження, що економічна та фінансова ситуація у країні дуже хороша. Але так здається тільки на перший погляд, оскільки у 2003 рік Україна ввійшла зі значно більшими проблемами, ніж у 2002-й, дарма що макроекономічна ситуація була тоді трохи гіршою. Ці проблеми зумовлені обставинами як економічного, так і політичного характеру, котрі наприкінці 2002 року значно ускладнилися. Особливо негативно, на наш погляд, вплинули на поведінку суб'єктів валютного ринку політичні чинники, що, в свою чергу, призвело до появи небажаних тенденцій на ринку. Безумовно, вони не мають системного характеру і суттєво не порушили стабільності ринку, але ігнорувати їх не можна.

Насамперед зауважимо, що у грудні прискорилися темпи девальвації гривні. Якщо коливання її курсу впродовж одинадцяти місяців 2002 року були пов'язані виключно із торговельним балансом, то в грудні девальвація зумовлювалася підвищеним попитом на валюту. У прес-релізі НБУ від 28 грудня 2002 року повідомлялося, що сальдо її продажу за останній тиждень року суттєво перевищувало саль-

¹ За інформацією агентства Ройтерс від 15 січня 2003 р.

Динаміка обсягів торгів та курсу гривні щодо долара США на українському валютному ринку у 2002 році

до купівлі (за нашими підрахунками — приблизно у п'ять разів), і обсяг міжнародних резервів банку зменшився на 110.7 млн. доларів. Виникнення такої тенденції пояснюється активізацією роботи імпортерів наприкінці року, адже купити валюту можна лише під реальний контракт. Отож імпортери вирішили ще до кінця року застрахувати себе від ризиків, купуючи тверду валюту.

Ситуація могла бути ще гіршою, але завдяки обмеженням, які діють на міжбанківському валютному ринку, вдалося зберегти відносну стабільність. Нагадаємо: за правилами роботи на ринку торговельна сесія з купівлі-продажу валюти за гривні триває дві години на день, і банки можуть брати участь лише як продавці або лише як покупці, що унеможливує спекулятивні операції. Зазвичай обсяги міжбанківського валютного ринку становлять від 50 до 80 млн. доларів, і НБУ може підтримувати курс шляхом проведення інтервенцій.

Загострення ситуації на валютному ринку пов'язують із можливими змінами у грошовій політиці Національного банку. Уряд вважає, що економіка потребує більше грошей. Хоча НБУ, на наш погляд, зробив усе можливе для збільшення обсягу грошової маси. Насичення економіки грошми здійснювалося всіма засобами: через валютний ринок (торік НБУ купив на ньому близько 1.7 млрд. до-

ларів), шляхом зниження процентних ставок, рефінансування комерційних банків, операцій із цінними паперами на вторинному ринку. За 2002 р. грошова маса (М3) збільшилася на 41.6% (у 2001 р. — на 42%), а грошова база — на 33.6% (у 2001 р. — на 37.4%), тоді як ВВП минулого року збільшився лише на 4.1% (у 2001 р. — на 9.1%); додаткова ліквідність банківської системи, за оцінками департаменту монетарної політики НБУ, становить близько 2 млрд. гривень. Якщо відійти від зваженої грошової політики і почати у той чи інший спосіб кредитувати уряд (пряму кредитну емісію уряду центральним банком заборонено законом), то випущені в обіг гроші призведуть до розкручування інфляції, що відкине економіку держави у середину 90-х років минулого століття.

Зазначимо, що такої ситуації на валютному ринку не було вже кілька років. За умов макроекономічної стабільності (насамперед низьких темпів інфляції) та існуючих нині обмежень на валютному ринку суттєві коливання гривні неможливі.

На відміну від безготівкового ринку, на ринку готівкового продажу валюти доволі спокійно, хоча, як відомо, саме він завжди був дестабілізуючою ланкою валютного ринку, оскільки менше регулюється НБУ і доступ на нього вільніший. Курс долара в обмінних пунктах був досить висо-

ким (5.4 гривні за долар), але не зростав, як раніше. Це зумовлювалося тим, що обсяги продажу валюти перед святами не набагато перевищували обсяги її купівлі (в останній тиждень грудня, за даними НБУ, обсяги продажу валюти населенням становили 21.2 млн. доларів, а купівлі — 19.0 млн. доларів).

НБУ вжив певних заходів щодо регулювання ринку готівкового продажу. Центральний банк підготував ґрунтовний матеріал за фактами перевірки обмінних пунктів і, враховуючи рекомендації FATF (Міжнародної групи по боротьбі з відмиванням брудних коштів), подав його до Верховної Ради, пропонуючи внести зміни до чинного Декрету Кабінету Міністрів "Про систему валютного регулювання і валютного контролю". Пропозиції Національного банку стосуються обмеження кола компаній, яким дозволяється відкривати пункти обміну валют². Якщо поправки буде прийнято, це, на нашу думку, суттєво ускладнить обмін валют для населення, оскільки кількість пунктів значно зменшиться.

Зазначимо, після кризи 1998 року НБУ вжив низку заходів, спрямованих на обмеження щодо проведення валютних операцій. Спочатку було запроваджено 50-відсотковий обов'яз-

² Із пояснювальної записки НБУ, розміщеної 18 грудня 2002 р. на сайті Верховної Ради України (www.rada.gov.ua).

ковий продаж валюти експортерами. Згодом встановлено правила торгівлі на міжбанківському ринку, які обмежили доступ до операцій з купівлі-продажу іноземної валюти за гривні з подальшим поширенням таких обмежень на операції з російськими рублями. Про відміну або про зниження частки обов'язкового продажу валюти не йшлося — навпаки, НБУ приймає рішення про розширення кола суб'єктів обов'язкового продажу валюти. Так, Національний банк зобов'язав громадян, зареєстрованих як підприємці, продавати 50% валютної виручки на міжбанківському ринку. Діючий порядок продажу доповнено також вимогами до морських агентів щодо продажу отриманої ними комісійної винагороди від нерезидентів. Те, що після істотної лібералізації валютного ринку, проведеної у післякризовому 1999 році, НБУ не може застосовувати інших важелів, ніж обмеження діяльності суб'єктів на валютному ринку, свідчить, на нашу думку, про незадовільний стан економіки та повільне, несистемне проведення економічних реформ.

Підтвердженням цього є проблеми у бюджетній сфері держави, що загострилися наприкінці 2002 року. За попередніми прогнозами уряду, в дохідну частину бюджету може не надійти близько 4.5 млрд. гривень. Нагадаємо, що Верховна Рада прийняла на 2002 рік бюджет із доходами 45.39 млрд. гривень і видатками 49.57 млрд. гривень. Дефіцит становив 4.18 млрд. гривень, або 1.7% від ВВП. Розраховували на його часткове погашення доходами від приватизації, очікуваними в сумі 5.8 млрд. гривень. Однак за рік реальні надходження від приватизації (за даними на середину грудня 2002 року) становили всього близько 600 млн. гривень.

Бюджетний дефіцит можна було ліквідувати двома способами: секвеструвати бюджет або знайти інші джерела фінансування. Уряд вибрав останній і за відсутності кредитів від міжнародних фінансових організацій змушений був шукати кошти на внутрішньому та зовнішньому ринках. Верховна Рада внесла поправки до закону, згідно з якими обсяг внутрішнього державного боргу збільшувався до 2.4 млрд. гривень замість 1.6 млрд. гривень, як було встановлено раніше. Протягом грудня Міністерство фінансів проводило аукціони з продажу облігацій. Щоб не будувати нову піраміду, продавалися тільки довгострокові облігації нового типу. Аби банки мали змогу ефективніше вкладати вільні ресурси, за-

Платежі та зобов'язання України у 2002—2010 роках				
Млн. доларів				
Роки	Платежі Національного банку України МВФ	Зобов'язання уряду		
		Загалом	Проценти	Основна сума
2002	235.9	1 180.7	545.9	634.8
2003	237.4	1 613.4	507.2	1 106.2
2004	306.5	1 583.8	524.9	1 058.9
2005	299.1	1 842.2	508.7	1 333.5
2006	389.8	1 721.6	428.3	1 293.3
2007	379.5	1 556.6	395.1	1 161.5
2008	287.3	1 286.3	385.8	900.5
2009	75.5	1 702.2	348.3	1 353.9
2010	—	1 465.9	276.1	1 189.8

Джерело: www.cbods.com.ua

пропоновано три види довгострокових фінансових інструментів.

1. Довгострокові (п'ятирічні) облігації зі змінною ставкою доходу, сплачуваного кожні шість місяців (1 лютого та 1 серпня). Ставка за цими облігаціями встановлюється з урахуванням рівня інфляції за останні 12 місяців плюс два процентних пункти.

2. Облігації з достроковим погашенням. Ставка доходу за ними визначається на базі середньозваженої дохідності за конкурентними заявками, які надходять на первинний аукціон і задовольняються Мінфіном. Облігації можуть бути погашені достроково, коли пройде п'ять купонних періодів.

3. Амортизаційні облігації з квартальним купоном. Їхнє погашення починається після 18 місяців обігу і здійснюватиметься рівними частками на дату сплати за купонами.

З огляду на невисоку дохідність облігацій (на рівні 5—6%) були сумніви щодо купівлі їх банками. Але, проаналізувавши вигідність цих інструментів, банки почали їх купувати. У першій половині грудня 2002 року Мінфін продав облігацій на суму 1.078 млрд. гривень. Успіх обумовили, по-перше, надлишкова ліквідність банківської системи, а по-друге, — гнучкість запропонованих інструментів.

Щоб розширити ринок державних облігацій та підвищити його ліквідність, Мінфін разом із НБУ планують найближчим часом допустити на внутрішній ринок нерезидентів, яким після кризи 1998 року заборонено працювати на українському ринку державних облігацій. Допуск нерезидентів здійснюватиметься не лише через уповноважені комерційні банки, які укладатимуть угоди (такий режим існував до 1998 року), а й за посередництва торговців цінними паперами. Усвідомлюючи відповідальність такого кроку, Мінфін планує контролюва-

ти обсяги операцій нерезидентів. Питання полягає лише в тому, чи захочуть нерезиденти купувати українські облігації з такою низькою дохідністю.

До кінця 2002 року уряду вдалося також провести додаткову зовнішню позику на суму 260 млн. доларів (замість очікуваних 350 млн. доларів). Термін погашення довипуску облігацій — березень 2007 року. Нагадаємо, що основний випуск семирічних єврооблігацій здійснено весною 2000 року в ході реструктуризації боргу України перед приватними інвесторами на суму близько 2.7 млрд. доларів.

Уряд вважає, що попри політичні проблеми в країні додаткове розміщення облігацій було успішнішим, оскільки виявилось дешевшим (10.843 %) порівняно з основною позикою (11% за облігаціями, номінованими в доларах). Лід-менеджери випуску — Креді Свіс Фьорст Бостон (Credit Suisse First Boston) і Дрезднер Кляйнворт Вассерштайн (Dresdner Kleinwort Wasserstein). Агентство Мудіс (Moody's) присвоїло облігаціям рейтинг "B2", а Ес енд Пі (S&P) та Фітч (Fitch) — "B".

З одного боку, знайдені джерела фінансування дадуть змогу ліквідувати частину дефіциту бюджету, проте, з іншого — зростання боргу України призведе до збільшення навантаження на держбюджети наступних років. За даними меморандуму уряду, підготовленого для інвесторів у зв'язку з довипуском євробондів та опублікованого на сайті www.cbods.com.ua, Україні в найближчі п'ять років доведеться щорічно спрямовувати на обслуговування та погашення зовнішніх зобов'язань, включаючи платежі МВФ, 1.9 — 2.1 млрд. доларів (близько 12 млрд. гривень) порівняно з 1.4 млрд. доларів у 2002 році (див. таблицю).

Незважаючи на таку перспективу, за відсутності співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями держава не може обійтися без зовнішніх

позик. У 2003 році планується розмістити на зовнішніх ринках зобов'язання на суму близько 600 млн. доларів. Аби умови позик були вигідними для нашої країни, необхідно відновити співпрацю з МВФ. Від цього, до речі, залежить і отримання Україною 250 млн. доларів кредиту від Світового банку, вже закладених у бюджет 2003 року.

Поновити роботу з МВФ буде не легко, оскільки, за прогнозами політологів, політичні ризики в Україні зростатимуть із загостренням ситуації, пов'язаної з президентськими виборами у 2004 році. Крім того, для відновлення співробітництва державі необхідно буде виконати цілу низку вимог МВФ, спрямованих на зміни в бюджетній, податковій і монетарній політиці. Нагадаємо, що співпрацю було призупинено головним чином через неприйняття рішень у податковій і бюджетній сферах, запропонованих МВФ. З її відновленням, за прогнозами Мінекономіки, Україна може розраховувати на 600—800 млн. доларів кредитів.

Поки що держава повинна розраховувати на власні сили та забезпечувати умови для подальшого економічного розвитку. Україна, на нашу думку, доволі неефективно використала створений потенціал. За даними Центру перспективних досліджень, економічне зростання в Україні в 2002—2004 рр.

уповільниться до 3.5%—4.0%. Головні причини — політичні ризики та вичерпаний потенціал зростання. На фоні сприятливої кон'юнктури на зовнішніх ринках і підвищення реальних доходів населення необхідно було провадити структурні перетворення, спрямовані на розвиток внутрішнього виробництва та зміни у податковій сфері.

Погіршення ситуації прогнозується також у зовнішній торгівлі. За прогнозами Мінекономіки, позитивне сальдо платіжного балансу України у 2003 році може скоротитися із 1.2 млрд. доларів, очікуваних на кінець 2002 року, до 0.74 млрд. доларів. Скорочення сальдо платіжного балансу пов'язують із прискоренням темпів зростання імпорту порівняно з темпами експорту. Згідно з прогнозами на 2003 рік обсяг експорту продукції зросте на 1.0%, а імпорт — на 3.5% порівняно зі зростанням у 2002 році відповідно на 8.0% та 5.5%³.

Свій негативний вплив на рейтинг країни та розвиток зовнішньої торгівлі спричинять запроваджені з 19 грудня 2002 року санкції з боку країн — членів FATF, зокрема США, у зв'язку з несвоєчасним прийняттям поправок до Закону "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шля-

³ За інформацією агентства Ройтерс від 25 листопада 2002 р.

хом". Незважаючи на тимчасовий термін дії (впродовж 120 днів), вони суттєво ускладнять технічну роботу банківської системи. Санкції супроводжуються жорстким контролем за банківськими операціями. Так, американські банки повинні провадити ідентифікацію і надавати інформацію не лише щодо своїх клієнтів — резидентів України, а й про власників рахунків, рух за якими по транзакціях з Україною перевищує 50 тис. доларів.

Стосовно інфляції та курсу гривні очікування оптимістичніші. За прогнозами уряду, рівень інфляції становитиме 5—6%. За розрахунками НБУ, реальна динаміка валютного курсу у 2003 році відповідатиме оголошеному середньорічному прогнозу — 5.48 гривні за долар, якщо в розвитку української та світової економіки не станеться кардинальних змін. Національний банк також передбачає у своїх розрахунках можливу девальвацію курсу гривні в межах 5% (на 2002 рік прогнозувалася така ж девальвація), оскільки темпи зростання імпорту перевищують темпи зростання експорту (із інтерв'ю з директором департаменту валютного регулювання НБУ С.О.Яременка агентству Ройтерс 28 жовтня 2002 р.). При цьому НБУ не планує якихось змін у сфері валютного регулювання ринку.

До уваги авторів!

Шановні друзі!

Надсилаючи до редакції матеріали, просимо виконувати такі правила.

I. Вимоги до текстових матеріалів:

- Стаття має відповідати тематичному спрямуванню журналу.
- Рукописи для публікації подаються:
  - електронною поштою (litvinova@bank.gov.ua) або на дискеті (Word) та у двох роздрукованих екземплярах. Файл *.doc не обов'язково дублювати в *.rtf форматі;
  - паперовий варіант статті має бути надрукований на одній стороні аркуша 12 або 14 кеглем через два інтервали (29 рядків на сторінці, ширина полів зліва — 3 см).
- Максимальний обсяг статті — 15 сторінок (30 — 35 тисяч знаків із пробілами), як виняток — 20 сторінок (45 — 50 тисяч знаків із пробілами).
- Статті надсилаються українською мовою. Прізвища іноземних авторів, назви наукових праць, терміни тощо після викладу українською мовою подаються в дужках мовою оригіналу.
- До рукопису додається анотація, в якій має бути стисло і чітко сформульована головна ідея статті та обґрунтована її актуальність.
- У вихідних даних обов'язково вказуються прізвище, ім'я та по батькові автора (авторів), місце роботи, посада, вчений ступінь та наукове звання, службова та домашня адреси, службовий та домашній телефони, додається ксерокопія довідки про присвоєння Державною податковою адміністрацією ідентифікаційного номера (для іногородніх — адреса місцевої податкової інспекції). Необхідно також обов'язково поставити підпис.
- Цитати, таблиці, статистичні дані, цифрові показники подаються з посиланням на джерела (назва, місто, видавництво, рік, том, сторінка). Список використаних джерел подається наприкінці статті. Посилання в тексті на ту чи іншу працю позначається порядковим

номером цієї праці за списком.

8. Статті подаються в структурованому вигляді: розділи, підрозділи мають бути виділені, з назвами (особливо для великих статей); головні думки автора та висновки виділяються в тексті напівжирним шрифтом, курсивом або підкресленнями.

9. До рукопису додається заява з підписами авторів про те, що надіслана праця не друкувалася і не подана для публікації до інших видань.

10. Скорочення, крім загальноприйнятих (скорочення мір, термінів, математичних величин), не допускаються.

11. Шрифти використовуються Times New Roman Cyr, Arial Cyr.

II. Вимоги до ілюстративних матеріалів:

- До статті додаються якісна кольорова фотокартка автора або слайд (гірше — негатив), а також інші ілюстрації, придатні для скасування (непошкоджені, чіткі і якісні).
  - Якщо фотографія надається в електронному вигляді, то вона повинна мати роздільну здатність не менш як 300 dpi (Photoshop — формат .tif чи .eps).
  - Графіки подаються окремим файлом у Excel.
  - До кожного графіка обов'язково додається окрема таблиця даних, на основі якої він збудований, та його паперова роздруковка в кольорі. Зведені таблиці даних не бажані.
  - Таблиці і графіки повинні бути пронумеровані і мати назву.
  - Подаючи весь матеріал у цілісному вигляді, схеми і таблиці слід додатково подавати ще й окремим файлом.
- III. Статті, оформлені з порушенням зазначених правил, а також рукописні матеріали до розгляду не приймаються.**
- IV. Редакція передає статті на рецензії кваліфікованим фахівцям Національного банку та членам редколегії, а також залишає за собою право скорочувати і редагувати статті.**
- V. Відповідальність за точність викладених фактів несуть автори.**

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти							
			01.12.2002 р.	02.12.2002 р.	03.12.2002 р.	04.12.2002 р.	05.12.2002 р.		
1	036 AUD	100 австралійських доларів	298.0728	298.0728	298.1714	298.0819	299.1541		
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	827.5656	827.5656	824.5734	833.6847	838.8718		
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.8978	10.8978	10.9000	10.9006	10.9006		
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0278	0.0278	0.0279	0.0279	0.0279		
5	208 DKK	100 датських крон	71.2660	71.2660	70.8639	71.5552	71.9214		
6	840 USD	100 доларів США	533.1200	533.1200	533.1200	533.1500	533.1500		
7	233 EEK	100 естонських крон	33.8238	33.8238	33.6330	33.9620	34.1358		
8	352 ISK	100 ісландських крон	6.1949	6.1949	6.1947	6.2370	6.2763		
9	124 CAD	100 канадських доларів	339.5536	339.5536	342.5168	342.4791	342.2244		
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.4573	3.4573	3.4506	3.4508	3.4508		
11	428 LVL	100 латвійських латів	881.1901	881.1901	882.6490	882.6987	884.1625		
12	440 LTL	100 литовських літів	153.3761	153.3761	153.2967	153.9028	154.4512		
13	498 MDL	100 молдовських лейв	38.2461	38.2461	38.2269	38.2291	38.2022		
14	578 NOK	100 норвезьких крон	72.6762	72.6762	72.4603	73.0434	73.5131		
15	985 PLN	100 польських злотих	132.7718	132.7718	133.1586	133.8515	133.8285		
16	810 RUR	10 російських рублів	1.6742	1.6742	1.6736	1.6735	1.6734		
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	301.9503	301.9503	300.9853	301.2077	301.1614		
18	703 SKK	100 словацьких крон	12.6085	12.6085	12.5649	12.7127	12.7613		
19	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0347	0.0347	0.0350	0.0347	0.0344		
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.2523	10.2523	10.2523	10.2529	10.2529		
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	22.2627	22.2627	22.2184	22.3857	22.5163		
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.5790	0.5790	0.5778	0.5778	0.5778		
23	203 CZK	100 чеських крон	17.1510	17.1510	17.0747	17.1804	17.1546		
24	752 SEK	100 шведських крон	58.5086	58.5086	58.4253	58.8049	58.9896		
25	756 CHF	100 швейцарських франків	358.7015	358.7015	356.1952	360.9745	362.8216		
26	392 JPY	1000 японських єн	43.5364	43.5364	42.7353	42.8437	42.8144		
27	978 EUR	100 євро	529.2282	529.2282	526.2428	531.3906	534.1097		
28	960 XDR	100 СПЗ	705.7861	705.7861	703.1845	706.1374	707.5431		

			16.12.2002 р.	17.12.2002 р.	18.12.2002 р.	19.12.2002 р.	20.12.2002 р.	21.12.2002 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	301.9017	301.3020	302.9315	301.2945	301.5167	301.3201	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	845.5122	847.2655	852.6264	852.6403	855.3881	854.4231	
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.8895	10.8873	10.8873	10.8873	10.8873	10.8917	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0278	0.0278	0.0278	0.0278	0.0278	0.0277	
5	208 DKK	100 датських крон	73.3857	73.3171	73.9862	73.5251	73.7650	73.6347	
6	840 USD	100 доларів США	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	
7	233 EEK	100 естонських крон	34.8275	34.7969	35.1206	34.8923	35.0047	34.9434	
8	352 ISK	100 ісландських крон	6.4170	6.4159	6.4634	6.4555	6.4300	6.4505	
9	124 CAD	100 канадських доларів	342.8974	341.1572	342.4426	343.7512	343.0661	343.8866	
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.4397	3.4308	3.4308	3.4308	3.4308	3.4308	
11	428 LVL	100 латвійських латів	891.5552	894.5470	897.5589	897.5589	896.0504	896.0504	
12	440 LTL	100 литовських літів	157.6667	158.0922	158.8600	158.4869	158.3269	158.5482	
13	498 MDL	100 молдовських лейв	38.1604	38.1647	38.1647	38.1377	38.1421	38.1421	
14	578 NOK	100 норвезьких крон	74.3479	74.4805	75.3332	74.6541	75.1826	75.0302	
15	985 PLN	100 польських злотих	137.0796	137.2386	137.4310	136.6572	137.1354	137.3387	
16	810 RUR	10 російських рублів	1.6734	1.6738	1.6735	1.6736	1.6737	1.6742	
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	305.0281	304.6231	305.4743	305.2021	305.6731	305.4955	
18	703 SKK	100 словацьких крон	13.0598	13.0737	13.1716	13.0715	13.1080	13.0691	
19	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0345	0.0345	0.0338	0.0334	0.0326	0.0325	
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	23.1217	23.1043	23.3708	23.2090	23.2680	23.1691	
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.5769	0.5736	0.5736	0.5736	0.5736	0.5736	
23	203 CZK	100 чеських крон	17.4473	17.4186	17.5246	17.4842	17.5070	17.4863	
24	752 SEK	100 шведських крон	59.7481	59.6412	60.4264	60.0600	60.2072	60.0984	
25	756 CHF	100 швейцарських франків	368.9955	368.6207	373.0096	372.3287	374.2432	373.9964	
26	392 JPY	1000 японських єн	43.7838	44.0353	44.1734	43.9039	44.2161	44.1672	
27	978 EUR	100 євро	544.9326	544.4528	549.5177	545.9456	547.7050	546.7453	
28	960 XDR	100 СПЗ	715.2190	715.6558	718.4710	716.6650	718.2967	717.4654	

щодо іноземних валют, України щоденно (за грудень 2002 року)

Офіційний курс									
06.12.2002 р.	07.12.2002 р.	08.12.2002 р.	09.12.2002 р.	10.12.2002 р.	11.12.2002 р.	12.12.2002 р.	13.12.2002 р.	14.12.2002 р.	15.12.2002 р.
299.0345	298.9129	298.9129	298.9129	300.1664	300.3834	298.9263	301.7875	301.9017	301.9017
837.0053	836.5531	836.5531	836.5531	841.7148	840.1932	837.8428	841.1793	845.5122	845.5122
10.9006	10.8940	10.8940	10.8940	10.8962	10.8940	10.8984	10.8917	10.8895	10.8895
0.0279	0.0279	0.0279	0.0279	0.0278	0.0278	0.0278	0.0278	0.0278	0.0278
71.7266	71.8372	71.8372	71.8372	72.4559	72.5793	72.2722	72.9082	73.3857	73.3857
533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500
34.0438	34.0949	34.0949	34.0949	34.3914	34.4527	34.3028	34.6061	34.8275	34.8275
6.2616	6.2533	6.2533	6.2533	6.3143	6.3115	6.2936	6.4026	6.4170	6.4170
341.9375	342.1653	342.1653	342.1653	341.6127	341.8747	342.0137	343.2438	342.8974	342.8974
3.4508	3.4508	3.4508	3.4508	3.4397	3.4397	3.4397	3.4397	3.4397	3.4397
882.6987	882.6987	882.6987	882.6987	882.6987	888.5833	887.1048	888.5833	891.5552	891.5552
154.5945	154.5945	154.5945	154.5945	155.9328	155.8873	155.8007	156.3031	157.6667	157.6667
38.1208	38.1841	38.1841	38.1841	38.1459	38.1814	38.1759	38.1759	38.1604	38.1604
73.2243	73.4402	73.4402	73.4402	73.6328	73.5628	73.0831	73.8197	74.3479	74.3479
133.2775	133.6347	133.6347	133.6347	134.7697	135.0540	135.1945	136.2867	137.0796	137.0796
1.6735	1.6734	1.6734	1.6734	1.6734	1.6735	1.6734	1.6734	1.6734	1.6734
300.3158	300.5126	300.5126	300.5126	302.1383	302.1681	302.6173	303.4279	305.0281	305.0281
12.7883	12.7980	12.7980	12.7980	12.8935	12.9186	12.8513	12.9783	13.0598	13.0598
0.0344	0.0344	0.0344	0.0344	0.0340	0.0344	0.0340	0.0343	0.0345	0.0345
10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529
22.5564	22.5492	22.5492	22.5492	22.7665	22.7926	22.7367	22.9513	23.1217	23.1217
0.5778	0.5778	0.5778	0.5778	0.5769	0.5769	0.5769	0.5769	0.5769	0.5769
17.2424	17.2004	17.2004	17.2004	17.3137	17.3144	17.2857	17.3642	17.4473	17.4473
58.8053	58.9307	58.9307	58.9307	59.3578	59.1765	59.1788	59.4561	59.7481	59.7481
361.6963	362.4855	362.4855	362.4855	365.1410	365.8170	364.1263	366.6489	368.9955	368.9955
42.5523	42.6708	42.6708	42.6708	43.5187	43.2431	43.2213	43.4739	43.7838	43.7838
532.6702	533.4699	533.4699	533.4699	538.1083	539.0680	536.7221	541.4671	544.9326	544.9326
706.2431	707.0130	707.0130	707.0130	711.0715	711.3978	709.8039	711.7625	715.2190	715.2190
22.12.2002 р.	23.12.2002 р.	24.12.2002 р.	25.12.2002 р.	26.12.2002 р.	27.12.2002 р.	28.12.2002 р.	29.12.2002 р.	30.12.2002 р.	31.12.2002 р.
301.3201	301.3201	299.7183	300.5866	300.5866	300.6373	299.9511	299.9511	299.9511	299.9511
854.4231	854.4231	850.4264	848.8190	848.8190	848.9623	853.8423	853.8423	853.8423	853.8423
10.8917	10.8917	10.8984	10.8962	10.8940	10.8958	10.8958	10.8980	10.8980	10.8980
0.0277	0.0277	0.0277	0.0277	0.0277	0.0277	0.0276	0.0276	0.0276	0.0276
73.6347	73.6347	73.8137	73.9192	73.9192	73.9317	74.5001	74.5001	74.5001	74.5001
533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.1500	533.2400	533.2400	533.2400	533.2400	533.2400
34.9434	34.9434	35.0354	35.0831	35.0831	35.0890	35.3617	35.3617	35.3617	35.3617
6.4505	6.4505	6.4866	6.4817	6.4817	6.4827	6.5246	6.5246	6.5246	6.5246
343.8866	343.8866	343.4312	343.5974	343.5974	343.6554	339.9839	339.9839	339.9839	339.9839
3.4308	3.4308	3.4308	3.4308	3.4308	3.4314	3.4314	3.4314	3.4314	3.4314
896.0504	896.0504	897.5589	897.5589	897.5589	897.7104	897.7104	897.7104	897.7104	897.7104
158.5482	158.5482	159.0733	158.5623	158.5623	158.5891	158.5891	158.5891	158.5891	158.5891
38.1421	38.1421	38.1636	38.2694	38.3379	38.3444	38.3444	38.3444	38.5478	38.5478
75.0302	75.0302	75.2020	75.4410	75.4410	75.4537	75.7309	75.7309	75.7309	75.7309
137.3387	137.3387	137.6484	137.9467	137.9467	137.9700	138.5997	138.5997	138.5997	138.5997
1.6742	1.6742	1.6768	1.6770	1.6770	1.6773	1.6777	1.6777	1.6777	1.6777
305.4955	305.4955	306.4882	306.2891	306.2891	306.3408	306.5487	306.5487	306.5487	306.5487
13.0691	13.0691	13.1066	13.1355	13.1355	13.1377	13.2366	13.2366	13.2366	13.2366
0.0325	0.0325	0.0322	0.0317	0.0317	0.0317	0.0322	0.0322	0.0322	0.0322
10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2529	10.2546	10.2546	10.2546	10.2546	10.2546
23.1691	23.1691	23.2528	23.2983	23.2983	23.3022	23.4713	23.4713	23.4713	23.4713
0.5736	0.5736	0.5736	0.5736	0.5736	0.5737	0.5737	0.5737	0.5497	0.5497
17.4863	17.4863	17.4804	17.5641	17.5641	17.5671	17.6544	17.6544	17.6544	17.6544
60.0984	60.0984	59.9896	60.1068	60.1068	60.1169	60.4358	60.4358	60.4358	60.4358
373.9964	373.9964	375.9841	377.5837	377.5837	377.6475	379.8241	379.8241	379.8241	379.8241
44.1672	44.1672	44.4414	44.3473	44.3473	44.3548	44.4588	44.4588	44.4588	44.4588
546.7453	546.7453	548.1848	548.9312	548.9312	549.0239	553.2898	553.2898	553.2898	553.2898
717.4654	717.4654	718.6928	717.9543	717.9543	718.0755	720.6365	720.6365	720.6365	724.9521

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо євро, долара США та російського рубля у 2002 р., встановлений Національним банком України

ЄВРО

За 100 EUR

Число	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
01	466.9568	459.5748	460.4149	464.2913	479.8562	500.2896	523.5013	521.3361	524.0301	525.4887	525.7907	529.2282
02	466.9568	459.3087	461.9051	464.3698	479.8562	500.2896	528.2439	520.1104	524.0301	525.5420	531.6541	529.2282
03	478.8784	459.3087	461.9051	467.8281	479.8562	500.2896	524.2473	526.1322	523.3906	524.1563	531.6541	526.2428
04	478.7725	459.3087	461.9051	468.9886	479.8562	496.3456	521.1566	526.1322	528.1336	527.0876	531.6541	531.3906
05	474.8306	459.9300	460.4641	469.7878	479.8562	502.8478	521.6895	526.1322	530.1055	525.7552	530.0550	534.1097
06	474.8306	462.0051	462.1863	468.0829	479.8562	499.4649	518.2258	524.1703	531.5977	525.7552	534.3193	532.6702
07	474.8306	460.9768	463.7398	468.0829	479.8562	500.2644	518.2258	516.3268	528.5600	525.7552	530.6413	533.4699
08	474.8306	460.9768	466.4902	468.0829	486.0887	503.7443	518.2258	516.8064	528.5600	522.7174	533.7330	533.4699
09	473.1481	465.0204	466.4902	467.7445	484.1178	503.7443	523.7145	516.2202	528.5600	522.2910	538.7435	533.4699
10	473.8300	465.0204	466.4902	466.9452	484.1178	503.7443	529.1498	518.4584	521.9223	523.0371	538.7435	538.1083
11	473.1570	465.0204	466.4902	468.8102	485.7159	504.1174	527.4446	518.4584	520.1494	526.2881	538.7435	539.0680
12	473.7148	467.8936	465.2310	468.5707	485.7159	501.8790	524.1408	518.4584	519.5632	525.3288	539.7563	536.7221
13	473.7148	465.7121	464.7615	469.0502	485.7159	503.7443	526.1124	521.1762	520.0188	525.3288	537.3576	541.4671
14	473.7148	464.5416	464.8147	469.0502	485.7159	501.8790	526.1124	522.1887	522.8436	525.3288	536.6647	544.9326
15	474.2112	462.5198	468.4869	469.0502	482.7327	505.1300	526.1124	525.2795	522.8436	526.1815	538.1039	544.9326
16	474.0259	463.1495	471.1478	468.9794	481.0552	505.1300	534.1589	521.0163	522.8436	522.8240	534.5858	544.9326
17	468.4913	463.1495	471.1478	469.0238	486.1267	505.1300	539.6476	523.5743	516.0845	523.5168	534.5858	544.4528
18	469.1179	463.1495	471.1478	473.1175	487.6643	502.3587	536.2904	523.5743	514.2435	520.3191	534.5858	549.5177
19	468.5158	463.6816	467.9014	473.9434	487.6643	505.4024	535.9707	523.5743	518.2939	518.8268	536.5048	545.9456
20	468.5158	462.5535	469.8617	473.4461	487.6643	509.5057	540.6600	522.1887	523.0371	518.8268	539.7030	547.7050
21	468.5158	465.2675	469.1163	473.4461	490.3286	511.1385	540.6600	521.8353	521.7581	518.8268	534.0528	546.7453
22	470.1112	463.0324	469.2760	473.4461	490.9147	513.4832	540.6600	520.2365	521.7581	519.5197	534.8523	546.7453
23	469.8443	465.4804	468.1051	473.2152	493.4469	513.4832	537.4628	520.6628	521.7581	520.5856	534.3193	546.7453
24	471.2278	465.4804	468.1051	472.6824	490.9423	513.4832	528.0841	516.8016	523.9431	520.9782	534.3193	548.1848
25	466.4570	465.4804	468.1051	473.7124	489.6101	513.4832	528.3505	516.8016	523.7833	519.0159	534.3193	548.9312
26	460.9236	464.2913	466.1715	477.8145	489.6101	517.5331	533.6260	516.8016	520.7454	520.3484	527.9761	548.9312
27	460.9236	462.0387	465.0268	477.9211	489.6101	528.4571	533.3063	516.8016	522.0778	520.3484	528.2426	549.0239
28	460.9236	460.2565	465.4884	477.9211	489.7167	523.5013	533.3063	520.8565	521.1718	520.3484	529.1488	553.2898
29	456.4011		464.3000	477.9211	493.2452	523.5013	533.3063	523.6275	521.1718	519.4280	529.5219	553.2898
30	458.8830		464.2913	481.4543	496.7094	523.5013	523.3611	524.5630	521.1718	523.4256	529.2282	553.2898
31	459.8408		464.2913		499.6219		524.1072	524.0301		523.6922		553.2898

ДОЛАР США

За 100 USD

Число	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
01	529.8500	532.1000	532.2100	532.2000	532.7000	532.9600	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0400	533.1200
02	529.8500	532.1000	532.2100	532.2900	532.7000	532.9600	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0400	533.1200
03	529.8500	532.1000	532.2100	532.4700	532.7000	532.9600	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0400	533.1200
04	529.8500	532.1000	532.2100	532.7600	532.7000	532.9600	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0400	533.1500
05	530.3000	532.0800	532.3900	532.7600	532.7000	532.9600	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0400	533.1500
06	530.3000	532.0800	532.3500	532.7600	532.7000	532.9900	532.8800	532.9100	532.9300	532.9500	533.0400	533.1500
07	530.3000	532.0600	532.3000	532.7600	532.7000	532.9900	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0400	533.1500
08	530.3000	532.0600	532.2800	532.7600	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0400	533.1500
09	531.0900	532.0600	532.2800	532.8600	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0400	533.1500
10	531.1400	532.0600	532.2800	532.8600	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9000	532.9500	533.0400	533.1500
11	531.1000	532.0600	532.2800	532.8600	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9400	532.9500	533.0400	533.1500
12	531.1300	532.0600	532.2400	532.8300	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9400	532.9500	533.0400	533.1500
13	531.1300	532.0600	532.1900	532.8300	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9700	532.9500	533.0400	533.1500
14	531.1300	532.0600	532.1900	532.8300	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9700	532.9500	533.0400	533.1500
15	531.2100	532.0600	532.1900	532.8300	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9700	532.9500	533.0400	533.1500
16	531.3000	532.0500	532.1900	532.8100	532.7300	532.9500	532.8800	532.9000	532.9700	532.9500	533.0400	533.1500
17	531.3500	532.0500	532.1900	532.8000	532.8000	532.9500	532.8800	32.9000	532.9800	532.9500	533.0400	533.1500
18	531.9400	532.0500	532.1900	532.7900	532.8500	532.9500	532.8800	32.9000	532.9500	532.9500	533.0400	533.1500
19	531.8000	532.0500	532.1900	532.8200	532.8500	532.9000	532.8800	32.9000	532.9500	532.9500	533.0400	533.1500
20	531.8000	532.1600	532.1800	532.8000	532.8500	532.9000	532.8800	532.9000	532.9500	532.9500	533.0400	533.1500
21	531.8000	532.1600	532.2400	532.8000	532.8500	532.8800	532.8800	532.9200	532.9500	532.9500	533.0400	533.1500
22	531.8000	532.1600	532.2400	532.8000	532.8500	532.8800	532.8800	532.9200	532.9500	532.9500	533.0400	533.1500

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

23	532.1000	532.1600	532.2400	532.7800	532.8800	532.8800	532.8800	532.9200	532.9500	532.9500	533.0400	533.1500
24	532.1000	532.1600	532.2400	532.7800	532.8800	532.8800	532.8800	532.9500	532.9500	532.9700	533.0400	533.1500
25	532.0600	532.1600	532.2400	532.7400	532.8800	532.8800	532.8800	532.9500	532.9500	532.9800	533.0400	533.1500
26	532.0600	532.2000	532.2200	532.7400	532.8800	532.8800	532.8800	532.9500	532.9500	532.9800	533.0400	533.1500
27	532.0600	532.1800	532.2500	532.7400	532.8800	532.8800	532.8800	532.9500	532.9500	532.9800	533.0400	533.2400
28	532.0600	532.1500	532.2300	532.7400	532.8800	532.8800	532.8800	532.9000	532.9500	532.9800	533.0400	533.2400
29	532.0600		532.2100	532.7400	532.9500	532.8800	532.8800	532.9000	532.9500	533.0200	533.0400	533.2400
30	532.1000		532.2000	532.7000	532.9500	532.8800	532.9000	532.9300	532.9500	533.0200	533.1200	533.2400
31	532.1000		532.2000		532.9300		532.9000	532.9300		533.0200		533.2400

РОСІЙСЬКИЙ РУБЛЬ

3а 10 RUR

Число	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
01	1.7581	1.7341	1.7201	1.7102	1.7076	1.7024	1.6950	1.6941	1.6882	1.6821	1.6778	1.6742
02	1.7581	1.7342	1.7199	1.7075	1.7076	1.7024	1.6917	1.6905	1.6882	1.6817	1.6781	1.6742
03	1.7581	1.7342	1.7199	1.7081	1.7076	1.7024	1.6910	1.6891	1.6882	1.6813	1.6781	1.6736
04	1.7581	1.7342	1.7199	1.7079	1.7076	1.7020	1.6910	1.6891	1.6862	1.6822	1.6781	1.6735
05	1.7596	1.7315	1.7177	1.7084	1.7076	1.7013	1.6910	1.6891	1.6859	1.6823	1.6776	1.6734
06	1.7596	1.7318	1.7178	1.7085	1.7076	1.7000	1.6908	1.6896	1.6859	1.6823	1.6767	1.6735
07	1.7596	1.7313	1.7174	1.7085	1.7076	1.6978	1.6908	1.6900	1.6858	1.6823	1.6775	1.6734
08	1.7596	1.7318	1.7173	1.7085	1.7076	1.6975	1.6908	1.6888	1.6858	1.6823	1.6775	1.6734
09	1.7622	1.7295	1.7173	1.7085	1.7067	1.6975	1.6901	1.6886	1.6858	1.6823	1.6775	1.6734
10	1.7372	1.7295	1.7173	1.7098	1.7067	1.6975	1.6888	1.6873	1.6850	1.6823	1.6775	1.6734
11	1.7413	1.7295	1.7173	1.7096	1.7067	1.6970	1.6891	1.6873	1.6849	1.6829	1.6775	1.6735
12	1.7448	1.7266	1.7134	1.7079	1.7067	1.6977	1.6893	1.6873	1.6843	1.6828	1.6775	1.6734
13	1.7448	1.7251	1.7137	1.7092	1.7067	1.6977	1.6887	1.6885	1.6840	1.6828	1.6750	1.6734
14	1.7448	1.7250	1.7126	1.7092	1.7048	1.6975	1.6887	1.6900	1.6844	1.6828	1.6754	1.6734
15	1.7446	1.7259	1.7154	1.7092	1.7049	1.6975	1.6887	1.6896	1.6844	1.6828	1.6752	1.6734
16	1.7434	1.7263	1.7128	1.7103	1.7049	1.6975	1.6920	1.6885	1.6844	1.6825	1.6750	1.6734
17	1.7434	1.7263	1.7128	1.7104	1.7047	1.6975	1.6929	1.6882	1.6851	1.6825	1.6750	1.6738
18	1.7395	1.7263	1.7128	1.7103	1.7048	1.6978	1.6896	1.6882	1.6852	1.6825	1.6750	1.6735
19	1.7391	1.7263	1.7106	1.7097	1.7048	1.6965	1.6896	1.6882	1.6852	1.6827	1.6750	1.6736
20	1.7391	1.7225	1.7098	1.7093	1.7048	1.6953	1.6899	1.6888	1.6843	1.6827	1.6750	1.6737
21	1.7391	1.7231	1.7096	1.7093	1.7048	1.6951	1.6899	1.6883	1.6845	1.6827	1.6750	1.6742
22	1.7391	1.7245	1.7099	1.7093	1.7048	1.6942	1.6899	1.6879	1.6845	1.6814	1.6749	1.6742
23	1.7413	1.7255	1.7105	1.7103	1.7044	1.6942	1.6914	1.6880	1.6845	1.6798	1.6751	1.6742
24	1.7412	1.7255	1.7105	1.7104	1.7039	1.6942	1.6916	1.6880	1.6848	1.6805	1.6751	1.6768
25	1.7423	1.7255	1.7105	1.7098	1.7033	1.6942	1.6915	1.6880	1.6847	1.6807	1.6751	1.6770
26	1.7390	1.7256	1.7085	1.7087	1.7033	1.6930	1.6899	1.6880	1.6845	1.6797	1.6740	1.6770
27	1.7390	1.7225	1.7095	1.7076	1.7033	1.6938	1.6913	1.6880	1.6847	1.6797	1.6742	1.6773
28	1.7390	1.7206	1.7105	1.7076	1.7033	1.6950	1.6913	1.6888	1.6846	1.6797	1.6741	1.6777
29	1.7352		1.7130	1.7076	1.7025	1.6950	1.6913	1.6877	1.6846	1.6793	1.6741	1.6777
30	1.7358		1.7102	1.7076	1.7023	1.6950	1.6934	1.6879	1.6846	1.6816	1.6742	1.6777
31	1.7341		1.7102		1.7023		1.6950	1.6882		1.6793		1.6777

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за грудень 2002 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	272.5432	18	484 MXN	100 мексиканських песо	52.5836
2	986 BRL	100 бразильських реалів	149.1856	19	496 MNT	10000 монгольських тугриків	47.4657
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	90.9920	20	554 NZD	100 новозеландських доларів	263.4831
4	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	4.4133	21	586 PKR	100 пакистанських рупій	9.1095
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.4658	22	604 PEN	100 перуанських нових сол	149.1021
6	981 GEL	100 грузинських ларі	243.9542	23	408 KPW	100 північнокорейських вон	242.2909
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	68.3510	24	642 ROL	10000 румунських леїв	1.5887
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	115.0653	25	682 SAR	100 саудівських ріялів	142.1364
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	113.8488	26	760 SYP	100 сирійських фунтів	10.3352
10	356 INR	1000 індійських рупій	110.6581	27	705 SIT	100 словенських толарів	2.3046
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.6674	28	901 TWD	100 нових тайваньських доларів	15.3408
12	368 IQD	100 іракських динарів	1713.9550	29	972 TJS	100 таджицьких сомоні	180.5263
13	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.5846	30	952 XOF	1000 франків КФА ВСЕАО	8.1188
14	414 KWD	100 кувейтських динарів	1766.7882	31	152 CLP	1000 чилійських песо	7.5118
15	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.5248	32	191 HRK	100 хорватських кун	71.6365
16	434 LYD	100 лівійських динарів	433.5421	33	156 CNY	100 юанів Женьмінбі (Китай)	64.3978
17	470 MTL	100 мальтійських лір	1276.8795	34	255	100 доларів США за розр. із Індією	426.4320

* Курс встановлено з 01.12.2002 року. На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Погія/

Вікно в Європу

Вийшли друком перші номери “Журналу європейської економіки”, започаткованого Тернопільською академією народного господарства.

Вступ до Європейського Союзу, зазначено у Посланні Президента України “Європейський вибір”, — основне геополітичне завдання нашої держави. Звісно, стандарти, традиції і проблеми в Україні та більшості європейських країн помітно різняться. А проте і між країнами ЄС існують значні розбіжності. Так, при середньому розмірі ВВП на душу населення в 21 854 євро максимальне значення цього параметра (40 090) суттєво перевищує мінімальне (14 448). Те ж стосується і темпів інфляції: у Греції та Іспанії вони становлять 4%, а в Німеччині — лише 1% (неофіційна величина “таргету” дорівнює 2.0%).

Власне, для того, щоб український читач міг скласти повніше і чіткіше уявлення про реальний стан і тенденції розвитку економіки ЄС, Тернопільська академія народного господарства й започаткувала унікальний проект. “Журнал європейської економіки” — не з тих, на чиїх сторінках іноземні експерти аналізують на-

шу економіку (хоча й це, без сумніву, дуже корисно), а джерело інформації про сучасне економічне життя європейського континенту.

“Незважаючи на тимчасові труднощі, ми приречені бути цивілізованою європейською країною... Тому на видання, яке ви започатковуєте, покладається висока і благородна місія — сприяти швидкому входженню України до світового економічного простору”, — мовиться у напутньому слові Президента Леоніда Кучми. Щоб виправдати ці сподівання, видання має все необхідне, зокрема міцний науковий потенціал. Зауважимо хоча б склад редакційної колегії й авторського колективу перших номерів журналу: Л.Бальцерович (Варшава), Б.Гаврилишин (Женева), В.Геєць (Київ), С.Гомулка (Лондон), П.Ван дер Гук (Роттердам), Кіюші Абе (Токіо), О.Устенко (Тернопіль) — цими іменами може пишатися будь-яке столичне видання. Скільки сил та енергії знадобилося головному реда-

ктору часопису — професору Є.Савельєву, щоб залучити до проекту фахівців такого рівня (та ще й без звичної для подібних проектів спонсорської підтримки)!

Читачі нового видання мають змогу отримувати інформацію, так би мовити, з перших рук. Скажімо, про закономірності і результати трансформаційних процесів у постсоціалістичних країнах розповідають президент Національного банку Польщі Л.Бальцерович та професор Лондонської школи економіки С.Гомулка, про досвід членства в Європейському Союзі — грецький професор із Західної Македонії (Касторія) Н. Цоуніс, про сучасні тенденції розвитку європейського фондового ринку — доктор економічних наук, професор Тернопільської академії народного господарства Олександр Шаров.

Утім, на сторінках журналу виступає не лише поважна автура. Поряд зі статтями знаних учених, життєписами видатних економістів — лауреатів Нобелівської премії, тут публікують власні дослідницькі розвідки і представники молодшої наукової генерації, котрі із часом — хто знає? — може, теж стануть знаменитими й шанованими — докторами, професорами, лауреатами. До речі, стосовно подальшого зростання: “Журнал європейської економіки” кваліфіковано ВАК України як наукове видання.

□

Ринок державних цінних паперів України у грудні 2002 року

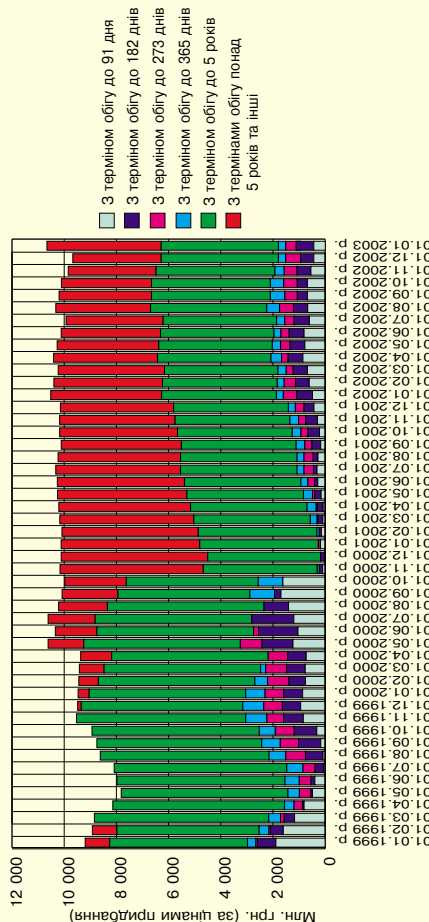
Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішніх державних позик, проведених у грудні 2002 року									
Номер аукціону	Дата проведення розрахунку за придбані облігації	Пропозиція			Результати аукціону				
		Встановлені обмеження на загальний обсяг розміщення облігацій, шт.	Номинал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.	Термін погашення облігацій	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. грн.	Встановлений рівень доходності облігацій, %	Середнєзаявлений рівень доходності облігацій, %
130	09.12.2002 р.	—	1 000	22.23	27.02.2008 р.	133 500	133 153.0650	9.00	8.89
131	09.12.2002 р.	—	1 000	22.03	28.05.2008 р.	80 000	79 758.7000	9.00	8.81
132	09.12.2002 р.	—	1 000	22.23	27.02.2008 р.	137 500	137 289.0000	9.00	8.89
133	09.12.2002 р.	—	1 000	22.08	28.05.2008 р.	80 000	79 876.3600	9.00	8.83
134	11.12.2002 р.	—	1 000	22.50	05.03.2008 р.	198 000	197 172.3600	9.00	9.00
135	11.12.2002 р.	—	1 000	22.50	04.06.2008 р.	116 000	115 496.5600	9.00	9.00
136	11.12.2002 р.	—	1 000	22.50	05.03.2008 р.	3 000	2 991.1200	9.00	9.00
137	11.12.2002 р.	—	1 000	—	04.06.2008 р.	—	—	—	—
138	13.12.2002 р.	—	1 000	22.50	12.03.2008 р.	67 000	66 637.5300	9.00	9.00
139	13.12.2002 р.	—	1 000	—	11.06.2008 р.	—	—	—	—
140	13.12.2002 р.	—	1 000	22.50	12.03.2008 р.	18 000	17 924.4000	9.00	9.00
141	13.12.2002 р.	—	1 000	—	11.06.2008 р.	—	—	—	—
142	18.12.2002 р.	—	1 000	—	11.06.2008 р.	—	—	—	—
143	18.12.2002 р.	—	1 000	22.50	11.06.2008 р.	242 000	240 949.7200	9.00	9.00
144	18.12.2002 р.	—	1 000	22.50	11.06.2008 р.	3 000	2 990.8800	9.00	9.00
145	20.12.2002 р.	—	1 000	—	18.06.2008 р.	—	—	—	—
146	20.12.2002 р.	—	1 000	22.50	18.06.2008 р.	2 000	1 988.8600	9.00	9.00
147	20.12.2002 р.	—	1 000	22.50	18.06.2008 р.	203 000	202 133.1900	9.00	9.00
148	25.12.2002 р.	—	1 000	—	25.06.2008 р.	—	—	—	—
149	25.12.2002 р.	—	1 000	22.50	25.06.2008 р.	25 000	24 848.5000	9.00	9.00
150	25.12.2002 р.	—	1 000	—	25.06.2008 р.	—	—	—	—
151	27.12.2002 р.	200 000	1 000	22.50	02.07.2008 р.	5 000	4 966.8000	9.00	9.00
152	27.12.2002 р.	200 000	1 000	—	02.07.2008 р.	—	—	—	—
153	28.12.2002 р.	200 000	1 000	—	02.07.2008 р.	—	—	—	—
154	28.12.2002 р.	200 000	1 000	—	02.07.2008 р.	—	—	—	—
Разом		x	x	x		1 313 000	1 308 177.0450	x	x

Обсяг розміщення облігацій внутрішніх державних позик за січень — грудень 2002 року*

Період	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до держбюджету, тис. грн.
Січень	52 238	49 878.43
Лютий	30 950	29 352.71
Березень	315 162	300 004.03
I квартал	398 350	379 235.17
Квітень	165 000	155 534.35
Травень	115 000	109 711.24
Червень	114 000	104 350.93
II квартал	394 000	369 596.52
I півріччя	792 350	748 831.69
Липень	644 314	597 008.87
Серпень	191 256	187 803.33
Вересень	0	0.00
III квартал	835 570	784 812.20
Жовтень	4 000	3 860.95
Листопад	3 000	2 948.65
Грудень	1 313 000	1 308 177.05
IV квартал	1 320 000	1 314 986.65
Усього з початку року	2 947 920	2 848 630.54

*За станом на 01.01.2003 р.

Обсяг облігацій внутрішніх державних позик, що перебувають в обігу (на 1 січня 2003 року)

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Михайло Богомазов

Начальник управління активно-пасивних операцій п'ятої київської філії АППБ "Аваль".
Здобувач наукового ступеня
Київського національного торговельно-економічного університету.

Методика розрахунку суттєвості й побудови вибірки при аудиті кредитних операцій

Аудит не був би економічно виправданим, якби перевірки підлягала кожна операція. Для мінімізації витрат прийнято застосовувати вибіркиму перевірку з урахуванням встановленого рівня суттєвості, починаючи з якого вірогідні помилки впливатимуть на процес прийняття рішень. Статтю присвячено визначенню рівня суттєвості й побудови вибірки на прикладі кредитних операцій у банку.

Поняття вибірки прийшло в аудит зі статистики, де цей термін означає сукупність обмеженого числа спостережень випадкової величини. Число спостережень називається обсягом вибірки.

У національних нормативах аудиту, затверджених рішенням Аудиторської палати України № 73 від 18.12.1998 р., а саме в нормативі № 17, використовується поняття "аудиторська вибірка", що означає "використання аудиторських процедур стосовно менш ніж 100% бухгалтерських проводок або показників фінансової звітності, котрі дають змогу аудитору отримати докази і, оцінивши окремі характеристики відібраних даних, поширити дієвість цих доказів на всю сукупність даних".

Аудитори не повинні встановлювати достовірність звітності з абсолютною точністю, але зобов'язані це зробити стосовно всіх суттєвих аспектів. Тому при складанні плану аудиту необхідно визначитися, чи перевірятимуться 100% об'єктів сукупності, чи для збору необхідних аудиторських доказів і формування думки про цю сукупність в усіх суттєвих аспектах буде достатньо перевірити меншу кількість об'єктів.

Сукупний розмір вибірки залежить від ризику вибірки і визначається величиною помилки, яку аудитори вважають припустимою, тобто від рівня суттєвості. Чим менша ця величина, тим більшим має бути обсяг вибірки.

Згідно з нормативом № 11 "інформація є суттєвою, якщо її відсутність або перекручення може впливати на економічні рішення користувачів, які приймаються на підставі даних фінансової звітності". Причому оцінку, що саме є суттєвим, а що — ні, дає аудитор.

Визначаючи загальний рівень суттєвості, аудитор повинен брати за основу базові показники бухгалтерської звітності (найважливіші показники, що характеризують результати діяльності банку, — наприклад, прибуток, валюта балансу, власний капітал, а також залишки за деякими рахунками тощо). Огляд доцільно почати з процедури вивчення об'ємних показників кредитних операцій, зіставити залишки на кінець звітного періоду із залишками на початок періоду за рахунками позичкової заборгованості, в тому числі простроченої, безнадійних кредитів, списаних із балансу і сформованих резервів. Причому динаміка зазначених показників аналізується як протягом звітного періоду, так і шляхом зіставлення з даними попередніх періодів.

Процес визначення рівня суттєвості має якісний і кількісний аспекти. Аудитор повинен визначити суттєві або несуттєві відхилення процедури кредитування від вимог, встановлених на внутрібанківському чи законодавчому рівні. Отже, цей процес є суб'єктивним, заснованим на понятті "аудиторське судження", яке не має чіткого нормативного визначення. Багато залежить від знань аудитора, його професійної інтуїції, підходів до аналізу інформації та багатьох інших факторів.

У міжнародній аудиторській практиці немає чітких поглядів на визначення рівня суттєвості. За загальноприйнятими рекомендаціями відхилення до 5% від валюти балансу або прибутку можуть бути визнані несуттєвими; понад 10% — суттєвими, а в межах 5—10% — аудитору надається право робити висновок¹. Межа сут-

тєвості може також коливатися від 1 до 5% залежно від значення валюти балансу (чим більший цей показник, тим менша у процентному відношенні межа суттєвості).

Для розрахунку рівня суттєвості вибирається базова величина і відсоток від неї, що відповідатиме величині максимально допустимої помилки. В аудиті комерційних банків для визначення рівня суттєвості доцільно вибрати як базову величину загальну вартість активів.

З огляду на особливості банківського аудиту аудитор, який оцінює рівень суттєвості, повинен пам'ятати, що:

♦ через високе співвідношення позикових і власних коштів банку відносно незначна помилка може істотно впливати на доходи та власний капітал, хоча мало позначатиметься на балансі;

♦ у зв'язку з тим, що чистий прибуток банку значно менший від величини його активів, грошових або позабалансових зобов'язань, помилки стосовно активів можуть мати менше значення, ніж помилки стосовно доходів банку.

Якщо для нефінансового підприємства нормальним вважається співвідношення власного капіталу і позикового як 1:1, то для комерційних банків норматив платоспроможності передбачає мінімальне значення регулятивного капіталу 8% від активів, зважених на ризик.

Таким чином, якщо для підприємств прийнятною межею суттєвості може вважатися 5—10% від валюти балансу (при власному капіталі 50%), то для банків ця межа повинна бути

¹ Петренко С. Методика розрахунку суттєвості відхилень у процесі аудиту фінансової звітності // Бухгалтерський облік та аудит. — 2001. — № 5. — С. 51—55.

зменшена пропорційно до питомої ваги капіталу. Для великих банків України норматив платоспроможності коливається в середньому від 10 до 15%. У цьому випадку для комерційних банків прийнятна межа суттєвості у відношенні до валюти балансу становитиме 1–2% (або 10–20% від капіталу банку).

Всі менші, ніж 1%, значення є несуттєвими, всі більші, ніж 2%, — суттєвими. Віднесення до категорії суттєвих значень від 1 до 2% є предметом професійного досвіду аудитора. За базову величину може бути вибрано і прибуток комерційного банку після оподаткування. У такому разі відсоток для розрахунку суттєвості пропонується встановити у розмірі 5–10% від суми прибутку.

Однак визначаючи суттєвість, аудитор повинен враховувати і якісні фактори. Кредитна операція, проведена всупереч законодавству та внутрібанківським нормам, є istotною не з огляду на величину, а внаслідок її неправомірності.

Можна запропонувати такі етапи аудиту банківських установ з метою визначення рівня суттєвості:

- проведення класифікації банку залежно від операцій, які він виконує;
- вибір системи визначення суттєвості залежно від виду банку, обсягу його операцій, співвідношення капіталу та активів;
- виділення великих статей балансу, які не враховуються при визначенні суттєвості, оскільки вірогідність недостовірного залишку на таких рахунках нескінченно мала, тому що дані рахунки контролюються контрагентами банку (це насамперед стосується кореспондентських, кредитних і депозитних рахунків у інших банках);
- оцінка структури активів банку та визначення питомої ваги окремих статей;
- оцінка структури доходів та витрат банку і виділення найзначущіших;
- розрахунок суттєвості за окремими статтями балансу та фінансової звітності;
- визначення обсягу та цілей аудиторських вибірок.

Причому ступінь суттєвості за тією чи іншою статтею можна оцінювати пропорційно до її питомої ваги у валюті балансу, а також з урахуванням впливу інформації про цю статтю на прийняття рішення. Тобто, розраховуючи суттєвість, зважають не тільки на кількісні показники структури ба-

лансу, а й на якісні характеристики статей. Так, відхилення по касі повинні бути мінімальні в абсолютному значенні; рахунки в інших банках контролюються контрагентами, і розбіжностей також не повинно бути.

Ризик невиявлення помилок полягає у тому, що аудиторські процедури підтвердження не завжди можуть виявити помилки у залишку за певним рахунком або певною категорією операцій, які можуть бути суттєвими

Таблиця 1. Приклад розрахунку межі суттєвості для комерційного банку

Назва статті активу	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсоток	Ступінь суттєвості, відсоток	Максимально допустиме відхилення (пропорційний підхід), тис. грн.	Максимально допустиме відхилення (з урахуванням якісних факторів), тис. грн.
Грошові кошти	2 000	2	2	40	10
Рахунки в інших банках	20 000	20	2	400	40
Кредити	50 000	50	2	1 000	500
Цінні папери	10 000	10	2	200	250
Нараховані доходи	5 000	5	2	100	100
Дебіторська заборгованість	3 000	3	2	60	100
Майно банку	10 000	10	2	200	1 000
Усього по балансу	100 000	100	2	2 000	2 000

Рішення аудитора щодо розподілу суттєвості ґрунтується на накопиченому досвіді та врахуванні результатів попередніх перевірок.

Процеси визначення обсягу вибірки і рівня суттєвості тісно пов'язані з оцінкою рівня ризику аудиту. Ризик аудиту — це ризик того, що аудитор, виявивши в документах бухгалтерської звітності суттєві перекручення, може висловити неадекватну думку.

Згідно з нормативом № 12 ризик аудиту має три складові, які наведемо нижче.

Властивий ризик — це здатність залишку за певним бухгалтерським рахунком чи за певною категорією операцій до суттєвих перекручень, або здатність до перекручень за цими показниками у комплексі з перекрученнями за іншими рахунками чи операціями, із припущенням, що до них не застосовувалися заходи внутрішнього контролю підприємства.

Ризик, пов'язаний із невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю, — це ризик неефективності внутрішнього контролю. Він полягає в тому, що система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю не завжди можуть функціонувати настільки ефективно, щоб помилки, які іноді трапляються у залишку за певним рахунком або у певній категорії операцій, персонал підприємства міг своєчасно попередити, виявити й виправити. Такі помилки можуть бути суттєвими як за окремим залишком, так і в сукупності з перекрученнями за іншими залишками чи операціями.

самі або у комплексі з перекрученнями за іншими рахунками.

Таким чином, аудиторський ризик формується на трьох етапах: обліку операції, контролю за її відображенням та в ході аудиторських процедур.

Ризик невиявлення поділяється на аналітичний і статистичний. *Аналітичний* ризик має такі складові: використання недостовірної або недостатньої інформації, брак професійних навиків у аудитора тощо. *Статистичний* ризик пов'язаний із наявністю помилок при визначенні обсягу вибірки, нерепрезентативністю її елементів, неправильно визначеною величиною допустимої помилки вибірки.

Властивий ризик і ризик контролю відрізняються від ризику невиявлення тим, що вони існують незалежно від факту проведення аудиту, тоді як на ризик невиявлення аудитор може впливати безпосередньо. Ризик невиявлення залежить від аудиторських процедур і може бути відкоригований в бік збільшення або зменшення діями аудитора, тобто цей ризик є функцією характеру, термінів і масштабів аудиторських процедур.

Встановивши допустимий рівень аудиторського ризику і величину суттєвості, аудитор може приступати до побудови вибірки. Грамотно побудована аудиторська вибірка є одним з основних компонентів, що формують основу якісного аудиту, оскільки дає змогу аудитору за значної економії робочого часу отримати достатній обсяг аудиторських доказів для кваліфікованого висновку про дос-

товірність бухгалтерської звітності в усіх суттєвих аспектах.

При розробці методики аудиторської вибірки для перевірки кредитних операцій використано базові принципи побудови аудиторської вибірки, викладені в нормативі № 17 “Вибіркова перевірка”, а також досвід проведення аудиторських перевірок. Запропоновану схему можна коригувати залежно від мети аудиту і встановлених аудитором рівнів ризиків: ризику вибірки, допустимої й очікуваної помилки та обсягу генеральної сукупності. Ризик вибірки полягає в тому, що думка аудитора, висловлена на основі вибіркового дослідження, може відрізнитися від думки, висловленої за підсумками перевірки всієї сукупності даних. Незалежно від того, як (довільно чи ні) будуть відібрані елементи, однаково можливо, що отримана вибірка не міститиме помилок пропорційно до їхньої кількості в генеральній сукупності. Інакше кажучи, ризик вибірки свідчить про ймовірність помилкового рішення, прийнятого на підставі даних вибірки, і притаманний як статистичним (які базуються на використанні теорії ймовірностей), так і нестатистичним методам вибіркової перевірки. Однак будуючи вибірку статистичним методом, ризик можна виміряти; нестатистичний метод дає змогу ризик врахувати, але виміряти його неможливо. Тому при нестатистичних методах ризик необхідно контролювати шляхом відповідного планування і процедур контролю якості проведеного аудиту.

Величина допустимої помилки (коефіцієнт допустимого відхилення) пов’язана зі встановленим аудитором рівнем суттєвості. Чим нижче встановлений аудитором рівень допустимої помилки, тим більшим повинен бути обсяг вибірки. У деяких випадках величина допустимої помилки може виражатися числом, що необхідно для статистичних розрахунків.

Визначаючи очікувану помилку (коефіцієнт очікуваного відхилення), аудитор повинен вивчити встановлені в попередніх перевірках рівні помилок, зміни у процедурах клієнта і докази, отримані при оцінці системи внутрішнього контролю. Очікувана помилка має бути меншою від допустимої, тобто обсяг вибірки повинен бути таким, щоб аудитор міг зробити висновок про те, що відхилення не перевищують допустимої помилки.

Оскільки кредити можуть бути різними як за сумою, так і за якісними ознаками (забезпеченість, процентна ставка, термін, категорія позики тощо), пропонуємо алгоритм побу-

дови аудиторської вибірки в аудиті кредитних операцій комерційного банку, заснований на нестатистичній вибірці, де за елемент сукупності взято окремий кредит.

1. Щоб скласти загальне уявлення про диверсифікацію кредитного портфеля за термінами і типами позичальників, обсяг кредитних операцій і ступінь забезпеченості наданих позичок, на попередньому етапі потрібно ознайомитися з даними балансового (синтетичного та аналітичного) і позабалансового обліку банку.

2. Для проведення стратифікації з метою зниження варіативності даних загальну сукупність наданих кредитів ділять на окремі групи: міжбанківські; надані підприємствам різних форм власності; надані фізичним особам-підприємцям; споживчі кредити.

3. У кожній групі виділяють так звані “великі” кредити, які визначають у відсотках до регулятивного капіталу банку. Згідно з Інструкцією НБУ “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” (затвердженою постановою

дані позабалансового обліку в розрізі кожного договору. Шляхом зіставлення даних балансового та позабалансового обліку аудитор виявляє бланкові кредити. Усі ці кредити повинні бути перевірені.

5. Суцільній перевірці підлягають також кредити, які: обліковуються на рахунках простроченої позичкової заборгованості; винесені у звітному періоді за баланс через неможливість стягнення; класифіковані самим банком як проблемні (за даними внутрішньої звітності); позички інсайдерам, керівництву банку, акціонерам і персоналу, пільгові кредити (критерій пільговості аудитор встановлює самостійно під час перевірки).

6. Для банків, які мають великий обсяг наданих кредитів незначного розміру (як правило, це споживчі кредити), обсяг вибірки може бути зменшений у разі, якщо аудитору надано необхідні докази точного дотримання внутрібанківських норм, а також звіти служби внутрішнього аудиту щодо моніторингу цих кредитів.

Таблиця 2. Основні критерії відбору кредитних справ для перевірки

Кредити, які підлягають обов’язковій (суцільній) перевірці	Кредити з підвищеним ризиком, які відбираються на розсуд аудитора
“Великі” кредити або кредити, що перевищують ліміт самостійного кредитування (для філій та дирекцій банку)	Кредити фізичним особам, пов’язаним із позичальниками — юридичними особами
Найбільші кредити інсайдерам, керівництву та співробітникам банку	Кредити в іноземній валюті
Кредити за пільговою ставкою	Діючі кредити позичальникам, які раніше затримували сплату процентів
Прострочені або списані з балансу кредити	Кредити для інвестиційної діяльності сільського господарства
Діючі кредити позичальникам, які раніше мали пролонговані або прострочені позики	Кредити без графіка погашення
Незабезпечені кредити	Пролонговані кредити. Кредити, класифіковані банком як “субстандартні” і нижче
Інші кредити позичальникам, які були відібрані раніше за критеріями 1—5	Кредити, забезпечені лише страхуванням або поручительством

Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р.) “великим” кредитом вважається сукупна сума вимог банку до позичальника (або групи пов’язаних позичальників) з урахуванням позабалансових зобов’язань, що перевищує 10% регулятивного капіталу банку. На підставі даних бухгалтерського обліку аудитор повинен з’ясувати: чи не перевищує сума кількох “невеликих” кредитів, наданих одному позичальнику або групі пов’язаних позичальників, установлену межу. Зобов’язання, які її перевищують, слід ретельно вивчити. Для філіалів банку такою межею може бути встановлений головним банком ліміт самостійного кредитування на одного позичальника.

4. Щоб оцінити ступінь забезпеченості кредитних вкладень, аналізують

7. Для вибору решти позичальників можуть застосовуватися статистичні методи випадкового або систематичного відбору. При випадковому відборі кожний кредит позначається номером. Подальший відбір здійснюється з використанням таблиці випадкових чисел. Якщо перевагу надано систематичному відбору, вибирають випадковий вихідний елемент, а потім відбирають кожний k -й елемент (крок вибірки), де

$$K = \frac{\text{Розмір сукупності}}{\text{Обсяг вибірки}}.$$

На практиці встановлено, що при такій побудові вибірки загальний обсяг відібраного кредитного портфеля становить 60—70% від сукупної суми непогашених кредитів.

У деяких випадках рекомендується застосовувати суб'єктивний відбір позичальників, щодо яких потрібен особливо ретельний аналіз із боку аудитора, наприклад, якщо зменшувалася процентна ставка; змінювалися терміни виплати відсотків; значні суми кредитів надавалися дрібним компаніям.

Оцінюючи результати вибірки, аудитор аналізує кожну помилку, яка потрапила до вибірки, екстраполює отримані результати на всю сукупність, що перевіряється, й оцінює ризики вибірки. Аналіз помилок, виявлених у ході вибіркового дослідження, передбачає виявлення їх суттєвості, причин і ступеня впливу на інші ділянки аудиту. Результати перевірки поширюються на всю сукупність у рамках проведеної стратифікації кредитів. Оцінка ризику вибірки передбачає порівняння помилки сукупності, отриманої шляхом поширення, з допустимою помилкою, і якщо перша перевищує другу, розширюють обсяг аудиторських процедур

або застосовують процедури, альтернативні проведенню.

Усі стадії проведення вибірки й аналізу її результатів необхідно відобразити у робочій документації аудитора.

Практика проведення перевірок кредитних операцій комерційних банків і подальший контроль їх результатів засвідчили, що запропонована схема побудови аудиторської вибірки дає змогу сформувати достатньо репрезентативну вибірку для одержання необхідного обсягу аудиторських доказів, а також висловлення професійної думки щодо стану кредитних операцій у банку, включаючи виявлення суттєвих помилок систематичного і випадкового характеру.

За результатами перевірки кредитного портфеля доцільно зробити упорядковані висновки за такими напрямками:

- рівень кредитного ризику (“системний”, “середній”, “високий”);
- рівень операційного ризику су-

проводження кредитних операцій (“низький”, “середній”, “високий”).

Кредитний ризик оцінюється як “середній”, коли менше половини перевірених кредитів викликають зауваження щодо позичальників (фінансовий стан, цільове використання коштів, обслуговування боргу) та якості застави; як “високий” — коли такі зауваження виникли щодо більшості перевірених справ.

Операційний ризик вважають “середнім”, якщо менше половини перевірених кредитних справ викликають зауваження в частині супроводження кредитних операцій (оформлення справ, облік, аналіз, перевірка застави, позичальників тощо); “високим” — якщо такі зауваження виникли щодо більшості перевірених справ.

Ризик можна визнати низьким, якщо зауважень мало і недоліки можна виправити в ході перевірки.

□

НОВІ КНИГИ

Рецензія

Актуальне дослідження з питань співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями

Минуло вже більше десяти років із дня вступу України до Міжнародного валютного фонду і Міжнародного банку реконструкції та розвитку. За час, що минув, держава набула значного досвіду співробітництва з міжнародними фінансовими установами, проте й досі не вищувають гострі суперечки з приводу характеру цього співробітництва та його наслідків для України. В монографії відомого економіста і політика Валерія Хорошковського подається науковий аналіз актуальних проблем співробітництва нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями. Висновки робляться не на основі емоцій, а спираючись на ретельний аналіз конкретних фактів. При цьому автор вважає пріоритетним забезпечення національних інтересів України.

Хорошковський В.І. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями: еволюція, теорія, практика: Монографія — К.: ІВЦ “Інтелект”, 2002. — 428 с.

Розгалужена інституціональна система, яка включає цілий ряд валютно-фінансових установ як на глобальному, так і на регіональному рівнях, — характерна особливість сучасних міжнародних валютно-кредитних відносин. Чільне місце у ній посідають Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР). Це, безперечно, провідні валютно-фінансові установи світу. Вони відіграють визначальну роль у загальносвітовій системі регулювання найважливіших сфер міжнародної економічної співпраці. Ефективна участь країн у світогосподарських зв'язках так чи інакше пов'язана зі співробітництвом із цими організаціями, що особливо важливо для постсоціалістичних держав (у тому числі й для нашої країни), які вирішують подвійне завдання — інтегрування у світове господарство в умовах його глобалізації та зміцнення власної політичної незалежності й економічної безпеки.

Україна набула членства у МВФ та МБРР більш як десять років тому і вже має багатий досвід (як позитивний, так і негативний) співпраці з ними. Об'єктивний науковий аналіз цього досвіду

— нагальна потреба, продиктована необхідністю обґрунтувати подальшу економічну, в тому числі зовнішньоекономічну політику, адекватну сучасним реаліям і вимогам часу.

Ключовим аспектам співробітництва з міжнародними фінансовими установами присвячено багато публікацій, дискусій, виступів політичних діячів. Проте в дослідженнях недостатньо висвітлено проблеми стосовно взаємозумовленості інтеграції у світовий фінансовий простір в умовах глобалізації і трансформаційних процесів у країні, що важливо для наукового обґрунтування економічної стратегії і тактики держави на сучасному етапі. Чимало питань у цьому плані та підходів до їх вирішення є дискусійними, а часом і предметом гострих політичних протистоянь. Це стосується насамперед оцінки ролі МВФ і Світового банку в системі сучасних міжнародних валютно-кредитних відносин, характеру та наслідків співпраці з ними.

Цю прогалину значною мірою заповнює монографія В.І.Хорошковського, яка щойно вийшла друком. У фундаментальному науковому виданні вперше комплексно проаналізовано процес

співробітництва України з міжнародними фінансовими установами в контексті, з одного боку, становлення незалежної Української держави та економічної ситуації в ній, а з другого — посилення фінансової глобалізації з усіма позитивними й негативними наслідками для окремих країн та світової економіки в цілому.

У монографії аналізуються життєво важливі для України проблеми. Серед розглянутих питань — теоретико-методологічні засади міжнародних валютно-кредитних відносин, реформування економіки країни та проблема підвищення ефективності співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, кредитні механізми МВФ і Світового банку та доцільність їх використання, генеза й динаміка співробітництва України з МВФ та МБРР, доктрина сучасного лібералізму як парадигма “європейського вибору” України.

У монографії проаналізовано складні й суперечливі процеси ринкових перетворень у нашій країні в контексті розвитку її зовнішньоекономічної сфери. Новаторський підхід автора щодо оцінки доктрини сучасного лібералізму дав змогу зробити зважені, науково обґрунтовані висновки стосовно взаємо-доповнюваності лібералізаційного процесу економічного життя та конструктивної діяльності держави, яка має його забезпечувати. Автор переконливо доводить: аби реалізувати потенціал, закладений у процесах глобалізації у країнах, слабко інтегрованих у світове господарство (що безпосередньо стосується України), слід активізувати роль держави, зокрема у валютно-кредитній сфері.

Формулюючи висновки, В.Хорошковський зазначає: “Комплексне дослідження проблематики економічного розвитку України у сучасному глобалізованому світі і співробітництва з міжнародними фінансовими інститутами переконливо свідчить про тісний взаємозв’язок і взаємозалежність цих процесів, що дозволяє визначити завдання економічної політики України, запропонувати методологічні підходи до їх (завдань) вирішення, а також активізувати прийняття й впровадження заходів, які сприятимуть входженню країни у європейський та світовий економічний простір” (с. 363).

Автор детально аналізує діяльність міжнародних фінансових організацій, розкриває специфіку їхнього кредитного механізму, явні та приховані важелі впливу на них провідних промислових країн, піддає гострій критиці основні напрями діяльності МВФ і МБРР, доводить неадекватність основних вимог міжнародних валютно-кредитних установ потребам країн із транзитною економікою, обґрунтовує необхідність удосконалення їх співпраці з Україною. При цьому він залишається на позиціях наукового дослідника, далекого від односторонніх, нігілістських або популістських оцінок характеру та наслідків співпраці міжнародних фінансових організацій із нашою країною. Автор, зокрема, наголошує: “...Всупереч твердженням апріорі про негативні результати моделі, яку нав’язують міжнародні фінансові установи, в жодному разі не скочуючись на позиції адептів, а тим паче їх апологетів, заради об’єктивності слід зазначити, що стосовно України найбільш суттєве падіння виробництва відбулось до того, як вона почала співпрацювати з МВФ у фінансовій сфері: в 1994 р. реальний ВВП зменшився до 55% від рівня 1990 р. В наступному позики міжнародних фінансових організацій, безумовно, пом’якшили короткотермінові потреби реформ. Без них дисбаланси платіжного балансу і бюджету за умов, які склалися в країні, були б ще більш відчутними та боліснішими.

Саме тому зважений, аргументований підхід, врахування всіх плюсів і мінусів складних процесів, які аналізуються, було покладено в основу дослідження” (с. 365—366).

Автор монографії не погоджується з підходом, коли відповідальність за всі негаразди в країнах-реципієнтах, в тому числі й в Україні, покладаються лише на міжнародні фінансові установи. “Кожна суверенна держава, — пише він, — має визначити

доцільність або недоцільність користування послугами цих установ,... керуючись своїми національними інтересами” (с. 368).

Узагальнюючи умови та досвід співпраці різних країн із міжнародними фінансовими організаціями, В. Хорошковський формулює ряд принципово важливих висновків, а саме:

- твердження про недоцільність подальшого перебування України в міжнародних фінансових організаціях є безпідставними. В умовах сучасної фінансової глобалізації такий крок означав би самоізоляцію країни від світогосподарських зв’язків;

- проблему співробітництва треба розглядати в іншому ракурсі: як його ефективніше використати в інтересах зміцнення економічної безпеки нашої країни;

- співпраця України з міжнародними фінансовими установами потребує перегляду стосовно умов отримання кредитів. Водночас не слід забувати, що ця співпраця є своєрідною “візиткою”, коли йдеться про операції на міжнародних кредитних ринках;

- консультативна допомога з боку міжнародних фінансових установ має відповідати інтересам реформування української економіки та її інтеграції у світове господарство; цей напрям співробітництва допустимий тільки за ініціативи України і за умови збереження нею суверенного права на остаточне рішення (с. 369).

Особливу увагу в монографії приділено проблемі підвищення ефективності співпраці України з МВФ і МБРР (розділ 5). Автор наголошує на необхідності активізувати зусилля нашої країни в напрямі трансформації діяльності цих установ з метою демократизації міжнародних валютно-кредитних відносин, налагодження ефективного рівноправного співробітництва всіх держав у валютній та кредитній сферах в інтересах як кожної держави, так і глобальної економіки в цілому (с. 378).

На основі аналізу злободенних проблем економічного розвитку в контексті співпраці з міжнародними фінансовими установами В.Хорошковський пропонує широке коло заходів щодо реформування вітчизняної економіки в умовах поширення й поглиблення процесів глобалізації, реалізація яких має стимулювати економічну та соціальну розбудову українського суспільства (с. 369—380).

Науковим здобутком автора слід вважати також висвітлення сутності фінансової глобалізації, аналіз та оцінку ступеня зовнішньої заборгованості України, визначення шляхів розвитку валютної сфери країни, з’ясування причин фінансових криз 90-х років минулого століття тощо. Дослідження ґрунтуються на обширному оригінальному фактичному матеріалі, в тому числі документах міжнародних фінансових організацій.

Для монографії характерні системність, оригінальність, наукова обґрунтованість висновків. Вона не лише збагачує уявлення про сучасну систему міжнародних валютно-кредитних відносин, а й надає цінний матеріал для розробки програм, спрямованих на поглиблення трансформаційних процесів у країні. З огляду на її науковий рівень і практичну значущість праця В.Хорошковського є помітною подією у науковому житті, серйозним внеском у розвиток теорії міжнародних валютно-кредитних відносин.

Монографія буде корисною для широкого кола читачів: науковців, фінансистів, політиків, службовців зовнішньоекономічних відомств, студентів вузів, усіх, хто цікавиться соціально-економічним і політичним розвитком Української держави, її місцем у системі світогосподарських зв’язків.

Олексій Єременко,

головний науковий експерт

Інституту незалежних експертів.

Кандидат економічних наук, доцент.

□

Дві рецензії на одну книгу/

Розум переможе

Сало І.В. Розум переможе. — Суми: БАТ "СОД" видавництво "Козацький вал", 2002. — 238 с.

Щоразу, дивлячись у зоряне небо, захоплюючись досконалістю, витонченістю, магічною красою Всесвіту, його симетрією та вишуканістю, ми запитуємо себе: невже ця чарівна дивовижа — Природа — виникла сама собою, без жодних розумових, духовних засад? А чи не є ми свідками й учасниками грандіозної програми розвитку життя, втілюваної Творцем?

Споконвіку людство намагалося збагнути: що таке світ, хто ми і звідки з'явилися? Відповіді на ці запитання вочевидь можна отримати тільки в ході поступального розвитку науки та поступового розкриття таїни Природи, Всесвіту. Завдяки невтомній праці вчених зроблено безліч відкриттів, розгадано чимало загадок буття. А проте загальну картину виникнення і розвитку Всесвіту досі так і не з'ясовано. Пошуку відповідей на фундаментальні питання світобудови присвячено нову книгу доктора економічних наук, професора, колишнього начальника Управління Національного банку України в Сумській області Івана Сала.

Іван Васильович — визнаний фахівець банківської справи, автор багатьох праць із питань фінансово-кредитної діяльності. Остання з них — "Кредитна система України і банківські технології", написана у співстворстві, опублікована наприкінці 2002 року у Львові. Зазначимо, що, крім більш як 50 наукових праць на економічні теми, І.В.Сало є автором і співавтором 14 монографій та навчальних посібників. Але в даному разі моється про видання, не пов'язане з фаховою діяльністю Івана Васильовича. Він написав вельми своєрідну, неординарну книгу. До речі, вже другу. Перша — "Добро і зло" — знайшла як свого читача, так і схвальні відгуки преси, зокрема газети "Голос України". Друга — "Розум переможе" — щойно вийшла у Сумському видавництві "Козацький вал" і справляє ще глибше враження.

Обидві книги — це філософське осмислення наукових відкриттів і спроба відтворення на цій засаді картини Всесвіту. Але якщо в першій структурі, життєдіяльність, взаємозв'язки Космосу розглянуто фрагментарно, то друга, як зазначає сам автор, — це цілісний показ Програми розвитку Всесвіту як її визначив Творець і місця Землі й землян у цій Програмі.

Щоб збагнути і зрозуміти думки автора, одного-двох уривків із книги недостатньо — "Розум переможе" треба читати від першої до останньої сторінки. Та все ж деякі цікаві ідеї і міркування можна навести.

Зокрема, автор стверджує, що Всесвіт з'явився з однієї точки як у фізичному, так і в інформаційно-енергетичному плані, і частки цього живого організму (галактики, планетні системи та й самі планети) є спорідненими.

Стосовно побудови Всесвіту І. Сало вважає, що все в ньому створено і функціонує за єдиним принципом: і галактики, і все суще на Землі. Скажімо, Сонце і планети, які обертаються навколо нього, становлять подобу атома. Наша Сонячна система має своє ядро у вигляді Сонця, навколо якого обертаються планети, центр нашої галактики — Чумацький Шлях — теж має своє ядро, навкруг якого обертаються планетні системи, в тому числі й Сонячна. Тобто, на думку автора, як на мікрорівні, так і на макрорівні все працює за єдиною схемою, за єдиним принципом, а тому є взаємопов'язаним і взаємозалежним.

Інша лінія роздумів автора стосується нашого сьогодення. Їх глибоко гуманістичний і патріотичний пафос не може залишити читача байдужим. Іржа корупції, бездуховності та інші негаразди нашої доби, які становлять категорію Зла, приречені історією, — наголошує І.Сало. Тому праця має таку красномовну назву — "Розум переможе". Нова книга науково-філософських гіпотез автора змушує замислитися над нашим буттям, заглибитись у захоплюючі мікро- і макросвіти, долучитися до пошуків відповідей на хвилюючі питання про життя і смерть, добро і зло.

Можна з певністю стверджувати, що книга знайде свою аудиторію і не залишить байдужим жодного читача.

Володимир Сторіжко,

академік Національної академії наук України.
Доктор фізичних наук, професор.

Донкіхотство чи глобальне застереження?

Книгу Івана Сала "Розум переможе" можна сприймати по-різному. Але залишитися до неї байдужим неможливо. Хоча б тому, що книга стосується найпотаємнішого — Душі людської. Дещо незвичним, як на мене, є те, що заглиблюється в цей світ економіст високого класу, людина, здавалося б, переповнена раціоналізмом з відтінком песимізму, як на теперішні часи. Але, певне, саме цей парадокс і дає автору можливість прискіпливо, зі знанням реальій сьогодення не просто торкнутися теми на рівні емоцій, відчуттів, а спробувати "розкласти" її на складові, на дрібні часточки, утворивши яскраву мозаїку із гіпотез, тез, антитез, власних суджень.

Безперечно, тема співіснування Добра і Зла хвилювала всі покоління землян. Нині ж вона — домінує. І ця домінанта знаходиться на піку Вселенської піраміди, а значить, на тому визначальному місці, від якого залежить саме життя. Відчуття зв'язку з Космосом або принаймні намагання його відшукати для людини дня сьогодення справді є архіважливим чинником.

Іван Сало, ґрунтуючись на дослідженнях сучасної науки, сміливо аргументує власну позицію. І хай дехто сприйме її як занадто амбітну — виправданням є заряд Добра і Світла, який несе книга.

Дозволю собі деякий відступ. "Як пишуться вірші?" — часто запитують мене на творчих зустрічах. Спочатку, чесно кажучи, намагався шукати відповіді на це запитання в своєрідній "авторській майстерні", яку має кожен письменник. Але, за великим рахунком, чи дійсно в цих "майстернях" справа? Критично проаналізувавши написане, зізнаюся сам собі: найсильніші твори, ті, в яких "читається між рядків", насправді **не написані, а записані**.

Я не бачу себе, не чую —

Прислухаюсь до голосів,

Які небо мені диктує

Під хорали живих лісів...

Висловлене мною переконання, гадаю, підтримають багато письменників. І не тільки. Що собою являє талановите художнє полотно, як не згусток Енергії, яку митець передає у фарбах, музиці, слові?!

Іван Сало зумів акумулювати різні сторони буття людини і людства, розставив акценти на головних, визначальних віхах. Добро, Совість, Віра... Чи можуть ці поняття існувати одне без одного? Таке прагнення гармонії на межі з пекучим болем пронизує всю книгу "Розум переможе".

Здається, автор іноді сам втрачає віру у твердження, яке виніс у назву книги. І від цього внутрішнього відчуття ще активніше, глибше занурюється в проблему Світу Великого, аби все-таки десь там, далеко, побачити Промінь надії, оптимізму. Дехто може закинути І.Салу строкату різнобарвність, різном'я книги. Але без огляду Предмета з усіх боків важко скласти справжнє уявлення про нього. Саме тому книга "Розум переможе" об'єднала роздуми автора, присвячені Добру, Любові, Совісті, Вірі, Душі, Природі, Розуму, Енергії... А над усім стоїть Творець у величч безмежного Космосу.

Іван Сало, окрім згрупування великої кількості інтригуючих фактів, зумів передати власні відчуття. Стиль письма, лаконічний, доступний, щирий, робить видання цікавим, будить філософські узагальнення.

Перечитавши книгу "Розум переможе", уїймав себе на думці: а чи не легковажимо ми останнім часом, вживаючи так часто слова "аура", "енергетика"? Чи не вводимо їх "у моду", не розуміючи або не намагаючись зрозуміти суті цих явищ?!

Книга І.Сала — приклад виваженого підходу до, можливо, однієї з найактуальніших, найболючіших проблем людства — усвідомлення свого призначення на планеті Земля. Тому віра автора в те, що розум таки переможе, для когось може здатися донкіхотством. Насправді ж книга є застереженням кожному з нас передусім у тому, що критична маса Зла дійшла межі.

Микола Гриценко,

письменник.
м. Київ.

Павло Гай-Нижник

Провідний науковий співробітник
Науково-дослідного фінансового інституту
при Міністерстві фінансів України.
Кандидат історичних наук

Центральним емісійним банком Росії був Державний банк Російської імперії, створений 1860 року. На території України того ж 1860 року контори Держбанку було засновано в Києві, Одесі та Харкові і відділення в Полтаві. Підпорядковувалися вони центральному банку у Петербурзі.

29 вересня 1917 року в Декларації Генерального Секретаріату України уряд Центральної Ради поряд з іншими тезами фінансово-економічного характеру проголосив, що “в найближчому часі буде вироблено законопроект про те, що на чолі всіх кредитових установ має стати Національний Український Банк, до якого мусять перейти всі справи Київської контори Державного Банку та всіх його відділів на території України” [1].

9 грудня 1917 р. Мала Рада УНР ухвалила представлений товаришем (заступником) міністра фінансів В. Мазуренком законопроект, у якому зокрема планувалося “Киевскую контору Государственного Банка” перетворити в Український Державний Банк”. 22 грудня 1917 року Центральна Рада схвалила Закон “Про перетворення Київської контори Державного банку Росії в Український Державний банк”. Першим його директором став Михайло Кривецький. У березні 1918 року виконуючим обов’язки директора Державного банку призначено Володимира Вікторовича Ігнатовича [1]. (Після державного перевороту 29 квітня 1918 року та встановлення Гетьманату уряд Української держави і Павло Скоропадський затвердили Володимира Ігнатовича на посаді директора Українського державного банку).

Заснувати Державний банк за часів Української Народної Республіки повною мірою не вдалося. Перейменування Київської контори імперського

Український державний банк

Із проголошенням у 1991 р. державної незалежності перед Україною одним із першочергових постало завдання створити власний центральний банк. Історія вітчизняної державності вже знала досвід становлення, в тому числі й у банківській сфері: коли на початку XX століття українці отримали доленосний шанс побудувати власну державу, однією зі складових цього процесу було заснування головного банку країни. Непростою була доля Українського державного банку, який фактично є попередником сучасного Національного банку України.

Тут, у Києві, по вулиці Інститутській, 9 у період української державності 1917—1920 років розміщувався Український державний банк.

Держбанку в Український державний банк (УДБ) ще не означало його реального заснування. Не було розроблено Статуту, не створено ні основного, ні запасного фондів, не запроваджено навіть центральної банківської бухгалтерії. Банк не налагодив зв’язків із провінційними відділеннями — вони діяли настільки автономно, що центральний банк у Києві не міг добитися від них балансових зведень [2]. Утім, не кращим чином виглядав баланс і самої Київської контори Держбанку: зведені баланси не складали навіть у центральній бухгалтерії банку [3].

За Гетьманату довелося практично заново створювати Державний банк. Одночасно із заходами щодо юридично-фінансового забезпечення головного банківського закладу країни доклали зусиль, аби відновити зв’язки з конторами та відділеннями, налагодити роботу центральної бухгалтерії, сформувати штат службовців тощо. Підготовка праця тривала до серпня 1918 року. 6 серпня 1918 року гетьман затвердив ухвалений урядом Закон “Про встановлення роспису платні служачим в Кон-

торах і Відділах Державного Банку”.

Український державний банк фактично засновано 10 серпня 1918 року, коли гетьман Павло Скоропадський підписав Закон “Про затвердження Статуту Українського Державного Банку і асигнування коштів до його основного капіталу”. Установчий капітал банку становив 100 мільйонів карбованців, запасний — 10 мільйонів карбованців. 23 серпня 1918 року гетьман схвалив призначення з 1 червня 1918 року товаришем директора Державного банку М. Костецького, а управителем його Київської контори — Володимира Ігнатовича. Банк мав три контори — Київську, Одеську та Харківську — і низку відділень: Бахмутське, Бердянське, Вінницьке, Житомирське, Кам’янець-Подільське, Катеринославське, Кременчуцьке, Єлизаветградське, Луганське, Маріупольське, Мелітопольське, Миколаївське, Олександрівське, Полтавське, Рівненське, Роменське, Слов’янське, Сумське, Херсонське, Чернігівське і Юзівське.

Завдання Українського державного банку визначалися його Статутом, де

зокрема вказувалося: “Державний Банк має на меті полегшення грошового обороту, допомогу шляхом короткострочного кредиту державному торгу і промисловості і сільському господарству на Україні, а також безпеку грошової маси” [4, 8]. Як центральний національний та депозитний банк банків Український державний банк повною мірою розпочав свої операції 2 вересня 1918 року. Поряд із Державною скарбницею він був однією із двох державних установ, за допомогою яких міністр фінансів керував грошовою системою країни. Держбанк був також і емісійним державним банком, який забезпечував державу кредитовими білетами.

За Гетьманату 1918 року Держбанк спільно з Міністерством фінансів провадив активну роботу щодо формування в Україні власної національної фінансової системи і виходу з російської рубльової зони [5]. Через УДБ уряд України в 1918 році здійснив міжнародні фінансові трансакції (зокрема з Німеччиною та Австро-Угорщиною). Заснування Українського державного банку стало значним здобутком Гетьманату. Банк відіграв важливу роль у розбудові національних банківської і фінансової систем. За своєю структурою ця державна кредитна установа була пристосована до торговельно-промислового життя Української держави із всіма її особливостями.

З відновленням УНР (14 грудня 1918 року Гетьманат Павла Скоропадського було повалено) 5 лютого 1919 року Державний банк разом із урядом Директорії внаслідок наступу більшовиків на Київ був змушений евакуюватися до Вінниці. Через військові невдачі армії УНР Державному банку довелося знову переїхати: у квітні 1919 року — до Станіслава (нині — Івано-Франківськ), а згодом — до Тернополя, де він знаходився до травня 1919 року. Із початком наступу на західноукраїнські позиції польської армії генерала Галлера Державний банк перебазується до Заліщиків, а звідти майно банку возами було перевезене до Кам'янця-Подільського. У ці важкі часи — із квітня по листопад 1919 року — обов'язки директора Державного банку виконував службовець Яковенко, а з листопада 1919 року Держбанк очолив Костянтин Клепачівський. Під час облоги Кам'янця-Подільського в листопаді 1919 року все майно банку було спаковано у дерев'яні скрині з окуттям та вогнетривкі каси. Тоді ж службовцям УДБ довелося певний час перебувати у польському таборі для полонених у Ланцуті [7].

Будинок Українського державного банку в м. Кам'янці-Подільському.

У травні 1920 року Державний банк повернувся до Вінниці, та вже у червні разом з урядом УНР знову опинився в Кам'янці-Подільському. Згодом шлях Держбанку і його працівників проліг до Тарнова, звідти — до Тисмениці, а відтак у гори — до Делятина. Потім Державний банк переїхав до Станіслава, а у жовтні — знову до Кам'янця-Подільського.

У липні 1920 року останньому директору УДБ Костянтину Клепачівському і частині його співробітників у надзвичайно складних умовах, на возах довелося евакуювати майно банку, що займало 188 скринь із грошми, архівами та документацією, — до Польщі, у місто Ченстохов. Там воно зберігалось майже двадцять два роки.

Уряд УНР у Тарнові все ще сподівався повернутися в Україну. До осені 1921 року все майно Держбанку було інвентаризовано у трьох великих залах на третьому поверсі колишньої фабрики фіранок. Проте українська державність не встояла під натиском ворогів, і Державний банк (вірніше, його майно) залишився на чужині. У 1932-му це майно перемістили в но-

вий будинок, що на Алеї Свободи, 68 у Ченстохові. 16 серпня 1944 року німецькі окупанти на вантажівках вивезли скрині з грошми та документацією Українського державного банку з Ченстохова. Подальша їхня доля та місце перебування невідомі [1, 7].

За радянських часів в Україні діяла Українська республіканська контора Держбанку СРСР. У 1991 році на її базі створено Національний банк України. Підґрунтям його діяльності став ухвалений у березні того ж року Верховною Радою України Закон України “Про банки і банківську діяльність”.

Література.

1. Гнатишак М. Державні гроші України 1917—1920 років. — Клівленд, 1974. — С. 176.
2. Гай-Нижник П. Фінансова політика Української Центральної Ради (1917—1918 рр.) // Наукові записки. — К.: Інститут української археографії та джерелознавства НАН України, 1999. — Т. 3. — С. 356—400.
3. Неманов Л. М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 — 4 февраля 1919 гг.) — К., 1919. — С. 127—128.
4. Статут Українського Державного Банку. — К., 1918.
5. Гай-Нижник П. П. Вихід України в 1917—1919 рр. з російської рубльової зони // Фінанси України. — 1997. — № 10. — С. 120—123.
6. Гай-Нижник П. П. Фінансова політика уряду Української Держави в період Гетьманату 1918 р. // Фінанси України. — 1996. — № 12. — С. 107—116.
7. Мартос Б., Зозуля Я. Гроші Української Держави. — Мюнхен, 1972. — С. 3—5.
8. Державний Вістник. — 1918. — № 36. — 17 серпня.

У цьому будинку в Тернополі по вулиці Адама Міцкевича (нині — бульвар Тараса Шевченка) у березні — травні 1919 року розміщувався Український державний банк.

АННОТАЦИИ

Вера Галь. *Присоединение Украины к Специальному стандарту распространения данных МВФ.*

10 января 2003 года Украина первой из стран СНГ присоединилась к Специальному стандарту распространения данных МВФ. По мнению автора, обеспечение прозрачности статистических данных об экономическом и финансовом состоянии страны способствует улучшению инвестиционного климата, улучшению информационного обеспечения пользователей.

Монетарные итоги года.

Сообщение о пресс-конференции в НБУ, посвященной итогам выполнения Основных принципов денежно-кредитной политики на 2002 год.

Александр Арсениук, Андрей Патенко. *Правда и домыслы о монетизации.*

Авторы анализируют основные тезисы статьи П.Матвиенко “Монетизация экономики Украины: реальный уровень и проблемы его определения”, опубликованной в № 1 “Вісника НБУ” за 2003 г., излагают свой взгляд на сущность и особенности определения этого показателя.

Индексы потребительских цен и цен производителей промышленной продукции Украины за 1991—2002 гг.

Андрей Скрипник, Геннадий Варваренко. *Долларизация экономики и динамика валютных активов домашних хозяйств.*

Показано, что накопление иностранной валюты обусловлено существованием мощного сектора теневой экономики, предложены меры по решению проблемы долларизации экономики.

Елена Заруцкая. *Особенности управления процентными банковскими операциями.*

На статистическом материале банков Днепропетровской области анализируются основные тенденции в управлении банковскими процентными операциями.

Динамика финансового состояния банков Украины на 1 января 2003 года.

Аналитические материалы в форме графиков, характеризующие финансовое состояние банковской системы Украины по основным показателям активов и пассивов банков.

Анна Карчева, Андрей Каминский, Ольга Юрчук. *Рейтинговые оценки надежности банков и их роль в повышении капитализации банковской системы.*

Предложена модель определения рейтинга банков, который может служить определенным критерием для комплексной оценки деятельности банков и принятия решений потенциальными клиентами относительно их надежности.

Официальный список банков Украины, включенных в Государственный реестр банков, и перечень операций, на осуществление которых банки получили банковскую лицензию и письменное разрешение Национального банка Украины на осуществление операций.

Список содержит основные данные о банках — официальное название, вид собственности, уставной капитал, юридический адрес, даты регистрации и получения лицензии НБУ, перечень операций, на осуществление которых банки получили письменное разрешение НБУ, указаны также предпринятые по состоянию на 01.01.2003 г. меры воздействия по отношению к отдельным видам операций и соглашений.

Нумерация операций, на которые Национальный банк Украины предоставляет банкам банковскую лицензию и письменное разрешение на осуществление операций.

Банки, исключенные из Государственного реестра банков Украины (1991—2002 гг.).

Юрий Потийко. *Особенности бизнес-планирования деятельности коммерческого банка.*

Излагаются основы построения бизнес-плана коммерческого банка. Приводится условный образец бизнес-плана.

Игорь Волошин. *Анализ денежных потоков коммерческого банка.*

Излагаются методы построения и выделения исторических рядов неопределенных денежных потоков — новых разрывов лик-

видности, связанных с заключением новых экзогенных договоров, а также с движением денежных средств до востребования. Предложенный подход предоставляет возможность существенно упростить картину динамики разрывов ликвидности, работать с реальными денежными потоками, учитывать движение всех денежных средств до востребования. Дана общая методика управления срочной ликвидностью банка.

Алевтина Аристова. *Особенности кредитования банками физических лиц.*

Обобщен опыт работы основных операторов розничного рынка кредитования.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в декабре 2002 года.

Учетная ставка НБУ, механизмы и объемы рефинансирования Национальным банком Украины банков, средние процентные ставки НБУ и банков, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.01.2003 г.

Динамика учетной и ломбардной ставок НБУ в 1992—2002 гг.

Таблицы, отражающие динамику учетной ставки НБУ в период с конца 1992 г. по 2002 г. включительно и ломбардной ставки НБУ в период с 1995 г. по 2001 г.

Динамика ломбардной ставки Национального банка Украины в 2001 и 2002 гг.

Елена Береславская. *Тенденции развития финансовых рынков в 2002 году и их влияние на экономику Украины.*

Представлен обзор финансовых рынков Украины за 2002 год и оценка перспектив их развития в 2003 году.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за декабрь 2002 года).

Официальный курс гривни к евро, доллару США и российскому рублю в 2002 г., установленный Национальным банком Украины.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за декабрь 2002 года).

Окно в Европу.

Презентация первых номеров “Журнала европейской экономики”, выпускаемого Тернопольской академией народного хозяйства.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в декабре 2002 г.

Аналитические материалы в форме таблиц и графика о результатах аукционов по размещению облигаций внутреннего государственного займа в декабре 2002 года.

Михаил Богомазов. *Методика расчета существенности и построения выборки при аудите кредитных операций.*

Раскрыты особенности расчета уровня существенности и построения выборки при аудите кредитных операций в коммерческом банке. Анализируются система рисков аудита в банке и способы их минимизации. Приводится разделение кредитов на операции, которые подлежат сплошной проверке и операции, которые можно проверить выборочно. Установлено, что для аудита кредитных операций больше применима нестатистическая выборка.

Алексей Еременко. *Актуальное исследование по вопросам сотрудничества Украины с международными финансовыми организациями.*

Рецензия на книгу Валерия Хорошковского “Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями: еволюція, теорія, практика”.

Владимир Сторишко. *Разум победит.*

Николай Гриценко. *Донкихотство или глобальное предостережение?*

Две рецензии на книгу Ивана Сало “Розум переможе”, посвященной размышлениям автора о таких вечных категориях, как Добро и Зло, Любовь, Совесть, Разум, Вера, Душа, Энергия...

Павел Гай-Нижник. *Украинский государственный банк.*

Краткое изложение истории создания Украинского государственного банка в период национального возрождения Украины 1917—1920 гг.